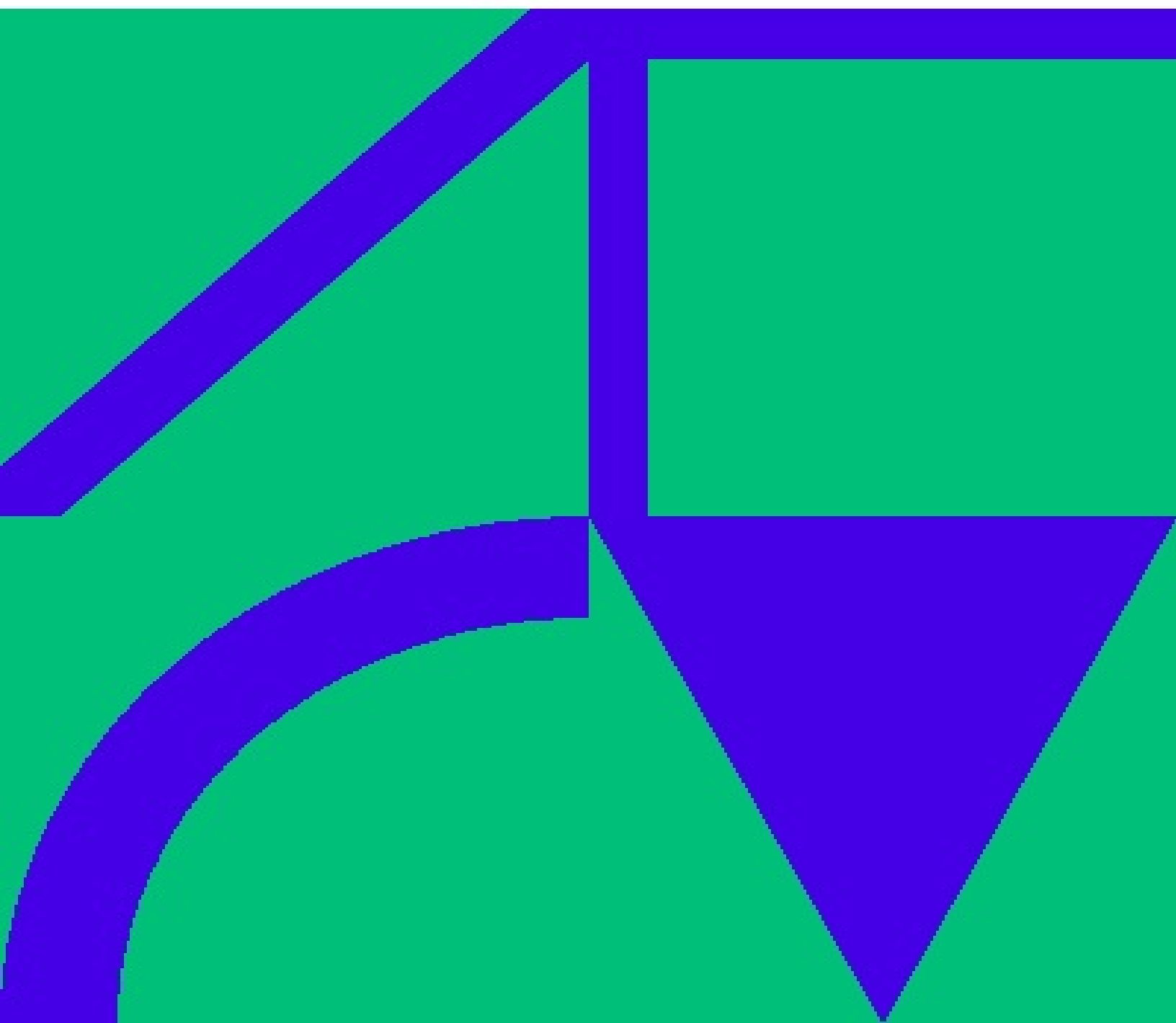

Nousukas

Kertomus

K. A. (Kaarlo August) Järvi

Rights for this book: [Public domain in the USA](#).

This edition is published by Project Gutenberg.

Originally [issued by Project Gutenberg](#) on 2019-09-12. To support the work of Project Gutenberg, visit their [Donation Page](#).

This free ebook has been produced by [GITenberg](#), a program of the [Free Ebook Foundation](#). If you have corrections or improvements to make to this ebook, or you want to use the source files for this ebook, visit [the book's github repository](#). You can support the work of the Free Ebook Foundation at their [Contributors Page](#).

The Project Gutenberg EBook of Nousukas, by K. A. Järvi

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org/license

Title: Nousukas Kertomus

Author: K. A. Järvi

Release Date: September 12, 2019 [EBook #60287]

Language: Finnish

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK NOUSUKAS ***

Produced by Timo Ervasti and Tapio Riikonen

NOUSUKAS

Kertomus

Kirj.

K. A. JÄRVI

Helsingissä, Yrjö Weilin, 1904.

I LUKU.

Suuremman kaupungin laidasta pistäypi pienoinen luoto merta kohti. Katukin, joka sinne kaupungin keskuksista suuntaupi, muuttuu siellä toisemmoiseksi. Siinä, missä herrastalot loppuvat, loppuu sen kivitys. Se käy epätasaiseksi ja paikoittain kuoppaiseksi. Pimeänä aikana on tällä luodolla yhtä sankka pimeys kuin tarujen tuonelan joella. Päiväiseen aikaan näet sen molemmilla kupeilla huonolaitaisia köyhälistön asuntoja. Asukkaittensa puolesta se on rauhallinen paikka. Sentähdenpä kaupunki ei kustanna valaistustakaan sinne. Pimeän tullen useammat sen partaalla asuvat panevat varhain nukkumaan kuin kiltit lapset ja päivän muassa kohoavat ylös töilleen. Herrasihmisiä jos näkyy siellä liikkuvan, niin se on huomiota herättävä tapaus sen asukkaille, jotka ovat kirves- ja merimiehiä. Ja sen semmoisia. Jos käyt luodon päähän asti, niin saat huuhtoa jalkasi meren aalloissa. Vesi on kuitenkin suolatonta, sillä suuri joki tuo mukanaan mereen juuri kaupungin kohdalla tuhannen tuhansien ylimaiden hetteiden maukkaan lähdeveden.

Kaikkialla luodolla näet ympärilläsi niin vaatimatonta, niin yksinkertaista: pieniä, ilmojen harmaiksi lyömiä taloja ja kovin alastomia pihvoja. Ainoastaan rattaiden rätinä kaupungin keskuksesta toisinaan särkee äänettömyyden, missä niin mahtavana kuuluu kirveen lyönti halkoja pilkottaessa tai voitelemattoman saranan kitinä.

Lapsiakin on luodolla vähän eikä nuoria ihmisiä sanottavasti. Mutta näiden sijaan on vanhoja ja raihnaisia paljon, sellaisia ikäkuluja, joita elämä on jo kerjennyt lyödä vasten suuta niin, että he ymmärtävät hiljaisuuden arvon. Vain merimyrsky syksyisin, kerran tai pari, kuin mahtava jalopeura iskee kiinni kyntensä luodon huonoihin hökkeleihin ja ravistelee niitä kuin julma äiti lapsiaan. Silloin suureen pää-ääneen, minkä tuuli itse synnyttää, yhtyy paljon sivuääniä ikäänkuin vaikeroimisia myrskyn taakan alla. Sihinää ja suhinaa, lonkkumista ja ryskettä kaikkialla. Ja tällöin luodon rannat kastuvat ylempää kuin olisi soveliastakaan. Uponneista veneistä näkyvät vain mastojen nenät. Toisia vedetään maalle, mutta vesi seuraa perässä. Kuta pimeämmäksi käy, sen suuremmaksi nousee myrsky. Se kohoaa niin rajuksi, että vasten tuulta hengittäminen on mahdotonta.

Nytpä luodon asukkaat eivät silmää ummista. He eivät ole varmoja siitä, milloin vesi alkaa lattian siltalautoja nostella. Sillä merellä ärjyvät parin sylen korkuiset

laineet ja paiskautuvat rantoja vastaan. Hietikkoranta on mylleröitynyt pohjasta alkaen ja se on sameaa santavelliä, mikä pyörielee rauhatonna kuin suuren syntisen omatunto. Puut nöyrtyen kallistelevat latvojaan ja maassa olleet puolimädänneet lehdet hyppivät hurjassa tanssissa sinne tänne. Myrskyn toivoton ulvonta sekaantuu tähän temmellykseen sopivana säestyksenä. Keskellä yötäkin luodon asukkaat lyhty suojattuna silloin liikkuvat ulkona, vaikka jokapäiväisen kodikkaan hiljaisuuden vallitessa he taikauskoisina toisilleen juttelevat, miten tontut öisin liikkuvat, kummitukset ullakoissa kävelevät, että laipiot notkuvat, ja vainajat kirkkomailla nousevat haudoistaan keskinäiseen seurusteluun. Eivät he nyt muista omaa uskomaansa, että sydänyön ilmassa on salaperäistä taikuutta, jonka innostamana noita haltioissaan hiipii kirkkojen ympäri. Eivät muista, sillä nyt tänä yönä pitää huolehtia maallisesta omaisuudestaan, jonka vuoksi luodonkin asukkaat ymmärtävät työntää syrjään runouden maailman.

Niin. Monessa suhteessa oli luodon elämä aito vanhanaikaista elämää: hiljaista ja umpimielistä. Tuo kerran tai pari vuodessa vieraisilla oleva syysmyrsky oli heille ikäänkuin homeet aivoista pois ravistava sysäys. Mutta sen mentyä ne taas vuodeksi joutivat rauhassa hometta kasvattamaan. Mitäpä niillä olisi tehty, kun luodon iäkkäillä asukkailla olivat pojat merillä ja tyttäret kaupungissa palveluksessa leipää haalimassa, jonka omilla käsillään nämä vanhukset saivat suuhunsa asti.

Mutta puolustukseksi olkoon mainittu, että nämä luodon asukkaat elelivät niin kaukana pohjoisessa ja he olivat vain rahvaan väkeä. Kaupungin vilkkaampi väestö oli heidät unohtanut ja he olivat myös erottaneet itsensä siitä. Siinä missä kadun kivitys loppui, oli luodon ja kaupungin maantieteellinen raja. Sen rajan yli se, mikä oli täysin kaupunkilaista, tuskin milloinkaan astui jalkaansa.

Oli tässä suhteessa tapahtunut kuitenkin yksi loistava poikkeus: Kuvernöörin entinen sisäpiika oli jo toista kymmentä, näpisti parikymmentä, vuotta asunut luodolla, ja sinä aikana hänen nimensä oli ollut vain arkipäiväinen Toivoska. Reima meripoika Toivonen oli hänet nainut ja tuonut asumaan luodolle kotitaloonsa, jonka hän yksinään vanhempiensa kuoltua omisti. Mutta kuvernöörin entinen sisäpiika mylleröi talon niin perinpohjin, että vanhasta ei ollut pian muuta jäljellä kuin maa, jolla se sijaitsi, mutta sekin moneen kertaan nurin käännettynä. Avossa suin saivat silloin luodon vaarit ja muorit katsoa, miten Toivosen entisestä tuparähjästä tuli jo ulkopuolelta nähden kuin joku huvihuone, mikä on auringolle ja keväälle pyhitetty. Isonlaiset, yhtä ainoaa lasia

olevat akkunat antoivat itaan ja etelaan. Rakennus oli valkoiseksi maalattu, akkunalaudat viheriöiksi. Kadun puolella rakennuksen ympärillä oli sireenipensaita ja kukkapenkkejä. Piha oli koristeltu pieneksi puutarhaksi humalamajoineen ja kukkaisistutuksineen. Harvinaista makua yksinkertaisen merimiehen kodoksi se näytti ohikulkevalle, joka muuten vain näki tämän kivittämättömän syrjäkadun partaalla ikäviä puuhökkeileitä, joiden seinät olivat vinossa, pärekatto hajalla ja akkunalasit auringon värjäämät. Tämä Toivosen talo oli kuin keikaileva tyttö uudessa, vaaleassa leningissään tummapukuisten mummojen joukossa.

Toivonen oli hyväpalkkainen merimies. Konstaapelina hän purjehti. Sai siis asua kajuutassa, syödä samaa ruokaa kuin kapteeni ja perämies. Sentähden hänen kotinsakin erosi ympärillä olevien matruusien ja kirvesmiesten kodeista. Ja jos talo jo ulkopuolelta synnytti iloisen tunteen kulkijassa, niin sisältä se vasta oli siisti ja soma. Toivoska kotisalla ollessaan liikkui yhtenä luuta ja tomuriepu kourassaan. Niillä aseilla hän tyyten karkottikin lian ja pölyn asunnostaan. Hän niin hyvin jouti sitä tekemään. Sillä hänen ainoana huolenaan oli mielten merillä purjehtiessa siistiä kotiaan, pitää yhtenä kahvipannu lämpimänä ja nostaa joka toinen kuukausi laivanisännän konttorista miehensä runsas kuukausipalkka.

Sisällä huoneissa, kahdessa suuressa kamarissa, joiden kupeella oli vielä kyökki ja *lämmi*n eteinen — mikä ylellisyyslaitos merimiehen asunnossa! — oli kukkuramitalta kukkasia: tulipunaisia, keltaisia, valkeita ruusuja, syypessi-, laakeri- ja muita ulkomaisia kasveja. Seinillä kiemurteli vehreä muratti. Akkunaverhot ja pöytäliinat olivat lumivalkoiset. Monemmoisia ulkomailta tuotuja korukapineita pisti esiin joka paikasta. Toivonen niitä oli meriltä kotiin tullessaan tuonut tuliaisiksi. Ja niitä oli kauniita koralleja, koristeltuja kiinalaisia porsliineja, siroja vaaseja, vedessä uipia kultakaloja, simpukan kuoria, pieniä käsin näpperreltyjä koruja ja sen semmoisia. Vaaseissa oli riikinkukonhöyheniä harvinaisten, ulkomaisten heinien seassa. Oli täytetty pieni krokotiili, kilpikonna ja kanarialintuja korskeassa häkissä. Kaikkia näitä Toivoska intohimoisella huolella hoiti: ei tomupilkkua näkynyt missään.

Kun kirkkaana kesä-aamuna auringon valaessa valoa ja lämpöä noiden yksilasisten akkunain läpi kanarialinnut lauloivat, eriväriset ruusut tulvasivat tuoksua ja puhtaus loisteli kaikkialla, oli tämä koti todella mallikoti merimiehen asunnoksi.

Ja tässä pienessä paratiisissa ruusujen, korujen ja auringon säteiden keskellä oli syntynyt ja kasvanut Toivoskan ainoa lapsi, Maiju-tytär. Tätä tytärtä oli äiti

kasvattanut kuin kukkaa kämmenellään. Tuossa perin siistityssä kodissa oli pikku Maiju ylennyt vuosi vuodelta alituisella vehnäskahvilla ja siirappileivällä. Toivoskan kahvipannuhan oli päivät päästään lämminnä ja harvoin hän viitsikään ruveta vahvempaa ruokaa valmistamaan. Vehnäskahvi oli jokapäiväinen ravintoaine. Sitä sai Maiju aamiaiseksi ja illalliseksi, sitä usein päivälliseksikin.

Muuten emo parhaansa mukaan koetti laittaa hänen ympärilleen rauhaa ja rakkautta. Äidin periaatteen mukaan oli parhain kasvatusten menettely Maijulle eristää hänet muista luodon ihmisistä, sekä täysi-ikäisistä että lapsista, ne kun olivat vain talonpoikaisia. Elämää ja ihmisiä sai Maiju lapsena vain nähdä tuvan akkunan lasien läpi tai äidin hameiden takaa. Ei hän ollut koskaan luodon muiden lasten parissa, sillä äidin hienostunut maku ei suvainnut sellaista. Äiti kun meni kaupungille, lukitsi hän tytön sisälle. Tällaista oli vielä olo Maijun ollessa jo toisella kymmenellä. Siten hänestä kehittyikin ujo, arka ja haaveileva tyttö, joka sai seurustella vain kukkien, korujen, auringon säteiden ja lumivalkoisten pöytäliinojen kanssa.

Ja ravinto oli koko lapsuusajan yhtenäistä vehnäskahvia ja siirappileipää. Tällaisesta ravinnosta ja kasvatuksesta oli yhteinen tulos se, että Maijun suoniin karttui vähän verta ja sekin väetöntä; että aivoihin ei siinnyt itseluottamusta eikä rohkeutta.

Maiju oli kuin paperinukki äitinsä ylen runsaasta rakkaudesta tiukkuvissa käsissä. Hän oli pieni prinsessa tuossa luodon satulinnassa luodon muiden lasten silmissä, jotka toisinaan työkseen sormi suussa jäivät katselemaan kadulta Maijua hänen yksin kotona ollessaan. Maijun ja heidät erotti luo pääsemätön raja. Ja se raja oli Maijun äidin hienostunut aisti. Vain äidin kanssa sai Maiju olla. Äiti itse hänet opetti lukemaan ja kirjoittamaankin. Lisää oppia sai hän sitte muutaman mamssellin luona, joka antoi yksityisopetusta herraslapsille.

Muutamana syksynä Maijun ollessa kolmannellatoista ikävuodellaan tuli Toivonen mereltä kotiin sairaana. Hän kitui kuukauden päivät ja kuoli. Isäänsä ei Maiju ollut oppinut koskaan rakastamaan, sillä se oli ollut niin kovin vähän kotona. Ja silloin kun se oli kotona, hän melkein vierasti sitä. Jos isä tahtoi häntä hellitellä, niin hän alkoi itkeä. Isän kuolemasta ei Maiju tuntenut mitään kaipausta, mutta äiti itki kalpeaksi itsensä. Ja nyt hän vielä rajummin ja huoltavammin kiintyi ainoaan lapseensa. Maijun kanssa Toivoska riemuitsi kesän kauneudesta, sen kanssa värisi talven kylmyydestä; sen kanssa nukkui samassa viuteessa kevään valkenevat ja syksyn syvimustat vöyt. Tytön in ollessa

sunnassa vuoteessa kevaan vähenivät ja syksyn syvenneet yöt. Tyttö ja onnessa rippikoulussa äiti vielä pani hänelle kengät jalkaan, palmikoi hiukset ja lyhensi kynnet. Vielä monta vuotta sen jälkeen hän itse kantoi ja kuumensi kotona ammekylvyn Maijulle, kun ei tahtonut viedä häntä yhteissaunaan. Maiju oli myös kasvanut kiinni äitiinsä. Niinpä kun ei toisella ollut nälkä, niin ei ollut toisellakaan; kun toinen ei saanut unta, niin ei saanut toinenkaan. Ja jos toinen tunsu pahoinvointia, niin tunsu toinenkin.

Maiju sukeusi soreaksi ja somaksi kassapääksi, johon nuorten miesten silmät itsestään pysähtyivät. Mutta äiti ymmärsi olla liiankin varoillaan. Maijustaan teki hän nunnan tuohon aina pestyyn tupaansa. Tyttö pääsi tuskin mihinkään ilman äidin seuraa. Ja kun Toivoskan vartioiminen täten joutui naurunalaiseksi, tekivät nuoret miehet hänelle monemmoista kiusaa. Koirankujeissaan he iltaisin kurkistelivat Maijua hänen kotinsa ympärillä. Toivoska harmistuneena koetti heitä likavedellä pois karkottaa. Mutta se vain lisäsi nuorten miesten huvia. Maailma nyt on semmoinen kuin se on.

"Oikeaa" sulhasta odotti Toivoska silti kyllä tulevaksi Maijulle. Ja sen "oikean" piti olla ainakin alaperämiehen, mutta parhaimmassa tapauksessa nuoren kapteenin, jolla on valkoinen silkkiliivi ja juvelisormus tarjottavana kihlasormukseksi. Niin rakasti äiti Maijuaan, että sen halvempaa sulhasta ei hän voinut sille kuvitellakaan.

II LUKU.

Muutamana syyskuun iltana tuli Toivoseen asuntoa tiedustamaan nuori konepajan työmies Pertti Hagert. Konepaja sijaitsi saarella luodon ulkopuolella. Joku tehdastovereista oli ilkosillaan opastanut Perttiä, joka oli asunnon puutteessa, menemään Toivosesta kysymään. Ja neuvoja jo edeltäpäin nautti siitä kohtauksesta, jolloin Perttikin saisi likavettä silmilleen. Ennestään ei Pertti tuntenut yhtään Toivoskaa eikä hänen tytärtään. Vasta viime talvena, katovuoden tuomana, olikin Pertti saapunut ylimaasta tähän kaupunkiin. Mutta pian hän täällä kotiutui, hankki itselleen ystäviä ja pääsi kaupungin konepajaan työhön.

Pertillä oli erinomainen luonnon antama lahja, jonka avulla hän aina kohta tuli huomatuksi ja hankki itselleen menestystä. Hän oli näet varmaan kauneimpia ja komeimpia miehiä, mitä nälkäinen ylimaa koskaan on synnyttänyt.

Siellä ylimaassa oli hän varhaisimman lapsuutensa ollut kunnan ruotilaisena ja aikaisemman nuoruutensa renginkeleena. Senjälkeen tukkilaisena ja lopuksi kuleksivana rihkamasaksana, kunnes hän kylläyneenä ylimaan köyhyyteen, jätti sille ikuiset hyvästit ja lähti rantamaihin.

Pertin äiti oli mustalainen, mutta isä tuntematon. Aikoinaan oli huhuiltu, että se olisi ollut joku liikkuva norjalainen tukkiherra, jonka mieltymyksestä sievään mustalaistyttyöön oli seurauksena Pertin pulska persoona. Ettei Pertti ollut ylimaan kömpelöä ja paksulihaksista, tahmeaveristä suomalaisrotua, huomasi hänestä jo ensi silmäykseltä. Mutta kun mustalaisimpi, hänen äitinsä, oli pitäjään kirjoissa, joutui niihin poikakin ja merkittiin kirkonkirjoihin äidin nimellä Hagert. Albert Hagert se siis oli Pertin sunnuntai-nimi.

Hän sai sellaisen kasvatuksen, että ensi vuodet ajeli sylivauvana mustalaismatkueissa. Poikaseksi varttui hän Leipivaaran korkealla mäellä törkyisen väen parissa ja oli paras opastaja halukkaille näyttämään Hepokönkään putousta, missä vesi putoaa alas jyrkkää kallioseinää toistakymmentä sylvä korkealta. Pääsipä sitte pappilaan renkipojaksi, kun kirkkoherra aikoi hänestä tehdä "ihmisen". Mutta hullautui tukkilaisen reimaan vapauteen ja alkoi pölkyillä koskia seilata. Yhtäkkiä kohosi hän napin, neulan y.m. y.m. kauppiaksi.

Mutta lopulta tuli Pertti siihen varmaan vakuutukseen, että ylimaassa ei ollut muuta kuin lunta ja nälkää. Niinpä hän lähti rantamaihin, solui alas outoihin oloihin kuin tukkipuu ylimaassa metsästä. Mutta Pertillä oli kohta koti kaikkialla. Hänhän nyt oli sellainen maailman rannan rakki. Niinpä hän suuremmassa rajakaupungissakin ymmärsi katsoa eteensä. Vanhempien perintöä ei hänellä ollut muuta kuin tuo kaunis ulkomuoto. Mutta nuorella miehellä se onkin naisten silmissä puhdasta kultaa. Ja paljon on miehiäkin, jotka eivät näe pintaa syvemmälle. Tällaisten kanssa oli Pertti pian läheinen ystävä. Ja Pertillä oli jo ylimaassa saavutettua elämän kokemusta. Olipa hän siellä ollut jo väliaikaisena räätälinäkin eli jonkinmoisena poliisimiehenä. Konepajan työmiehenä hän siis hyvin menestyi, kun voitti ensimmäisen vastenmielisyytensä sen likaisuuteen ja saavutti itselleen ensimmäisen ammattitaidon alun.

Se oli harvinaista, ettei Perttiä konepajassa ensi tulemaltakaan pilkattu. Siihen vääjäämättömästi oli syynä Pertin huoleton käytös, erinomaisen sukkela käsityskyky, komea olento ja yhtenäinen huulisuuskan tarjoilu työmiehille. Ikäänkuin kaikkien vanhana toverina astui Pertti tähän hänelle vallan uuteen konepajamaailmaan, tähän noen, lian ja töryn "mustaan helvettiin", joksi hän sitä työtovereilleen nauraen nimitti. Kiroileminen oli muuten Pertille tuttavallisessa seurassa välttämätöntä joka toisessa sanassa.

Seisoessaan Toivoskan huoneen oven suussa asuntoa tiedustamassa ovat Pertin koreat kasvot, pitkä vartalo ja reipas ryhti kohta leskelle veriin menevää, sillä pulska mieshenkilö on aina ollut hänen silmäruokaansa. Pertti on puettu sinervään merimiespukuun, hänen kourassaan on leveälierinen, ulkomainen, musta huopahattu, kaulassa sininen silkkiliina ja rintataskusta koko miehen komeuden huippuna pistää esiin punainen, kuvallinen merimiesnenäliina. Siis kaikin puolin Pertti on Toivoskan parhaimpien makujen mukainen.

Kohteliaasti pyytää hän Perttiä istumaan. Maiju ujona pyörii äitinsä takana ja punastuu, kun Pertin silmät, nuo sametinpehmoset silmät, sattuvat häneen. Maiju on tuskin yhdeksäntoista vuotinen. Hänen vartalonsa on hennon solakka, mutta ohuen puvun alta pistää esiin lihaksien kaunis pyöreys. Kasvot ovat hienot, lumivalkoiset, nenä kauniisti kaartuva ja huulet ohuet. Musta tukka on etupuolelta kiharainen ja takaa sykkyrälle koottu. Ruskeat silmät ovat suuret ja niissä on kirkas loisto. Kaunotar hän on, mutta ujo ja arka. Ei yhdessäkään liikkeessä ilmau itsetietoisuutta eikä varmuutta. Ja yhtenänsä hän punastuu.

— Mikä teidän ammattinne on? kysyy leski, kun on kuullut Pertin asian.

Vaikka mielessään hän mietti, että tietäähän sen kysymättäkin: hän on merellä kulkija. On varmaan perämies, joka talveksi tulee kaupunkiin lukeakseen itseään merikoulussa kapteeniksi. Ja hänelle kyllä joutaisi peräkamari. Lämmin sysäys kävi koko Toivoskan ruumiin läpi.

— Olen vain konepajan työmies, vastasi Pertti vaatimattomasti, sillä huoneen siisteys ja somuus häntä oudostutti.

Tumma varjo laskeusi Toivoskan kasvoille, pettymyksen tumma varjo. "Konepajan työmies" kaikui hänen korvissaan pahalta. Olihan se toimi *likaista* — ätsch! — kuin nokikolarin ammatti.

— Ette kai ole kotoisin tästä kaupungista, kun minä en tunnekaan?

— En.

— Oletteko ryypymies?

Toivoska laskeutui kohta arkipäiväisyyksiin, sillä "konepajan työmies" kaikui hänen korvissaan niin pahalta. Ja se toi hänen silmiinsä ne mustat murjaanit, jotka naama noessa, vaatteet noessa, yltä päätä noessa kulkivat veneellä konepajasaaren ja mannermaan väliä.

— Enpä sanottavasti.

— Käypikö teillä vieraita?

— Hyvin harvoin.

— Miten suuri on palkkanne?

— Neljä markkaa päivässä. Pertti lisäsi liikaa puolet.

— Oletteko iltasin myöhään ulkona.

— Tavallisesti kotona. Siinä Pertti valehteli.

— Onko teillä paljon tavaroita?

— Eihän niitä yksinäisellä miehellä miten paljon ole.

— Onko teillä morsianta?

Maiju punastui nyt korvanlehtiinsä asti. Ja hänen piti kääntyä pois Pertistä.

Pertti mietti, miten mahtaisi olla edullisinta sanoa ennenkuin hän vastasi.

— Ei ole sitäkään.

Toivoska jäi mietteisiinsä. Mutta hänen kasvoistaan saattoi huomata, että hän kohta hylkäsi mielessään olevan mietteen mahdottomana: Maijua ei tarvitsisi häneltä — konepajan työmieheltä! — pelätä... Ja tulolähde olisi hänelle kyllä tarpeellinen. Entiset säästöt hupenivat yhtenään, sillä pitsin kutominen kaupungin rouville, jota hän työnään Maijun kanssa harjoitti, antoi liian vähän. Tätä oli hän jo monesti salaisesti itsekseen huolehtinut.

— Näytättehän siivolta pojalta. Mutta se teidän työnne on niin likaista, niin likaista... Tahraatte huoneenkin.

Samaa oli jo Perttikin aprikoinut silmäillessään niin ruti puhdistettua huonetta. Mutta tähän hän kuitenkin halusi päästä asukkaaksi. Sydämensä pohjukoilta oli hänkin komeilevaisuuteen kiintynyt. Ja entä jos Maijulla ei vielä olisi sulhasta niinkuin ei hänelläkään morsianta!

— Eikö siis sovi teille asukkaaksi minunlainen mies? En vuokralla tingi.

— No en tiedä. Kunhan ette tahrasi huonetta. Likaa ja rottia minä inhoan.

Toivoska puhui silti jo puolittain myöntävästi Pertin kaunis ulkomuoto oli niin ihastuttava. Harvapa se nainen, joka noin komealta mieheltä kieltäisi sellaista kuin huonetta. Saati sitte Toivoska, joka muutenkin pani niin paljon arvoa ulkonaiselle somuudelle.

— Vai ei teillä ole morsianta, vaikka olette noin komea mies, puhkesi Toivoska Perttiä ihailemaan vasten kasvoja.

Pertti naurahti. Se nauru läikäytti paljon verta Maijun kasvoille.

— Kyllä veden avulla pysyy konepajankin mies puhtaana. Ja komeanakin. Enkä minä nokisin vaattein kotiin tule. Siellä pajalla jo aina pukeudun toisiin ja peseydyn.

Turhamaisuudessaan Pertti todella niin tekikin, sillä hän tahtoi kulkea kaupungissa "ihmisen näköisenä".

— Se onkin sitten toinen asia. Kokonaan toinen.

Ja lopuksi Toivoska myöntyi, kun Pertin lupaama vuokrakin oli hyvä. Laittipa kahvitkin vuokralaiselleen. Mutta koko ajan ymmärsi Toivoska Maijun olevan niin paljon ylempänä Perttiä, ettei hänelle tullut mieleenkään tutustuttaa tyttöä Pertille. Itse hän tarjosi kahvinkin hänelle eikä sallinut sitä Maijun tehdä.

Sitte Pertin mentyä siirsi hän kaikki paremmat kapineet pois peräkammarista, sisusti sen niin yksinkertaiseksi kuin suinkin voi. Ja niin sai Pertti "tulla jos tahtoi".

Pertti tulikin.

III LUKU.

Vuoden takaa Pertin tulosta Toivoskan huonemieheksi synnytti Maiju kivulloisen lapsen. Toivoska huusi epätoivossaan taivaan luoja todistajakseen, miten hellästi ja huoltavan huolekkaasti hän oli Maijua kasvattanut. Ja Maiju kehtasi noin tehdä! Hän piti, että itse Jumala teki hänelle vääryyttä, kun salli tuollaista tapahtuvaksi.

Äiti oli Maijun karkottanut pois yhteisvuoteesta. Tyttö parka ei syönyt eikä saanut unta. Ja hänen lapsirukkansa hoito oli kaikin puolin henkilaitaa. Maiju itse oli osaamaton ja Toivoska inhosi koko "kakaraa".

— Kuka on lapsen isä? kysyi äiti Maijulta.

— Pertti..., oli Maiju avomielisesti vastannut.

Silloin Toivoska hyrähti itkemään ja sadatteli itseään, että hän oli ottanut Pertin huonemieheksi.

— Naipihan Pertti minut! oli Maiju lohduttanut itseään ja äitiään.

— Hänellaiselleko miehelle olen sinua kasvattanut! Maiju! Maiju! Sinä murhaat minut irstaisuudellasi!

— Äiti! Pertti naipi minut. Ja kaikki tulee vielä hyväksi. Minä rakastan Perttiä ja Pertti rakastaa minua...

— Mutta sinä olisit päässyt vielä kapteenin rouvaksi ja nyt sinusta tulee likaisen konepajamiehen vaimo!

— Mutta minä rakastan Perttiä. Minä tulen hänen kanssaan onnelliseksi. Enkä minä muuta kaipaakaan...

— Kuka voi olla enää onnellinen tämän tekosi jälkeen! Minut sinä elävältä tapat... jospa minäkin olisin jo kuollut niinkuin Toivonen. Mutta Jumala rankaisee minua liian kovasti.

— Äiti! Minä rakastan Perttiä ja Jumala antaa syntini anteeksi. Niin pitää teidänkin antaa.

— Mutta enhän enää kehtaa mennä kenenkään tuttava-rouvankaan luo. Sinä hävitit meidän molempien onnen. Ymmärrätkö, että siistit ihmiset eivät sinua enää pidä minään. Hyvämaineiset ihmiset eivät rupea sinun kanssasi mihinkään tekemisiin. Ne kutsuvat sinua niin rumalla nimellä, että se päättäni huimaa. Ajatella, että oma lapsensa on sellainen...!

Eikä Toivoska voinut muuta kuin itkeä. Hän kutsui Pertin juhlallisesti kahdenkeskiseen tutkintoon ja nurisi Pertin kelvottomuutta.

— Mutta kun noin olet häväissyt Maijun ja minut, täytyy minun luvata Maiju sinulle vaimoksi, lopetti Toivoska.

— Soo-oh! Nyt puhuu emäntä liikoja. Minulla ei ole Maijun eikä lapsen kanssa mitään tekemistä.

— Eikö ole! Häh! Eikö ole!

— Ee-i! sanoi Pertti tiukasti ja näytti Toivoskalle valmiita passeja, aikoen jonkun päivän takaa matkustaa Etelä-Suomeen.

Ja Pertti, oli niin tyyni, jääkylmä ja levollinen, että Toivoska hämmästyi häntä.

— Ettekö ole Maijun lapsen isä?

— No en! sanoi Pertti tuiki varmasti,

— Hyvä luoja! Siis vielä tyttö suuri valehtelija!

— Niin on. Ymmärtää kai emäntä, ett'en *minä* olisi voinut olla niin hävitön. Harmittaa, että emäntä epäileekään.

— Mutta kun Maiju itse on minulle sanonut.

— Siinä hän puhuu vasten parempaa tietoaan.

— Mutta odottakaa! Minä käyn hakemassa Maijun tänne kamariin.

Toivoska lähti Maijua kutsumaan. Mutta sillä aikaa meni Pertti ulos toisesta ovesta eikä palannut sinä päivänä eikä seuraavanakaan.

Toivoska oli harmista haleta. Ketä piti hänen uskoa? Ja voi sitä häpeää, ettei Perttikään huoli Maijusta!

— Sinä olet Maiju minulle suuresti valehdellut. Ei Pertti ole viettelijäsi.

— Ei olekaan. Hän on minun sulhaseni.

— Hän ei huoli sinusta, kuuletko, hän *ei huoli*, puhui Toivoska kovalla äänellä.

— Äiti epäilee turhia. Hän on vannonut rakastavansa minua ja naivansa minut.

— Mutta minulle hän on vakuuttanut, ettei hänellä ole mitään tekemistä sinun kanssasi. Ja hän matkustaa kohta pois...

— Äiti kiusaa minua turhaan. Pertti rakastaa minua ja minä rakastan Perttiä eikä meitä nyt kukaan erota. Tämä lapsi on se, joka luovuttaa minut Pertille teiltäkin, äiti, vaikka ette muuten olisi suostunutkaan.

Ja Maiju nosti samalla sairasta lastaan äitiään kohti, ilon väike silmissään.

— Sinut on Pertti kurjasti pettänyt.

— Ei Pertti minua petä. Hän on vannonut minulle ikuisen rakkauden valan ja minä hänelle. Ja äidin pitää antaa siunauksensa meidän liitollemme.

— Hän on suuri roisto — tuo Pertti! huusi Toivoska. Maiju vain naurahti ja asetti lapsensa makaamaan.

Mutta kun ei Perttiä kuulunut tulevaksi takaisin ollenkaan, niin jo joutui Maijukin jännitykseen. Toivoska etsi Perttiä kaupungilta ja kuuli hänen asuvan muutaman poliisi-tuttavansa luona. Toivoska lähti sinne Pertin puheille, mutta Pertti ajoi hänet ulos huoneesta. Toivoskaa neuvottiin nyt haastattamaan Pertti raastuvanoikeuteen lapsen elättämisestä. Se oli Toivoskasta siivotonta ja raakaa, mutta muuta keinoa ei ollut.

Maiju meni tajuttomaksi, kun hänelle äitinsä kertoi asiasta. Ja nyt se vasta suurin kurjuus oli astunut sisään tuohon auringolle ja keväälle pyhitettyyn taloon. Toivoska huokaili ja sadatteli Maijua, joka oli näinä muutamina päivinä käynyt lumen kalpeaksi sydämen kivusta, että Pertti oli sittekin uskonon.

— Voiko, äiti, maailma olla näin paha ja ihmiset ilkeitä? kysyi hän tuskissaan

äidiltä.

Mutta äiti ei katsonut siihen ansaitsevan vastata.

Kun oikeuspäivä tuli, pakotti äiti Maijun lähtemään kanssaan raatihuoneelle. Maiju oli äitiään rukoillut polvillaan, että hän säästäisi häntä siitä häpeästä, mutta turhaan. Ja niin hänen täytyi lähteä, hankittuaan hoitajan lapselle, joka oli kovasti kipeä. Äiti oli näinä viimeisinä päivinä muuttunut Maijulle aivan tylyksi.

Kauvan kesti Toivoskan odottaa juttunsa esille tuloa. Mutta tuli se viimein. Vahtimestari sen ilmoitti. Asianomaiset menivät sisälle, Pertti tuttavalleen poliisille silmää iskien.

Komeassa tutkintohuoneessa on pöytä, kookas ja vihreäverkainen, keskellä lattiaa. Pöydän yläpäässä istuu korkeaselkäisessä tuolissa tuikeasilmäinen, kaljupäinen, suuriviiksinen ja paksulihaksinen oikeuden puheenjohtaja. Hänen sivullaan molemmin puolin istuvat raatimiehet niinikään korkeaselkäisissä tuoleissa. Hiukan ulohtaalla heistä kirjoittelee pienemmän pöydän takana oikeuden notaari. Hän on mies, joka on melkein kokonaan jalkoina, sillä ne ovat muodottoman pitkät, kun taas muuta ruumista riittää hyvin lyhyeltä.

Pitkää pöytää huoneen keskellä, minkä ääressä tuomari ja raatimiehet istuvat, koristavat useat raamatut ja suuret lakikirjat, joiden pykälää laatiessa monet viisaat miehet olivat vuosia aivojaan vaivanneet. Seiniltä katselevat kultapuitteisista tauluista alas keisarit oikeuden jakamista. Muutenkin on salin kalusto upeannäköistä. Esivallan alamaisessa synnyttää nöyryyttä ja kunnioitusta esivallalle on kai tarkoitettu tällä komeudella.

Toivosen leski pohjustaa kanteensa hapuilevasti ja liikutettuna. Oikeussali tekee hänet arkailevaksi, sillä korkeat majesteetitkin kultapuitteisista tauluistaan näyttävät luovan häneen merkitsevän katseen. Siltä hänestä tuntuu. Hän on miltei itkuun ratkeamaisillaan. Se tuomaria hermostuttaa.

Maiju kuuntelee äitiään kasvot tulikuumina, silmät alas luotuina. Hän värisee kuin pakkasessa. Hänet on pakotettu tulemaan tänne pyhään oikeussaliin, jossa hänen suuri syntinsä kannetaan ikäänkuin tarjottimella pöydälle tuomarin ja muiden herrain eteen. Ne tahtovat hänet häpeään tappa!

Notaari, jolla on violettinenä, tiirottavat silmät ja vaaleita hiushaivenia siellä täällä päässä, katselee ivan kure suupielessään Maijua. Tyttöparka siitä yhä

enemmän aristuu, punastuu ja värisee. Mutta kaikessa surkeudessaankin on hän kaunotar, jonka kasvoissa tuomarinkin silmä viivähtää kauvemmin.

Perttiä näyttää melkein huvittavan tilaisuus. Toivoskaa hän kuuntelee hyvin pilkallisena. Sillä hän kohta voittaa notaarin puolelleen, sillä itse asiassa on tämä notaari vain viransijainen ja peruspohjilleen virkaheitto nimismies. Sitte kädet seljän takana, rinta pystössä ja leuka korkealla tekee Pertti selvää tuomarin kysymyksiin. Tuomarikin tulee häntä nyt tarkemmin katsastaneeksi. Sehän on kaunis, ryhdikäs ja hyvin puettu mies. Sanalla sanottuna: Pertti tekee tuomariin hyvän vaikutuksen.

Pertti liioittelee niin lujasti lesken ja Maijun kustannuksella, että leskellä alkaa veri kiehumaan. Maijulla yltyy poskien palo ja silmiin kihoaa kyyneleitä. Levotonna muuttaa hän seisoessaan jalkaa kuin olisi hän hyvin uupunut, huulet värähtelevät, kädet hiestyneinä vavahtelevat ja koko ruumista piinaa tämä hirvittävä tutkistelu.

— Valetta ihan alusta loppuun! kuulee hän Pertin mahtipontisesti lopettavan.

Siihen parahtaa kiivaasti Maiju leimuavan rohkeana:

— Älkääkä uskoko, herrat! Hän se valehtelee!

Pertti säpsähtää tuota ja lentää tulipunaiseksi. Notaari, joka tällä välin on kirjoitellut papereihinsa, nostaa päätänsä ja katsoo nauravasti Maijuun. Maiju häpeää ja luo alas silmänsä sen virmistelemisestä.

Tuomarin kasvot eivät värähdäkään. Ne ovat elottomat ja tuimat.

— Väittääkö syytetty syytöksen valeeksi? kysyy hän Pertiltä.

— Kaikki on totta niinkuin tyttäreni vakuut..., ehättää Toivoska puolustamaan Maijua.

— Hiljaa! karjasee tuomari ja polkaisee jalkaa lattiaan.

— 'sus siunaa! äännähtää leski ja hypähtää säikähdyksestä.

Mutta Pertti saa rohkeutta, entisen rättäriin rohkeutta. Ei hän enää ole arka, ei ollenkaan. Tuo karjunta ei tarkoittanut häntä. Voi sentään, miten hän jo aristui! Mutta tuomari delasti. Ja nyt hän io taas tietää, miten oikeuden istunnossa pitää

olla: tyynenä ja tasaisena, vaikka äimällä pistettäisiin. Sillä sitä voittaa enemmän kuin kovalla ja kiivaalla suun kopunalla... olla jääkylmä ja kaikki käy hyvin.

— Lapsi on tosin syntynyt, mutta minun, korkea oikeus, on tuiki mahdoton todistaa, kuka sen isä on, vastasi Pertti tyyneesti ja kohteliaasti.

Tuomari miettii hetken. Hän nojautuu korkean tuolin selkää vasten ja nostaa ajatuksissaan silmänsä ylös kattoon ikäänkuin taivaasta anoen voimaa ja taitoa voida hiuksenhalkaisijan tarkkuudella täyttää vaikeaa tehtäväänsä. Mutta hän on pian pulmassa selviynyt.

— Onko todistajia? kysyi hän nyt leppoisella äänellä kantajilta.

Toivoska ilmoitti muutaman vanhan vaimon. Se käskettiin sisälle, teki valan ja sai todistaa. Ei se tiennyt paljon, mutta kuitenkin jonkun verran raskauttavaa Pertin päälle.

— Te siis kiellätte olevanne lapsen isä? kysyi tuomari taas Pertiltä noin muodollisesti.

— Kiellän! vastasi Pertti painolla.

— Astukaa puhdistusvalalle.

Toivoskan sydän jo riemusta hypähti. Pertin kasvoille läikähti verta. Mutta hän astui pöydän luo ja sormet väristen vannoi olevansa syytön.

Asianomaiset käskettiin ulos. Ja pian taas sisälle. Luettiin päätös: kanne hylätään ja kantaja tuomitaan maksamaan kulungit.

Pertti teki kiitokseksi korkealle oikeudelle nöyrän kumarruksen. Sydän täynnä lähti Toivoska tyttöineen pois tuosta lain pyhästä temppelistä, missä oikeussalin pöytää koristavat useat raamatut. Tuomari sinne seuralaisineen jäi, ja keisarit kultapuitteisista tauluistaan seinillä katselemaan inhimillisen oikeuden jakamista.

— Et tule enää minun kattoni alle! kivahti Toivoska eteisessä Pertille.

— Kyllä tavarat pois haetaan, puhui Pertti levollisesti.

Maiin kainona raivasi itselleen tietä eteisessä. Siinä samassa tuli muuan vaimo

Maija kanihaa raivasi itseensä tulla eteisessä. Sitä samassa tunti maahan vaimo ilmoittamaan, että Maijun lapsi juuri on kuollut. Silloin tuumi Pertti leveästi poliisituttavalleen:

— Lähetäänpä ottamaan sitte hautajaisiksi lasi!

Ja niin he lähtivät anniskeluun. Pertti ei ollut mikään juomari, mutta erityisissä tilaisuuksissa voi hän vähän kallistaa lasia. Ja tässä oli nyt sellainen tilaisuus.

Mutta Maiju painoi enemmän huivia silmilleen päästyään kadulle äidin kanssa. Nyt hän tunsi, miten onneton hän oli.

— Voi, hyvä Jumala! Mitä minä olen tehnyt! sanoi hän äidilleen kulettaessa kylmässä tihusateessa.

— Ymmärrätkö nyt, millaisia ovat ihmiset? Ymmärrätkö, että tuo Pertti on suuri roisto? Ja tuokin tuomari! Ei kehdannut edes asiasta oikeaa selkoa ottaa, puhui äiti kiukkuisella äänellä.

— Mutta miksi, äiti, olet aina pitänyt minua erillään ihmisistä? Minä luulin, että he kaikki ovat yhtä hyviä kuin sinä... Voi että Pertti on noin kelvoton...!

— Juuri sentähden, että minä tunnen alhaisen kansan huonouden, tahdoin sinut pitää heistä erillään. Mutta omaan kotiini tuli roisto, joka vietteli tyttöni... Mitä minä olen tehnyt, kun Jumala minua tällä tavalla rankaisee...?

Toivoskan ääni värähti särkyneesti ja hänen silmänsä kävivät kosteiksi.

— Mutta onhan lapsi nyt kuollut, puhui vaimo, joka oli tuonut sanan lapsen kuolemasta ja käveli heidän kanssaan yhdessä kotiin.

— Se on kuollut, mutta meidät on ainiaksi häväisty. Kunpa ihminen jaksaisi elää vuotensa loppuun, huokasi Toivoska.

— Voihan Maiju saada vielä jonkun toisen miehen, sanoi vaimo.

— Hyi! äänsi Maiju ja silmäsi inholla vaimoon. Vaimo naurahti ja hymisi jotain itseksensä.

— Elämämme oli niin rauhallista ja sievää: Ei ollut puutetta mistään ja tuttavani rouvas-ihmiset pitivät meitä melkein vertaisinaan. Mutta nyt! Katupojatkin meitä haukkuivat. Eikä ole mieheä näköön, ei väen rauhaa. Ensin näti kallella mieheni ja

naukkuvat. Eika ole miehessä parvan, ei yon rauhaa. Ensin piti kuolla mieheni ja sitte lapseni noin käyttäytyä...! Kyllä minua naisparkaa koetellaan...

Jokainen äidin sana viilsi Maijua kuin puukolla leikaten, sillä hän ymmärsi, että hän oli syyllinen. Kaunis unelma, että hän vielä saisi Pertin kanssa elää onnellisessa avioliitossa, oli särkynyt.

— Yhdessä emme voi enää elää. Ja nyt uskallan lähettää Maijun kotoa pois. Jos joku hyvä ihminen ottaisi häntä palvelukseensa, niin se olisi tästä puoleen suurin iloni. Niin, Maiju. Sinä saat lähteä maailmalle. Mutta minä sanon sinulle, että siellä on monta tuskaa ja monta kyyneltä kestäväänä.

— Sinäkin, äiti, hylkää minut?

— Enhän voi sinua iankaiken elättää. Ja kun tällä tavalla olet käyttäytynyt, niin kärsi seuraukset!

— Mutta minun pitää saada tavata vielä Perttiä ja puhua hänelle.

— Uhkasihan tuo vielä tulla. Kylläpä ei häpeä suinkaan.

Koko se iltapäivä itkettiin Toivosessa ja odotettiin Perttiä tulevaksi.

IV LUKU.

— Sinä selvisit aivan kunnialla jutustasi, tuumi poliisituttava Pertille anniskelussa.

— Niinkuin pitikin.

— Todistustenکو puutteessa kanne hylättiin?

— Minkäpä muun. Ja kun itse sanoin olevani syytön. Mutta annetaan olla jo koko roska-asia. Ja maista!

— Pantiinko sinut puhdistusvalalle?

— Mitä sinä sillä tiedolla teet?

— Kysynpähän vain.

— Entä jos pantiin?

— Ja sinä teit sen.

— Mikä oli tehdessä?

— Niin kun on syytön!

Poliisi nauroi ivallisesti Pertille. Perttiä se sapetti. Muutenkin häntä hiukan kirvelöi tuo vala. Ja se kirvelöiminen sai häntä tiheämmin ryypäämään.

— Huomenna minä jätän tämän häväistyspesän, puhui Pertti uhallalla.

— Ethän vain lähde pakoon?

— Ketä?

— Morsiantasi.

— Kuule mies! Kuka sinulle on sanonut että hän on morsiameni? kysäsi Pertti tulistuneena.

— Itse vain ajattelin. Mutta jos se ajatus on väärä, niin juodaan lasit pohjaan.

Siihen oli Pertti valmis ja tilasi uutta juomaa,

— Huomenna minä lähden ja sitte — purluikkis!

— Voisithan täälläkin olla. Mutta vanha morsian olisi kai aina tiellä.

— Herkeä jo kiusaamasta! Muuten minä —! uhkaili Pertti.

Poliisi osotti virkapukuaan ja uhosi:

— Elä uhkaile ruununmiehelle. Sitä tietä pääset kuitenkin pian linnaan. Siinä ei autakaan puhdistusvala.

— Taidat olla humalassa, sika!

Mutta sen kuultuaan nousi poliisi ja osotti Pertille ovea:

— Tuosta on viisi hirttä poikki! Sinä se sika olet, joka tarvelit tytön, minkä moni sinua parempi mies olisi mielellään ottanut vaimokseen. Ulos, sanon minä! Ja kysy perään puheestani, jos pystyt!

Häväistynä täytyi Pertin lähteä. Mutta poliisi jäi, Pertin tilaaman juoman ääreen muistelemaan itsekseen Toivosen Maijun koreita kasvoja, jotka olivat hänetkin ennen lumonneet. Ja hän olisi nyt ollut valmis antamaan Pertille selkään.

Ravintolasta kuljeskeli Pertti tarkkaamatta, minne kulki. Häntä harmitti poliisin puhe. Sittenkin ne olivat ihmiset varmat siitä, että lapsi oli hänen. Kahta suurempi syy on hänellä lähteä täältä pois — — uusiin oloihin.

Syyssade putosi taivaasta virtana. Katuojat norosinaan tulvivat vedestä ja kattoputkista se koskena putosi alas. Tällaisessa roskailmassa sivuutti Pertti vain harvan kulkijan, jonkun kotiinsa kiirehtivän, helmojaan kantavan sateenvarjoniekka ompelijattaren, öljykkäissään purjehtivan poliisin tai kumikappaisen herrasmiehen.

Nyt hän huomasi olevansa apteekin punervan värilyhdyn alla. Siitä hän kääntyi suureen puistoon, joka oli pimeä ja synkkä. Ainoastaan puistossa olevasta ravintolasta säteili tulta ympäristöönsä kuin raketista, joka on laskettu kohti pimeää avaruutta. Sadetta pitääkseen istahti Pertti penkille pyöreään kioskiin.

joka siihen oli rakennettu kesäisiä kävelijöitä varten. Se oli lähellä ravintolaa. Sieltä Pertti hämärästi erotti lasien kilinää, kahvelien helinää ja sekanaista puheen porinaa.

Muuan issikkamies torkkui rattaillaan ravintolan edustalla odottamassa jotakuta sisällä-olijaa. Siinä mustissa öljykkäissä kumarassa nuokkuessaan näytti se ravintolan sisältä heijastavassa valossa kiiltelevältä möhkäleeltä, joka nöyränä otti selkäänsä taivaan veden koko runsauden.

Pertti katsoi ravintolaa kohti ja hänessä heräsi ajatus, että siellä herrain kapakassa olisi olo toisellaista kuin likaisessa anniskelussa, jossa hän oli istunut poliisituttavansa kanssa. Hänenkin pitäisi saada istua tuollaisessa paikassa kahveleja helistelemässä ja issikoilla itseään odotuttamassa...!

Se nyt oli puolihumalaisen miehen unelma, mutta silti se tuntui Pertistä aivan mahdolliselta. Miks'ei maailmassa hänkin, kuten muutkin?

Sade hiukan lakkasi, Pertti nousi ylös ja lähti kohti Toivoskan asuntoa. Oli jo myöhäinen ilta. Kun hän pääsi perille, oli Toivosen lesken asunto lukossa. Eikä tulia näkynyt.

— Nukkukoot!

Pertti tiesi naapuriasukkaan heinäliiterin pihan perällä ja sinne oli nyt paljon turvallisempi mennä kuin lesken luokse. Ensi kertaa ei hän suinkaan heinissä nukkuisi.

Helposti hän pääsikin heinävajaan. Siellä hän pimeässä kopeloi itselleen sijaa. Ensin osui hän olkiläjään ja silppukoneeseen. Sitte sattui hänen kätensä jollekin suuremman laatikon päällä olevalle puuesineelle. Sen hän otti kainaloonsa ja lähti hapuilemaan edelleen. Hän pääsi heinäläjään, asetti kainalossaan kantamansa esineen päänaluseksi ja heittäytyi pitkälleen heiniin.

Sade ropisi katolle, viereisessä tallissa liikuskeli hevonen ja rottien vikinää kuului joka loukosta. Mutta heinissä oli lämpöistä ja pehmoista. Pertti pian kuorsasi kuin aito ylimaalainen, joka saa unta yhtä hyvin heinäsuovassa kuin sisäänlämpiävän pirtin pankolla.

Aamulla heräsi hän viluun ja yökötykseen. Hänen päässään takoi ja suussa tuntui ilkeä näljä. Hän hyppäsi ylös ja puhdisteli itsensä heinistä. Sitte astui hän ulos

niin salaa ja huomaamatta kuin mahdollista, kurkistettuaan sitä ennen, näkyisikö kartanolla ketään. Talossa näyttiin vielä nukkuvan. Pertti lähti lurvailemaan kadulle.

Jonkun ajan takaa palasi hän Toivoseen.

— Tulinpa ottamaan tavaroitani, sanoi hän sisään tullessaan huolettomasti Maijulle, joka näkyi yksin olevan tuvassa.

Pertti huomasi, että Maiju oli läpi-itkenyt. Tyttöparan silmät olivat sameat, kasvot tavallista kalpeammat ja koko liikunto nöyrän arkaa. Hän heitti Perttiin väsyneen katseen, mikä todisti, että se lähti unettomista silmistä.

— Voi, elä heitä minua, Pertti-kulta! Elä hylkää minua, joka sinua rakastan...!

Maiju puhuessaan siirtyi aivan lähelle Perttiä ja kuiskasi hänelle viimeisen kuumasti, vaikeroivasti kuin olisi veren syöksy ollut tulossa hänen rinnastaan.

— Olethan nyt valmis etsimään itsellesi uusia sulhasia, sanoi Pertti kylmästi ja hän kohosi ylös aikeessa erota kohta.

Silloin Maiju valittaen ja itkien käpertyi Perttiin lujaan kuin käärme.

— Meidän välimme on lopussa! puhui Pertti painolla ja työnsi Maijun pois luotaan.

Samassa ilmestyi Toivoska viereisestä huoneesta.

— Sinä... sinä... roisto! kiljasi Toivoska Pertille.

Maiju pyörtyneenä putosi lattialle irti Pertistä.

— Mitäs emäntä nyt —, alkoi Pertti hätäyneenä.

— Kyllä minä annan sinulle emäntää, sen lurkki! Phtyi!

Toivoska nousten varpailleen osasi sylkiessään aivan sattuvasti Pertin sieviin kasvoihin niinkuin oli tarkoittanutkin.

Pertti peräytyi eteiseen.

— Ja nyt ulos minun huoneestani! kiljui Toivoska unmaillen Pertin kantapailia hiilihanko kourassa.

Pertti ei ymmärtänyt, miten hänen olisi pitänyt käyttäytyä, sillä tämä oli kerrassaan äkkirynnäkköä. Hän oli aivan hämillään. Arasti viittasi hän tavara-arkkuunsa, joka oli eteisen loukossa. Mutta siinä samassa ehätti Toivoska arkun kimppuun ja viskasi sen kartanolle, jonne pudotessaan se pahasti rämähti. Sitte hän työnsi Perttiä selästä ja synkästi kiroten survasi hänet alas rappusia. Paiskasi sitte oven lujasti lukkoon ja salpasi sisäpuolelta sen.

Pertti purasi hammastaan.

— Niin ne potkivat minua nyt ulos joka paikasta kuin koiraa. Eilen jo hyvästi, mutta tänään vielä paremmasti.

Pertti puhdisteli kasvojaan parhaan mukaan. Nosti sitte arkkunsa olkapäilleen ja lähti kävelemään satamaan. Ainoa hyvitys hänen mielessään oli, että tuossa paikassa hän on irti tästä kaupungista.

Salvattuaan oven palasi Toivoska tupaan, minkä lattialla Maiju vielä pyörtyneenä makasi. Siellä hän lankesi valtavaan itkun puuskaan, ensin jalallaan potkaistuaan Maijua. Hän oli vihasta aivan poissa suunniltaan ja itki sentähden, ettei voinut muuta tehdä.

Päästyään satamaan etsi Pertti muutaman syrjäisemmän alaslasseumapaikan kivilaiturissa ja huuhtoi siinä naamansa niin kirkkaaksi, että hän itsekin taas ihasteli sitä pyöreässä taskupeilissään, mikä hänellä aina oli mukana. Ne olivat oikeastaan naiset, jotka alkuaan olivat havauttaneet Pertin huomaamaan kasvojensa kauneutta. Siellä ylimaassa oli ollut pappilassa kotiopettajattarena muuan hurjapää tyttökoulun käynyt neitonen, joka asiasta alkaen oli renkipojassa herättänyt itseihailun tunteet. Se yhtenä oli kehunut Pertin kiharaisia mustalaishiuksia, poskien koreaa verekkyyttä ja kulmakarvojen kaarevaa kauneutta. Pian Pertti itsekin ymmärsi, että hän omisti jotain sellaista, mitä ei ollutkaan joka pojalla. Jo tuon tyttöhoilakkeen — kotiopettajattaren — kanssa oli Pertillä ollut rakkauskohtauksia. Ja tytön herkkä Pertin ihailu oli syynä siihen, että tyttö sai pian heittää hyvästit pappilalle.

Pertti laittautui laivaan. Hyvillään hän oli, kun laivan keula irtautui laiturista kolmannen vihellyksensä jälkeen. Pertti heilautti lakkiaan lähdetäessä. Sinne ne nyt jäivät kaikki roskat!

V LUKU.

Laiva leikkasi jo täydellä koneella aukeata ulappaa ja yksi ja toinen merimerkki sivuutettiin. Sieltä keulanpuolelta ei pistänyt silmään muuta kuin aavaa vettä, majakka ja jonkun kaukana olevan saaren ohkainen haamu. Vastaiselta puolelta näkyi vielä kaupungin rannikko. Mutta se mataleni matalenemistaan, kunnes lopulta erotti vain mustan viivan, joka sekin viimein hävisi.

Pertti seisoj ja nojasi yläkannen kaidepuuhun. Siinä kannella oli myös kolme nuorta neitosta. Taisivat olla koulua käyneitä, Pohjanmaan rikkaita talonpojantyttöjä.

Laiva jyski ja tärisi, mutta Pertti vain seisoj ja nojasi kaidepuuhun, sillä hän oli huomannut, että nuo nuoret tytöt, jotka myös olivat matkustavaisia, olivat halukkaita katselemaan hänen koreita kasvojaan, vaikka muka salaa häneltä. Eivät tytöt huomanneet, että Pertti puolella silmällään vakoili heitä.

Pertti otti itselleen luvan mennä puhuttelemaan tyttöjä. Ne olivat kolme sisarusta, jotka matkustivat Vaasaan yhden sisarensa häihin.

Pian saivat he Pertistä lystikkään puhekumppalin, joka osasi panna heidän suunsa täyteen naurua. Ja katsella Pertin silmien verhottua kiiltoa ja kiharaisen tukan koreutta oli tytöistä suorastaan nautintoa.

— Det blir tjocka igen, ennusti iltapäivällä perämies, jonka lakissa oli kellervä nauha.

Ja sumu tulikin. Laivan täytyi ankkuroida muutaman saaren kupeeseen. Tuskallista oli matkustajille siinä odotella.

Mutta Pertillä oli hauska tyttöjen parissa. Tytötkin olivat hyvin huvitetut Pertin seurasta. Heillä oli mukanaan oma eväs. Makeisia olivat he jo syöttäneet Pertille ja nyt tarjosivat ruokaakin.

— Juu, kiitoksia! Kyllä minä. Mutta minä sopisinkin neitien kanssa yksiin leipiin, puheli Pertti.

Tytöt vain nauroivat valkoiset hampaansa näkyviin.

— Te olette kaikki yhtä lystikkäitä. Voi kun teistä tulee mainioita rouvia! Onko omaa suolaamaa tämä punerva lohi, joka maistuu niin maajaalta?

— Kotona se on suolattua, vastasivat tytöt.

— No sitte minä sitä syönkin.

— Syökää, syökää! Olkaa hyvä!

— Kyllä minä. Mutta olisipa silkkaa riemua teidän kanssanne matkustaa vaikka Amerikkaan asti.

— Minne herra menee?

— Etelä-Suomeen minä reissaan.

— Me menemme vain Vaasaan.

— Minulla on vielä matkaa paljon siitä.

— Paljon on. Mihin toimeen herra siellä menee?

— Muutamaan suureen konepajaan työmestariksi. Minulla on siellä erinomainen paikka: kolme tuhatta vuodessa palkkaa ja työtä saan tehdä, jos haluttaa.

— Onpa se.

— On. Mutta somaa se on tämäkin syöminen. Miksi ihmisten pitää syödä?

— Elääkseen.

— Mutta nyt ovat franskalaiset keksineet keinon, miten ihminen tulee syömättä aikaan.

Tytöt purskahtivat nauramaan ja katsoivat toisiaan.

— Nii-in, vakuutti Pertti.

— Uskooko herra sitä?

— En nyt vielä, vastasi Pertti nauraen ja pisti samalla aimo viipaleen lohta suuhunsa.

suuhunsa.

— Kai herra on koulua käynyt?

— Koulua? Niin, on käyty kouluakin.

— Oletteko lukenut fysiologiaa?

— Juu. Olenpa tiettenkin.

— No sitte tiedätte, että ihminen ei tule syömättä aikaan.

— Kyllähän minä sen tiedän niinkuin itsekin näette, ettei tulla syömättä toimeen.

Taas samalla puhuessaan Pertti kiidatti suuhunsa kiiltävän kuparinvärisen lohivalpalasen. Tytöt nauroivat ja Pertti nauroi.

Niin sitä aikaa kulutettiin tunti tunnilta, kunnes tytöt menivät hyttiinsä nukkumaan.

Pertti lähti uusille löytöretkille laivassa. Hän kuuli bufettihuoneesta iloista ääntä ja kurkisti sinne hyvin uteliaana rohkenematta sisälle mennä. Mutta kun ääni kuulosti hänen korvissaan yltyvän iloisuudessaan, uskalsi hän pistäytyä alas asti.

Hän tuli koreasti sisustettuun laivansuojaan, jonka katossa huojuu ohkainen, hyvälle tuoksuvan tupakan savupilvi. Peräseinällä oli suuri kaappi, minkä takaseinän sisäpuoli oli kuvastelevaa peililasia. Siinä Pertti näki uljaan muotonsa ja sai siitä varmuutta itseensä. Kaappi oli täynnä jos jonkinmuotoisia pulloja ja jos jonkinvärisiä.

Juomatouhussa hääri puoli tusinaa herrasmiestä ja niiden mukana laivan kapteeni. Bufettineiti viittasi kohteliaasti Perttiä istumaan.

Pertti istahti lengosti pölyssipenkille ja tilasi jotain suuhun pantavaa. Neiti toi lämmintä vettä ja konjakkia. Sitte hän asettui ihailemaan syrjästä tiskinsä takaa Perttiä.

Pertin verevät posket, kiharainen musta tukka ja sametinpehmoiset silmät ihastuttivat tyttöä. Pertti sen huomasi juomaa itselleen valmistaessaan ja nauroi tytölle. Tyttö nauroi takaisin. Taas oli Pertti valloitusretkellä naismaailmassa.

Herrasmiesten juomienkieltä ja valloitusretkiä seurasi heidän tunteita

herrasmiesten juominki yntyi ja puonjuopuneita pyysivät ne saada tarjota Pertillekin. Istuessaan heidän viereensä tunsu Pertti sellaista sisäistä nautintoa kuin jos hän todellakin olisi jo suuren konepajan työmestari, jolla on kolme tuhatta markkaa vuodessa palkkaa ja työtä saa tehdä jos haluttaa. Nämä herrat olivat lihavia liikemiehiä, joilla paksut kultaiset kellonperät lepäilivät vielä paksumman vatsan päällä. Täysin valtuutettuna istui Pertti ployssipenkillä heidän joukossaan ja poltti heidän tarjoamaansa havannaa. Mutta väkijuomia hän säästellen maisteli.

Näin pian oli täyttynyt hänelle eilinen unelmansa siellä puistossa syysateessa. Mitä merkitsi nyt tämän rinnalla Toivoskan syleksimiset ja poliisituttavan ulosottelemiset! Pöhöh moukkia!

Myöhemmällä kun herrasmiehet jo punottivat naamat keltaisina ja alkoivat pelata korttia siirtyi Pertti kuhertelemaan tupakkihyttiin bufettitytön kanssa. Ja lopuksi tyttö toi hänelle tyynyt ja raanut ja laittoi hänet sinne yöteloille. Lattian alta ravintolahuoneesta kohosi ylös hyttiin kuumaa ilmaa, konjakkihöyryä, sikaarin savua ja kirouksia. Mutta Pertti oli tyytyväinen yöpaikkaansa. Olihan se toisenmoinen nyt kuin viime yönä ulkokuoneessa heinäläjässä.

Seuraavana iltana oli Pertillä jo oma hyttinsä. Ravintolatyttö sen oli hänelle välittänyt. Mutta päivisin Pertti seurusteli noiden neitien kanssa, joilla oli sitä Pohjanmaan mainiota lohta. Yksissä ruuissa he olivat, yksissä jutteluissa ja yksissä nauruissa.

Sitte Vaasan satamassa piti erota. Siellä suuren sähkölampun alla otti Pertti neideiltä hellät hyvästit. Mutta ennen eroa olivat neidot pyytäneet ja saaneet luvan itsekukin leikata itselleen muistiksi kiharan Pertin kauneista mustalaishiuksista. Heidän sitä tehdessään oli Pertti seisonut ylevän nöyränä kuin pakanain pyhä eläin kerittäessä.

Nyt tyttöjen erottua siirtyi Pertti bufettineidin ruokkolaiseksi, joka olikin hyvillään, että sai nyt pitää Pertin kokonaan, kun nuo kikattavat neidit laivan jättivät. Hänellä olisi ollut niin paljon puhumista Pertille, mutta aika ei miellynyt sitä myöntää. Mutta hän jo nautti saada edes katsoakaan Pertin hempeisiin silmiin ja ohimennessään koskettaa hänen mustiin kiharoihinsa.

Höyrylaiva lähestyi sen Etelä-Suomen suuremman kaupungin sisäsatamaa, johon Pertin oli määrä pysähtyä. Se oli matkallaan käväissyt muutamissa välisatamissa, ottanut niistä uusia matkustajia ja jättänyt niihin entisiä, ahminut sisäänsä verestä

lastitavaraa, jotta se nyt oli tapo tainna. Vaikansikin oli ladottu niin paljon kuin suinkin sopi täyteen laatikoita, säkkejä, myttyjä ja matkakirstuja.

Jos tavara oli eri laatua, niin eri laatua olivat matkustajatkin aina kuumien etelämaiden kauppamatkustajasta alkaen läheisen pitäjään maalaisisäntään asti, mikä tuli kaupunkiin myömään perunoitaan, joita suvikasvu oli hänelle lahjoittanut yli oman tarpeen. Oli lihavia afäärimiehiä, laihoja herrarinkuloita, oli hienon hienoja neitejä ja kaupungista palveluspaikkaa etsimään lähteneitä maalaistyttyjä kotikutoisissaan.

Kaikkien näiden parissa liuskuseli Pertti ujostelematta. Hänen kauneilla kasvoillaan oli kaikkiin tenhovoimaa. Salaa hienotkin ryökynät häntä kurkistelivat ja ihmettelivät hänen nuorekkaan hipiänsä puhtautta, profiilin kaunista säännöllisyyttä ja sysimustan tukan kiharaista soreutta.

Ravintolatyttö syötti hänelle ilmaiseksi parhaita herkkuja ja tuon tuostakin tarjosi hänelle lasin viiniä, mikä Pertin suussa maistui toisellaiselta kuin anniskelun paloviina tai hapan olut, jota hän ennen toisinaan oli särpinyt.

Pertti olikin tehnyt koko laivamatkansa ostamatta ravinnokseen niin leivän muruakaan.

Tiheä oli sisäsaaristo, jonka läpi laiva paraallaan risteili.

Vaikkapa olikin jo myöhäinen syksy ja puut varistaneet pois kesäntuoreet lehtensä ja nurmikot olivat kulonkellervät, niin silti oli tuossa saaristossa miellyttävä lumous. Sillä nyt oli yksi sellaisia päiviä, joina syksy kuolee ja talvi syntyy. Kylmän yön jälkeen paistoi aurinko kirkkaasti ja pani kimaltelemaan jäähileiset ruohot ja talven ensi huurteesta hohtavat oksat. Kaikkialla oli kuulakasta kirkkautta, keveää kimmellystä ja heijastusta. Vesi oli tyven ja kirkas ja ilmassa kantava kaiku.

Sieltä ulompaa pilkisti kaupunki, suuri ja komea. Kun Pertti näki laivatelakan, suuren konepajan ja monet höyryalukset satamassa, riemastui hän. Tämähän oli juuri hänen kaupunkinsa! Hän tunsu suonissaan kiihtyvän uuden elämän. Kaikkialla oli vilkkautta, oli suuria rakennuksia, komeita ihmisiä kalleissa puvuissa, oli elämää, elämää, minne päin tahansa hän silmänsä siirsi.

Innostuksissaan ei Pertti enää muistanut bufettityttöäkään, joka oli hänelle niin paljon hyvyyttä tarjonnut. Suru silmissä se katseli Pertin laivasta poistumista hyvästiä jättämättä hänelle, ja meni sitte pienen hyttinsä loukkoon itkemään. Ja siellä hän itki ja huokasi syvään, kauvan ja valittavasti.

Mutta ajurin rattailla sillä välin Pertti ajoi kaupungin katuloita jonnekin majapaikkaan. Yhtenä siinä saatossa hän mennä viilätti hynttyineen, minkä matkustavien ajurit muodostivat.

Ajettaessa oli Pertin silmälle näkemistä: kauppapuotien suuria akkunoita monemmoisine ylellisyyksineen, upeita taloja, ohikiitäviä ihmisiä, univormuniekkoja, koreita tyttöjä, rikkautta, loistoa, ylpeyttä.

Tämä hurmasi Perttiä, huumasi ja ihmetytti.

VI LUKU.

Perti seisoj Strangin tehtaan konttorin oven suussa odottamassa, että häntä huomattaisiin. Konttori oli insinöörin omassa asuinrakennuksessa.

Konttorihuone ei ollut mikään suuri eikä loistava. Siellä olivat seinät täynnä pieniä puulaivapuolikkaita, muita malleja ja piirustuksia. Puoli tusinaa miehiä siellä aina hääri piirustusten ääressä ja konttoritointa varten oli toisia. Työtä tehtiin siellä hiki päässä, kun tarkoin tunnettiin isännän luonne. Ainoastaan kassakaapin kellon kilinä sitä avattaessa ja suljettaessa oli kuuluvampi äänen ilmaus tässä hiljaisessa työpaikassa.

Insinööri pyöriessään yhden ja toisen piirustajan paperien ääressä ei huomannut kotvaan aikaan Perttiä. Mutta sitte hän havaitsi hänet ja tuli kohta.

— Mitä te asioitte? kysyi Strang Pertiltä.

— Pyytäisin kysyä, olisiko insinöörillä minulle paikkaa konepajassa.

— Paikkaa teille?

Insinööri katsoi miestä terävästi kiireestä kantapäähän. Aina hän "katsoi läpi" miehen ennenkuin otti hänet työhönsä. Pertin ulkomuoto oli insinöörin silmissä edullinen.

— Mistä te olette?

— Yläältä Pohjanmaalta.

— Jahah, Onko teillä todistuksia?

Perti veti esiin todistuspaperinsa. Insinööri asetti toiset rillit nenälleen ja alkoi lukea Pertin paperia. Hän tunsu persoonallisesti todistuksen antajan, sillä hän itsekkin oli alkuaan kotoisin Pohjanmaalta. Sen puolen ihmisiä olikin insinööri aina valmis ottamaan konepajaansa. Onhan pohjolaisen myötätuntoisuus maakuntalaistaan kohtaan maankuulu.

Insinööri mietti hetken Pertin paperin luettuaan. Hän otti pois toiset rillinsä ja mietti. Katsoi sitte pitkään syrjästä Perttiä.

Insinööri ajatteli, että mies sopisi paraiten valurien osastoon. Niistä olikin puute. Siellä valamisverstaassa oli sellainen helvetillinen kuumuus ja tuon tuostakin sattui siellä tapaturmia, niin että kuka sieltä pois pääsi, kiskoi itsensä koht'ikään irti. Mutta Pertin kauniit kasvot viivyttivät insinööriä päätöksensä tekemisessä.

— Menkää valurien työmestarin luo! Hän sovittelee teidät sinne. Minä ilmoitan teistä täältä hänelle.

Pertti kiitti ja läksi. Hän tuli tehtaan pihalle. Osui laivaveistämölle. Siinä korjattiin muutaman höyrylaivan konetta. Toiseen potkuriä kiinnitettiin. Muutamaan pantiin pohjaan uusia levyjä. Venäjän valtiolle oli teon alla useita sukkulamaisia torpeedoveneitä. Oli tämä paljon suuremmoisempaa kuin siellä konepajassa yläällä Pohjanmaalla!

Veistämöltä joutui hän puuseppien ja kirvesmiesten kookkaaseen suojaan. Siellä oli puolivalmiita rautateiden lastivaunuja. Ja täältä tuli hän pannuntekijäin verstaaseen. Siellä leikattiin tuuman paksuista rautaa kuin ohutta silkkipaperia. Suuriin, vitjoilla ripustettuihin teräslevyihin puristettiin yks' kaks' pyöreitä reikiä niittanauloja varten. Ja täällä kyhäiltiin majakkatorneja, rautatien siltoja, tasapohjalaivoja, paloruiskuja, kanoonain lavetteja y.m.

Pertti pian ymmärsi, että konepaja, josta hän lähti, oli kääpiö tämän jättiläisen rinnalla, jossa oli puolituhatta työmiestä. Siellä oli työmiehiä puolisataa.

Hän kysyy valurien osastoa. Neuvottuna hän sen löytääkin. Siellä valurimestari juuri on valmistanut suuren suuren potkurin kaavan märkään hiekkaan ja istuu työtään puhdistamassa.

Se on tummaverinen mies ja huonosti solkkaa suomea. Samassa tulee siihen insinöörikin. Hän ryhtyy puhumaan mestarin kanssa ruotsia. Pertistä ne haastelevat.

Pertti sillä välin katsoo, miten nuori poika, jolla on suuret siniset silmät, ketterästi ja vilkkaasti kantaa metallisankkoa, jossa on velliä sulatettua rautaa. Hän kaataa sen maassa olevaan vormuun.

— Kuuleppa Iivari — keskeyttää insinööri ruotsin haastelunsa työmestarin kanssa — missä on taas isäsi, kun hän ei ole työssä?

— Kai on kipeä, sanoo poika varovasti.

— Sinä valehtelet, vastaa insinööri tuimasti. Poika katsoo häneen, mutta ei puhu mitään.

— Hän on juomassa? sanoo insinööri.

— Vaikka liekin. Kipeä sanoi aamulla olevansa.

— Kuulkaa te, uusi tulokas! Jos aiotte pysyä minun kanssani hyvissä kirjoissa, niin älkää olko poissa tehtaan työstä juomisen takia. Ja itse tehtaalla ei saa juoda. Loma-aikana juokaa tarpeeksenne! Siitä minä en välitä. Tämän pojan isä, viilari Ilo, on viikosta työssä kolme päivää ja kolme juopottelemassa. Mutta siitä lystistä *pitää* tulla loppu, sanoo insinööri lopuksi äreästi.

Poika Iivari katsoo arasti insinööriin. Hän muistaa kotonaan olevan viisi pienempää siskoa ja surevan äidin. Ja niiden puolesta hän katsoo arasti insinööriin. Jokohan insinööri lopultakin panee isän pois tehtaasta? miettii poika ja mietteissään on kompastua sulavan metallisankkonsa kanssa.

— Tämä mestari laittelee teille paikan täällä, sanoo insinööri Perttiin kääntyen ja poistuu.

— Juu, juu! vakuuttelee hänen jälkeensä mestari. Kun insinööri on mennyt, katsoo mestari nauravasti Perttiin ja sanoo:

— Tusan djeflar! En vacker karl. Hvarifrån ä ni hemma?

Pertti ei ymmärrä, mitä vastata.

— Eikö sinä osaa rootsi? kysyy nyt mestari molskaten Pertiltä.

— En, vastaa Pertti.

Mestari kääntää hänelle selkänsä.

— Hör du, Ivar! Hemta hit flaskan! Inte kommer *han* straxt nu, puhuu mestari pojalle.

Iivari hakee mestarille kätkössä olevan pullon, josta ruotsikko vetää sisäänsä pari kolme oivaa kulausta. Pertti näkee kohta toistenkin miesten käsissä olutpullot,

joista he suusta juovat.

Toisemmoista on elämä tässäkin suhteessa tällä konepajalla, ihmettelee Pertti. Siellä yläällä Pohjanmaalla ei uskallettu tuoda juoma-aineita pajaan. Mutta mikäpä tällaisen karjan paimentaa!

Mestari laittaa sitte Pertin kantamaan rautaharkkoja sisälle. Siinä sen sait, kun et ruotsia osannut! Pertin sinervät merimiesvaatteet tahraantuvat ja itse hän on kiukusta tulipunainen.

Ruokatunnilla suihkasee Iivari Pertin korvaan jotain. Pertti ymmärtää ja hän lähtee läheisimpään konjakkikauppaan. Siellä hän ostaa pullon mestaria varten. Ruotsikko naurahtaa saadessaan pullon ja laittaa paikalla Pertille toisemmoista työtä.

Illalla työn loputtua lähtee Pertti Iivarin kanssa Ilolle. Iivari on lupailut heillä Pertille toistaiseksi asunnon. Poika tuntuu olevan terhakka ja toimeva. Haastaa kuin mies, eikä nauti "silkkakaan väkijuomia". Haukkuu valurimestarinkin juomista. Mutta se osaa niin palvella insinöörin silmän, jotta sitä täytyy kaikessa totella.

Iivarilta kuulee Pertti, että useimmat työmestarit tehtaassa ovat ulkomaalaisia: mikä ruotsalainen, mikä saksalainen, mikä tanskalainen.

— Ja ne ne ovat koko piruja! lisää poika varmasti. Kuuluvat nimittelevän jos joiksikin suomalaisia työmiehiä. Ja kohtelevat heitä kuin orjia. Mutta annappa kun insinööri on saapuvilla. Kyllä silloin mestarit osaavat olla kuin voideltuja remeleitä nöyrinä.

— Mitenkä siellä tehtaalla noin juodaan, vaikka insinööri sanoi minulle tiukasti, ettei tehtaalla saa juoda? kysyi Pertti Iivarilta.

— Kyllä siellä juodaan. Ja mestarit ovat etumaisimmat, nuo ulkolaiset. Vältetään vain insinöörin silmä. Kaikki herrathan täällä ovat juoppoja, paitsi itse insinööri. Nuo ulkolaiset koirat saisi ajaa keppi selässä koko tehtaalta. Se on saksalainen työmestari siellä viilariverstaassa, joka isän luita puree. Itse juopi kuin sika. Hänhän se sai isänkin juomaan. Edellisen mestarin aikana isä ei juonut yhtään. Mutta kun tämä tuli pulloineen verstaaseen, niin yltyi isäkin juomaan. Saksalainen pilkkasi yhtenä juomattomia miehiä. Isäkin rupesi maistelevaan. Mutta se juoma saikin hänet kohta liiaksi valtoihinsa. Monesti on jo insinööri

tuon saksalaisen usuttamalla isäni lakia luenut juomisesta ja unamiut nautti erottaa pois työstä. Mutta isä on paras viilari konepajassa. "Armosta" hän muka nyt saa tehtaalla olla ja siitä "armosta" pitää minunkin pakosta olla tuolla valimon kuumuudessa. Se on isän syntein tähden, kun minua siellä piinataan. Siellä ei tahtoisi kukaan mielellään olla. Pois sieltä muuten minäkin olisin jo aikaa päässyt. Se on tuo saksalainen taas tänä päivänä kielinyt isästä insinöörille. Tässä oli Venäjälle suurempi laivatilaus. Tehtiin työtä yötä päivää. Kolme vuorokautta olivat viilarit yhtä kyytiä työssä, tosin yöllä eri palkasta. Eilen aamulla kun insinööri meni tehtaalle, tapasi hän kaikki viilarit nukkumassa työpöytänsä ääressä. Niin olivat uupuneet. Kaikki muut nukkuivat paitsi isä, joka sylki verta. Hän on keuhkotautinen. Lääkäri on määrännyt hänet nauttimaan tautiinsa konjakkia. Hän sitä taas ottikin tuon veren sylkemisen päälle, mutta hän on jo niin heikko, että kun hän vähänkin maistaa, niin juo hän kohta sen päälle itsensä humalaan.

— Onko hän ollut kauvankin työssä tällä tehtaalla?

— Liki kymmenen vuotta. Mutta ei hän ole juonut kuin pari vuotta.

Iivari ja Pertti olivat sahan kohdalla. Sieltä tuotiin juuri ulos sairaalaan vietäväksi miestä, joka sahan sirkkelissä oli katkaissut toisesta kädestään kaikki viisi sormeaan.

— Tämä se on koko ihmisten surma-paikka. Täällä päästään kädettömiksi ja jalattomiksi muutamassa sekunnissa. Hirveätä on koko tämä tehdaselämä, kun lähemmin ajattelee. Minä olisinkin jo tämän heittänyt ja lähtenyt merelle, mutta en ole hentonut äidin vuoksi, kun tuo isä on niin epatto. Saisihan merellä toki aina hengittää tuoretta ilmaa eikä tarvitseisi pelätä tulla keuhkotautiseksi niinkuin tuolla. Sieltä se on isäkin keuhkotautinsa saanut. Kelvottomampaa työpaikkaa ei ole maailmassa kuin tehdas, siitä minä olen varma, niin varma kuin tämä päivä on perjantai.

— Kuka tuo mies on, joka sormensa katkaisi?

— Se on Ahlman, perheellinen mies.

— Onhan tapaturmavakuutus?

— On. Mutta saako sillä sormiaan takaisin.

He tulivat nyt tvömiesasuntojen keskelle. Ne olivat huonosti kvhättviä

...rakennuksia ja huoneiden sanoo Iivari olevan niin kylmiä, ettei talvisin koskaan pakkaneen loukosta poistu. Tosin niitä viime vuosina oli korjailtu, mutta kun ne alkuaan oli huonosti tehty, ei niistä mielinyt enää kalua tulla.

Asuntojen akkunoista näkyi monellaista elämää: kalpeita lasten kasvoja, likaisia huonekaluja, kukkatuhruja rikkonaisissa astioissa, ja muutaman akkunan ääressä mieskasa löi korttia. Toisissa tuvissa pelattiin harmonikkaa ja tanssittiin. Muutamalla pihalla pari työmiesvaimoa hirveästi rähisi ja riiteli keskenään. Heillä oli tullut tora lastensa tähden. Toisen vaimon lapsi oli potkaissut toisen lasta. Lyödyn äiti ehätti apuun. Siitä syntyi meteli, jotta ilma kaikui huudoista ja sadatuksista. Syrjäisiä kokoontui siihen usuttelemaan riiteleviä. Lopulta äidit rupesivat käsisille ja se katselijoille iloa lisäsi. Pertti nauroi silmät vesissä katsellessaan "akkain tappelua".

Tuossa tuli pari koreapukuista tytönvirnaketta vastaan, kasvoillaan houkutteleva hymy. Toinen niistä paljon merkitsevästi työnsi kädellään Perttiä kupeeseen. Kiitokseksi Pertti hieman potkaisi tyttöä, joka lähetti hänelle siitä kiroussanan.

He tulivat perille Ilon asuntoon. Asuntona oli pienoinen kamari ja kyökki sen edessä. Huoneet olivat matalat ja hämärät. Ulko-ovi jäi koko loven yläältä auki, vaikkapa sen vetikin jäljessään kiinni. Tehtaan pihalta tulevassa huikaisevassa sähkövalossa näytti asunto likaiselta ja ilottomalta. Hellassa paloi tuli ja sillä porisi perunapata. Siinä oli tulella perheen iltaruoka.

Viisi alle viidentoista vuotista lasta oli sisällä. Yksi poika, noin kymmenvuotinen, oli jaloistaan aivan raajarikko. Oikea jalka oli pahasti vääntynyt sisäänpäin. Häntä vähän suurempi tyttö hoiteli hellalla perunapataa. Tyttö oli risaisessa puvussa. Silläkin olivat suuret siniset silmät. Mutta ne olivatkin ainoa miellyttävä puoli koko tyttöraiskassa, jonka koko käytös oli sellaisen pikkuvanhan käytöstä. Äitinsä hame päällä se siinä hellan ääressä liikkui ja jaloissa olivat suuret pilallekuluneet patiinikengät. Se oli lapsi, jossa ei ollut mitään lapsenomaista. Se puhui kuin elähtänyt vaimo, oli kömpelö kuin vanha muori ja nuo sinervänkalpeat kasvot eivät olleet koskaan saduille nauraneet. Kaksi nuorempaa poikaa leikki lattialla isän tyhjällä viinapullolla. Niillä olivat leuat ruvissa ja kädet syyläisiä käsniä täynnä. Perheen kuopusta, nuorinta tyttölasta soudatti äiti uneen ja silmät vesissä lauloi sille kehtolauluna: "Kukkuu, kukkuu, kaukana kukkuu." Miksi hänellä kyynel silmiin kihosi ja miksi ääni särkyneesti värähti? Siksi, että isä oli taas jossain kapakan loukossa.

Eikö isä ole kotona? kysyi Iivari kohta, kun sisällä näki

— Eikö isa ole kotona? kysyi Iivari konna, kun sisare paasi.

— Ei ole, huokasi äiti.

— Insinööri oli taas hänelle suuttunut. Taitaa nyt lopultakin panna hänet pois pajasta. Saksalainen on kielinyt.

Äiti ei sanonut mitään. Hän käski Iivarin soudattamaan. Itse hän otti huivin ja päällysröijyn. Alkoi niitä asetella päälleen.

— Minne menette? kysyi Iivari.

— Lähden sitä juopporattia hakemaan.

— Minä lähden. Paremmin minä tiedän hänen käyntipaikkansa.

— Ei se tottele sinua. Kukas tämä outo mies on? kysyi Iloska ja katsoi pitkään Perttiin.

— Se on tänään tehtaaseen tullut uusi valuri. Se on kotoisin aina Pohjanmaalta asti.

— Kyllä nyt lähditte siihen viho viimeiseen paikkaan. Tämä tehdas on oikea irstaisuuden pesä. Voi se on onnellinen, joka tästä loasta pois pääsisi! Täällä pilauvat hyvätkin miehet. Niin on käynyt Ilon ja monen muun. Joka ei juo, se tekee huorin, ja joka ei tee huorin, se pelaa. Ja monen moni tehtaalaisista tekee tätä kaikkea yhdellä kertaa. Voi näitä kataloita ihmisiä! Voi meitä kaikkia! Vai uhkasi insinööri Ilon panna pois? Ei ne häntä sääli edes sairautensa takia! Pajan viilajauhot ja pölyt ne ovat hänen keuhkonsa tarvelleet. Pajassa hän juomariksi tehtiin. Nyt, kun hän on sairas ja juoppo, potkaistaan hän työstä pois. On se kaunista menettelyä! Voi, eikö ole taivaassa Jumalaa, joka kostaisi sitä vääryyttä, jota työmiehelle tehdään! Saisi maa niellä sisäänsä tällaiset perkeleen myllyt kuin tämäkin tehdas on! Lähtekää, vieras, kohta alussa pois täältä! Ette sitä kadu. Siunaatte vielä minua hyvästä neuvostani, puhui vaimo Pertille.

Pertti oli tullutkin näkemiensä ja kuulemiensa johdosta pahalle mielelle. Tämä asuntohan oli sikolätti Toivoskan asuntoon verrattuna. Ja koko tehtaan ympäristö haisi viinalle ja viheliäisyydelle. Kunpa hän olisi nainut Toivosen Maijun ja jäänyt sinne yläälle kotimaakuntaan!... Olisipa ollut toista. Mutta hän oli haaveillut vielä maailmassa itselleen rikkautta ja arvokkaampaa asemaa... Kun tähän asti oli ollut niin hyvä menestys... Mutta olisiko hän nyt pahasti

pettynyt!... Pettynytkö?... Ei pidä kohta säikähtää...

— Onpa häntä kuitenkin koetteeksi jonkun aikaa täällä, vastasi Pertti Iloskan puheeseen.

— Olkaa vain, jos viihdytte. Jos haluatte tapella, niin täällä sitä saatte, jos haluatte pelata, niin täällä sitä saatte, jos haluatte, vaikka mitä pahaa, niin täällä sitä saatte, puheli Iloska pukeutuessaan.

Samassa alkoi kuulua eteisessä jalan kopsetta ja ääniä. Ovi avattiin. Kaksi poliisia retuutti keskellään Iloa sisälle aivan juopuneena ja kasvot verissä. Miehen lakki oli toisen poliisin kädessä.

Iloska löi käsiään yhteen ja siunasi.

— Kun tiesimme miehesi keuhkotautiseksi, niin emme vieneet sitä koleaan ja kosteaan poliisivankilaan, vaikka kyllä se olisi sen sietänyt. Issikalla se kaupungilla ajeli ja peuhtoi. Issikka toi sen poliisikamariin, kun sillä ei ollut maksaa ajuria. Anna meille pari markkaa issikalle maksettavaksi! puhui toinen poliisi Iloskalle.

Iloska vapisi mielenliikutuksesta. Iivari omista säästöistään antoi vaaditun rahan.

— Missä hänen kasvonsa ovat verestyneet? kysyi Iloska.

— Lankesi ajurin rattaisiin. Tuollaiselle miehelle saisi antaa hyvästi keppiä. Haukkui meitä silmät täyteen.

— Niin te sen sanotte. Ilo on ollut yhtä hyvä mies kuin tekin. Jos jollekin haluatte keppiä antaa, niin antakaa tuolle tehtaalle sitä, saksalaiselle sialle siellä ja sen isännälle!

— Noo, muori. Suitse suutasi! Onko se insinöörin syy, jos miehesi juopi ja on hävitön? puhui vanhempi poliiseista.

— Hänen syynsä se on! Mitä hän pitää sellaisia mestareita, jotka pilaavat kelpoiset työmiehet?

— Lieköpä tuollaisessa rahjussa pilaamisen varaa, tokasi nuorempi esivallan mies.

— Niin rahjussa! Et tiedä vielä millainen rahjus itse olet, ennenkuin selässäsi ovat Ilon vuodet, pauhasi Iloska ja veti Ilon sänkyyn makaamaan, alkaen siinä huuhtoa hänen kasvojaan.

Lapset suu auki seurasivat tapausten menoa. Mutta Iivari itki. Poliisit lähtivät pois.

Ilo korisi ja toisinaan volisi. Rintaansa hän paineli ja hänen yskiessään siellä helähti niin ontosti.

Kun Ilon kasvot oli pesty, huomasi Pertti, että Ilo oli hentokasvuinen mies, jolla olivat suuret siniset silmät, nyt juopumuksesta elottomat ja toljottavat.

Hetken takaa tuli sisälle pelastusarmeijalaisen pukuun puettu elähtänyt mies. Se kaupitteli "Sotahuutoja". Iivari osti yhden. Viime aikoina olivat "Sotahuudot" olleet hänen ainoana huvinaan eikä hän muuta kirjallisuutta viljellytkään. Mitään muita henkisiä virtauksia ei ollutkaan tehtaalla huomattavissa kuin supistetussa määrässä pelastusarmeijalaisuutta, jonka työmiehet itse olivat käyneet hakemassa armeijan kokoushuoneelta.

Pelastusarmeijalainen, joka "Sotahuutoja" kauppasi, oli tämän konepajan seppä. Se alkoi Ilolle saarnata, kun huomasi hänen tilansa. Ilo itki, paineli rintaansa ja yskähteli niin ontosti.

Mutta Iivari lopuksi toimitti Perttiä sepän luokse asumaan. Seppä oli naimaton ja hänellä oli oma huone. Sopisi siis hyvin. Pertti naurahteli sepän saarnainnolle ja katseli kummissaan rautatorvea, jota seppä käytti ulkokorvansa edessä ääniaaltoja kokoamaan puhetta kuunnellessaan. Pajassa olivat sepän korvat tärväytyneet yhtenäisestä jyskeestä ja ryskeestä, kilkutuksesta ja kalkutuksesta.

Aikansa saarnattuaan lähti seppä pois. Ja Pertti seurasi häntä. Tehtaan pihalla sähkövalo heleänä paisteli. Se muodosti suurempien esineiden taakse synkkiä varjoja. Niiden puoleen seppä kulettaessa pälyili kuin metsäkoira pensaikkoihin, joissa luulee jäniksen kyykkivän. Siellä pimeissä paikoissa tiesi seppä synnin juhlihan kaikessa alastomuudessaan...

VII LUKU.

Pertti on sepän asukkaana. Seppä on naimaton. Hänen kotinsa on suuri alaston huone, jossa on joku yli aikansa elänyt huonekalu ja tyhjät seinät. Siellä istuu seppä iltasin kookkaan vanhan merimiesarkun päällä ja lukee "Sotahuutoa". Toisina iltoina lähtee seppä kaupungille kauppaamaan "Sotahuutoa". Silloin hän pukeutuu pelastusarmeijalaisen univormupaitaan ja punanauhaiseen lippulakkiin. Hän on "slummin" innokkaimpia "Sotahuudon" myöjiä ja hänen nimensä on aina ensimmäisten joukossa lehden myöjien viikkolistassa.

Niinä iltoina kun seppä on "Sotahuutoa" myöskentelemässä, istuu Pertti yksinään asunnossa. Silloin on Pertti alakuloinen kuin maksatautia sairastava.

— Miksi minä lähdin tänne?

Sen kysymyksen on Pertti jo monesti itselleen tehnyt. Ja yksinäisyydessä puolipimeässä ja kylmässä huoneessa se kysymys kohoaa hänen sieluunsa painostavan raskaana. Hänen piti päästä ylenemään maailmassa. Sitä varten hän lähti. Mutta miten hän täällä ylenisi?

Valurimestarille hän on jo ostanut useampia konjakkipulloja, mutta siitä ei näy suuria ylennyksiä heruvan. Mestari halveksii häntä, kun hän ei osaa ruotsia. "Soomen aasiksi" vain puhutteleekin. Ensi näkemältä aikoi Pertti ottaa sepän, tuon rautatorvi kuuroparan, joka saarnasi, leikilliseltä kannalta. Mutta se on omituinen mies. Yhtenään pakinoipi elämän kurjuudesta ja ihmisten kelvottomuudesta. Kiroaapi jokaisen rajumman suonen tykinnän, mikä kuohahtaa nuorena ruumiissa, sen kaikkein pahimmalla nimellä. Kuudetta käskyä selittää hänelle sellaisella terävällä äänellä kuin näkisi hän Pertin läpi munaskuihin asti.

Tämä kaikki on Pertistä ikävää ja vastenmielistä. Kun olisi edes sellainen puhdas ja siisti asunto kuin Toivosessa. Mutta tällainen kylmä talli! Ei ole tarpeeksi valoa, ei lämmintä, ei kelvollista vuodetta edes. Kohmettuneena hampaat suussa kalisten saa aamulla herätä ja nieleksiä yöllä suuhun kohonnutta vettä saamatta lämmintä kahvikuppia niinkuin aina Toivosessa. Ja tuon kuuroparan lähenteleminen vaivaa häntä. Miksi se aina puhuu hänelle kuudennesta käskystä?

Olisi sitte jokukaan, jonka kanssa voisi olla lähempi tuttava! Mutta ei ole

ketäkään. Viilari Ilo sairastaa vuoteen omana keuhkotaudissaan. Ja Iivari poika on kuin unissaan kävelijä sen johdosta. Ei kuule mitään, tuskin näkeekään. Valuriverstaassakin on äänetön ja hajamielinen. Lomahetkinään vetää "Sotahuudon" taskustaan ja lukee sitä. Toisinaan sadattelee tehdasta ja koko maailmaa. Ja "saksalainen sika" hänen mieltään varsin karvastelee.

Saisihan niitä tuttaviahän, Perttikin, kun joisi ja pelaisi korttia. Mutta niitä kahta viettelystä tahtoo hän karttaa. Sentähden hän sepän luona tyytyy asumaankin, kun saa olla rauhassa juomareilta ja pelureilta. Ei ole tehtaalla muita juomattomia miehiä kuin jokunen pelastusarmeijalainen.

— Hyi sentään tätä ikävyyttä, tätä kolkkoutta, tätä alennusta! hymähtää Pertti itsekseen ja kohentelee suuressa rikkinäisessä pesässä likomärkiä puupölkkyjä, joissa tuli veltosti tuikahtelee.

Pertti ymmärtää jo, että hän erehtyi laskuissaan, kun hylkäsi Toivosen Maijun ja käänsi selkänsä entiselle konepajalle.

— Maiju olisi pitänyt naida ja sovittaa eukko, äännähtää hän itsekseen mietteidensä lopulla.

Hän nousee huoneessa kävelemään lämpimikseen, kävelee pitkään ja kauvan. Lattialaudoista joku narahtaa hänen askeltensa painosta, kun ovat huonot ja lahoneet. On tämäkin muka suuren tehtaan työmiehen asunto ja oikein tehtaan puolesta! Maaseuduilla on vaivaistalokin kodikkaampi kuin tällainen hatara ja autio talli.

Tällaista on Pertillä yksinään olo. Kun seppä on kotisalla, ottaa olo toisen muodon. Seppä istuu vanhan merimiesarkun päällä ja lukee ääntään vapisuttaen "Sotahuutoa".

— Eikö o' o totta? kysyy hän tuon tuostakin Pertiltä. Ja vastausta varten asettaa hän suppilomaisen rautatorven korvalleen.

— Kyll' on, myöntää Pertti.

— Hää?

— Kyll' on! karjaisee Pertti.

— Etkö tunne sinäkin itsesi svntiseksi?

— Sellainenhan sitä olen minä kuin muutkin.

— Hää?

Pertti karjaisee kovemmin vastauksensa.

— Niin, nyökäyttää hyväntahtoisesti seppä ja jatkaa lukemistaan.

Kun "Sotahuuto" on luettu loppuun, alkaa esitelmä kuudennesta käskystä. Siitä puheleminen ei sepältä lopu kesken. Ja se se vasta Perttiä sapettaa. Toisinaan hän menee vuoteelle huppukorviin pakoon sepän terävää puhetta. Mutta seppä silloin vain ylentää ääntänsä. Kaiken lopuksi Pertti kiroaa, mutta seppä siunaa. Ei Pertti tiennyt, että seppä puhui yhtenä kuudennesta käskystä tukeakseen omaa itseään kiusauksia vastaan, jotka naisen muodossa häntä alituisesti ahdistivat. Ennen pelastusarmeijalaiseksi tuloaan oli seppä ollut suuri huijari. Mutta nyt sattui niin omituisesti, että seppä kuudennella käskyllä samalla kerralla kolkutteli Pertin pahaa omaatuntoa — Toivosen Maijun kuva pullahti usein esiin Pertin silmiin tässä synkässä elämässä - kuin haarniskoi itseään syntiä vastaan.

— Mitenkä te oikeastaan tulitte pelastusarmeijalaiseksi? kysyi kerran Pertti sepältä.

— Sairastin tässä viime talvena. Olin kuolemaisillani. Lääkäri sanoi minun saaneen taudin epäterveellisestä asunnosta...

— Jo totisesti tällainen kylmä pöksä ei olekaan terveellinen.

— Hää?

Pertti sanoo uudestaan lujemmin.

— Tällaisiapa ne yleensä ovat tälläkin tehtaalla työmiesten asunnot. Hataroita ja kylmiä. Harvassa on kelvollinen tulisijakaan. Mutta työmiehen pitää tyytyä kaikkeen. Yli koko maailman hän on sorrettu. O'on ollut Suomessa jollakin muullakin tehtaalla ja nähnyt samallaisia hökkeleitä. Vähätpä välitetään työmiehestä. Jos hän kuolee, niin kuolkoon! Sijalle otetaan uusi. Onhan niitä varaa ottaa. Jos tänään kuolet, niin paikallasi tehtaassa on jo huomenna uusi mies.

Näkö on tässä sitta?

— Nuo, että sitte!

— Hää?

— Entä sitte, kun sairastitte?

— Minä olin kuolla. Totisesti. Se oli kauheaa. Hoitamassa oli seppä Ylenin vaimo, joka on pelastusarmeijalainen, samaten kuin itse seppäkin. Se luki minulle "Sotahuutoa". Itsekin on selvä sanaa selittämään. Hän osasi kuvata synnin synniksi. Minä aloin asiata miettiä. Kun paranin, rupesin käymään armeijan kokouksissa. Yöt päivät tein tiliä itseni kanssa. Täällä sisälläni heräsi omatunto, jonka synty oli paaduttanut. Minä havaitsin tehtaalaisten elämän tyyten likaiseksi, joka tuo mukanaan ajallisen ja ijankaikkisen turmion. Yhtenä iltana menin rohkeasti todistuslavalle armeijan kokoushuoneella, todistin ja tunsin raskaan taakan putoavan hartioiltani. Siitä lähtien elin uutta elämää.

— Miks'ette kirkossa käynyt?

— Kävin kyllä. Mutta se jumalanpalvelus ei minuun pystynyt. Se oli liian hienoa ja pinnallista. Se oli kuin jo valmiille vanhurskaille aivottu. Urut soivat kyllä kauniisti, pappi messusi kauniisti ja saarnasi ulkomuistilta, kynttilät paloivat kristallikruunuissa ja ihana alttaritaulu esitti Vapahtajan taivaaseen astumista, mutta minusta tuntui, että minunlaiselle ihmiselle ei siellä ollut Jumalaa. Toista oli kun olin armeijan kokoushuoneella. Siellä lamput läpättivät ilman puutteessa, siellä oli ahdasta ja yksinkertaista. Mutta siellä ei ollut sellaisia pyhiä, hurskaita, jumalisia harmaahapsipäitä, jotka pelottavat pois luotaan suuret syntiset. Veli siellä puhui veljelle, syntinen syntiselle. Siellä tunsin olevani kuin kotonani, kuin pajassani. Oli kyllä arkipäiväistä, mutta toverillista. Mitä siellä todistuslavalla puhuttiin, ymmärsin niin ihmeen hyvin ja voin sovittaa omaan itseenikin. Siellä lavalla kerrottiin vain paloja omasta syntisestä elämästäni. Voinhan siis samanarvoisena astua muiden joukkoon ja niiden rohkaisemana polvistua ristin ääreen. Aivan samaa ovat siellä muutkin tehtaalaiset tunteneet, jotka ovat tulleet pelastusarmeijalaisiksi.

— Mitähän jos olisi kerran lähteä sinne.

— Hää?

Pertti puhuu saman sepän rautatorveen.

— Voi lähde. hyvä mies! Sinullakin on svnteitä. suuriakin. Olet rikkonut

kuudennenkin käskyn.

Pertti punastuu, mutta ei puhu mitään. Seppä alkaa kuvata kuudennen käskyn suurta merkitystä yksinäisen miehen elämässä. Ja sitä riittää taas siksi illaksi. Mutta nyt on jo sepän puheessa ystävällisempi sävy. Pertti häntä kuuntelee tällä kerralla tuskaumatta. Ja Pertti on jo sitä mieltä, että kyllä tästä yksinäisyydestä pitää jonakin iltana lähteä pelastusarmeijan kokoushuoneelle. Vaikka ei muuta niin katsomaan.

Muutamana iltana tulee seppä kotiinsa mukanaan pienikasvuinen, valkohiuksinen, parraton ja laihankälkkä mies. Miehellä ovat pikkuiset, nauravat hiiren silmät.

Pertti katsoo kummissaan miestä ja huudahtaa:

— Eikö se ole Tappura?

Samaten katsoo mies Perttiä ja ääntää:

— No ihmettä! Täällähän tapaa entisiä ylimaalaisia! Totisesti se on Pertti Hagert?

— Niin on.

Mies antaa Pertille kättä. Se oli vanha tuttu: entinen ylimaassa ympäri mennyt kauppias Tappura.

— Mitenkä te olette tänne kulkenut? kysyy Pertti.

— No entä sinä?

— Olen ollut jo konepajalla kuukauden päivät valurina.

— Ja minä o'on ollut samalla konepajalla jo kolme vuotta hinaaja-höyryn perämiehenä. Siis ollaan saman isännän leivissä! Ihmettä, ettei jo ennen ole tavattu toisiaan!

Pertin mieli käy hyväksi, kun nyt tuttu ihminen yhtäkkiä ilmestyi esiin kuin maan alta. Ja Tappura nauraa ja on iloinen. Hän on puettu pelastusarmeijalaisen "kapteenin" univormuun.

Seppä ihmetellen katsoo miehiä ja häksää rautatorvensa kanssa kuullakseen heidän puhettansa. Tappura alkaa selittää sepälle, miten hän ja Pertti ovat vanhoja tuttuja. Siellä kaukana Itä-Pohjanmaan lumimetsissä ovat ennen yksissä olleet.

— Minulla oli Leipivaarassa kauppa ja tämä Pertti oli minulla renkinä...

Yhtäkkiä Tappura pysähtyy puhuessaan. Hän ei tahdo sanoa että Pertti oli ruotilaisena, vaan renkinä, sillä hänen vielä ylimaassa ollessaan oli Pertti jo pappilassa renkinä.

— Olin sitä minäkin siellä jo kulkevana kauppiaana, oikaisee Pertti.

— Ja nyt olet konepajan valurina. Olen minäkin kulkenut maita ja mantereita sitte, kun ylimaasta lähdin, sanoo Tappura ja lisää hiljaisemmalla äänellä:

— Mutta on parasta, että ollaan puhumatta entisistä. Minä ja sinä olimme ennen vähän typeriä.

Tappura katsahtaa merkitsevästi univormuaan. Pertti ymmärtää hänet. Tappura olikin lähtenyt karkuteille ylimaasta jättäen jälkeensä aimo lailla velkoja. Mutta olivatpa nyt entiset asiat miten tahansa. Yhtäkkinen yhtymys monen vuoden takaa antaa iloa molemmille. Tappura kyselee ylimaahan asioita ja Pertti selittää. Pertin puheen johdosta kuvastuu molempien miesten silmien eteen palanen syrjäistä maan kolkkaa. He näkevät silmissään suuret metsät, joissa karhu nukkuu kaatuneen puun alla talvi-untaan ja susi kamalasti ulvoo paukahtelevassa pakkasessa. Mutta suvisin korkean vaaran alla päilyvät ikihonkien suojassa tyynnet vedet ja etäältä kuuluu tunturikosken vallaton laulu. Voi niitä monia korkeita vaaroja, joilla sydänkesänä aurinko armaana paistaa! Oi niitä salovesiä! Kolkko ja yksitoikkoinen on ylimaahan elämä, mutta luonto suuremmoinen. Siellä vaaran alla oli pienoinen maalaiskirkko järven rannalla, oli pappila, oli lukkarila, oli yksi isompi talo ja useampia mökkiä. Sellainen se oli se ylimaahan kirkonkylä. Mutta Leipivaaralla oli monta taloa, niin varakasta että useampana vuotena söivät puhtaan leivän...

Puheensa jälkeen ovat Pertti ja Tappura hetken ääneti. He ovat siirtyneet ajatuksissaan tästä törkyisestä tehtaasta sinne kauvas, jossa kesällä ei ole sanoiksi asti yötä eikä talvella päivää.

— Tekin olette pelastusarmeijalainen, näen mä, sanoo tovin takaa

Pertti.

— Minä olen "kapteeni", jos tarkkaan katsot. Pertti naurahtaa ja leikillä ajattelee mielessään, että jos hänkin ylenisi "kapteeniksi". Tappura selittää hänelle asuntonsa ja pyytää Perttiä ensi tilassa käymään luonansa. Pohjolaisen lämmin myötätuntoisuus maakuntalaistaan kohtaan vieraassa paikassa on molemmissa miehissä herännyt. Sama syntymäpaikka sitoo mielet yhteen.

— No miltä sinusta tuntuu tässä tehtaassa olo? kysyy Tappura.

— Aivan happamalta. Olen katunut, että tänne lähdinkään, vastaa Pertti.

— Mistä tänne tulit?

— Suoraan Oulusta.

— Olitko siellä konepajassa?

— Olin.

— Onhan siellä sievä konepaja.

— On. Paljon parempi siellä oli minulla olo. Mutta luulottelin tätä Etelä-Suomea — mokomaakin kolkkaa — hyvinkin mieluisaksi.

— Kyllä täälläkin toimeen tulee, kun tutustuu. Tosin on paljon täällä työmiehelle pauloja, mutta ethän sinä liene pelaaja etkä juomari. Siitä kolmannesta työmiehen synnistä en tiedä sanoa.

— Mutta täällä kuolee ikävään. Ja asunnot ovat niin tuiki kelvottomia. Entä sitte mestarit hävyttömiä!

— Tosi se on, ettei työmies tälläkään tehtaalla kulje ruusuin ja kukkasten päällä. Mutta minä olen tyytyväinen toimeeni.

— Te olette sitä laatua ensimmäinen tällä tehtaalla, minkä olen tavannut. Kaikkihan nuo housuntaskuissaan puivat nyrkkiä tehtaalle ja mestareille.

— Mutta insinööri on hyvä mies, kun et häntä suututa. Sinun pitäisi pyrkiä tuttavallisemmaksi mestarien kanssa. Heidän kauttaan kulkee tie insinöörin suosioon. Ja taas ikävääsi voit tappaa, kun käyt pelastusarmeijan kokouksissa. Ei

täällä ole muuta synnitöntä illanviettoa. Vapaahetkien viettämisessä on varaa valita vain kolme eri tilaisuutta: joko olla yksinään kotonaan tai käydä pelastusarmeijassa tai sitte juopotella, pelata ja naisten kanssa metkata. Valitse sinäkin toinen näistä, niin et kadu! Siten pääset insinöörinkin suosioon, sillä insinööri pitää juomattomista miehistä, vaikka ei hän kyllä kiellä juomastakaan, kun väin on säännöllisesti työssä.

— Siellä pelastusarmeijassa olen ajatellut pistäytyä joskus.

— Kyllä me sinusta teemme vielä armeijalaisen. Nyt tuleekin piakkoin Ruotsista kuuluisa puhuja "majuuri" Andersson tänne. Silloin tietysti lähdet, jos et jo ennemmin.

— Mutta puhuuko hän suomeksi? Sehän se on saakelia, kun niillä on täällä niin käytännössä tuo "kalikkakieli ". Minä kun en sitä osaa, niin "Soomen aasiksi" valurimestarikin minua nimittelee.

— Ruotsia ne osaavat täällä useimmat työmiehetkin. Ruotsiksi tietysti "majuuri" Andersson puhuu, mutta se tulkitaan suomeksi. Kyllä sinäkin vielä ruotsia opit. Minä jo siinä hyvin pärjään. Lirkuttelen sitä kuin lintunen.

Pois lähtiessään pyytää Tappura Perttiä käymään luonaan. Sepän korvaan hän huutaa, että Perttikin rupeaa pelastusarmeijalaiseksi. Seppä nauraa hyväntuulisesti ja katsoo hyväksyvästi Perttiin. Jonakin iltana aikoo Tappura tulla Perttiä hakemaan armeijaan.

Tappuran mentyä on Pertti iloisella mielellä. Se oli virkistystä tavata vanhaa tuttua, joka vielä tietää opastaa täällä uusissa oloissa. Tietysti hän lähtee Tappuran kanssa Pelastusarmeijaan. Siellä saa iltansa kulumaan, pääseepä vielä "kapteeniksi".

Seuraavan yön nukkui Pertti oikein hyvin. Ja vielä aamulla noustessaan oli hän iloinen, kun oli kohdannut Tappuran.

VIII LUKU.

"Majuuri" Andersson oli tullut. Kaupungin koko Pelastusarmeijaosasto kuohui sen johdosta. Itsekullakin alalla on kuuluisuutensa, on johtajansa, joka saa kohinan johdettaviensa riveissä syntymään pelkällä läsnä-olollaan. Niin se oli "majuurinkin" kanssa. Hän oli tullut! Ja yksin se tieto nosti verrattoman innostuksen armeijalaisten keskuudessa.

Suuren suurissa ryppäissä kiirehdittiin armeijan kokoushuoneelle. Sinne meni monellaista väkeä. Sinne oli Pertikin menossa yhdessä Tappuran ja pajan sepän Rothmanin, huonekumppaninsa, kanssa. Samaan joukkoon liittyi Iivari Ilo, joka jo olikin puolittain armeijan kasvatti. "Majuurin" puhe käännettäisiin myös suomeksi.

Armeijan kokoushuoneella oli täysi tungos. Oven suupuoleen kokoontuivat tavallisestikin kaikki joutilaat ilveilemään ja tapaamaan toisiaan. Jos huoneen perällä taivas asusti, niin kyllä oven suussa ja sen takana pimeä helvetti. Siellä oli paatuneita miehenroikaleita ja katutyttöjä, jotka käyttivät kokoushuonetta omana markkinapaikkanaan, missä sopi käydä tapaamassa toisiaan. Sekä vallattomia poikanulikoita, jotka syvässä kuorossa säestivät armeijalaisten hengellisiä lauluja.

Seppä liikkui täällä kaikille vanhana tuttuna. Kun hän pääsi sisälle, tehtiin hänelle heti oven suussa ensimmäiset tuttavuuden osotukset: vedettiin takinliepeestä, näykittiin tukasta tai muuten työnnettiin. Mutta seppä raivasi itselleen tien syntisten ja publikaanien läpi omien uskonveljiensä rintamaan. Perttiä veti seppä kädestä jälessään ja istutti hänet kuin vanhan tutun tähän autuaitten laumaan. Varmasti uskoj seppä tekevänsä Pertistä tänä iltana uuden jäsenen seurakuntaan. Tappura oli itsetietoisena arvostaan jo ovella heittänyt sepän ja Pertin. Hän oli kadonnut "upseerien" sivuhuoneeseen. Iivari Ilo oli jättäytynyt takemmaksi istumaan.

Outo olisi luullut Pertin jo olevan rutilujan armeijalaisen, sillä niin hyvin hän näytti mukauvan ympärillään olijoihin. Ja yhden ja toisen armeijaneidon hurskas silmä salaa pälyili häneen. Täälläkin oli Pertin kauneilla kasvoilla kohta ihailijansa.

Vieno sipinä ja suhina kävi läpi seurakunnan odotettaessa hartauskokouksen

alkua. Oven suussa vain silloin ja tällöin räjähti nauru ja pidettiin korkeampaa puhetta. Kuumuus alkoi kohta rasittaa. Väkeä olikin nyt tavattomasti.

Sivuhuoneesta astui Ruotsin "majuuri" todistuslavalle ja häntä seurasi kaksi uskonveljeä. Toinen niistä oli Tappura. Kateus syttyi Pertin mielessä, että Tappura sai olla noin kaikkien huomion esineenä.

"Majuuri" oli pitkä mies. Silmät olivat hänellä syvällä päässä. Mutta niissä oli läpitunkeva, polttava katse. Outo sitä säikähti. "Majuurin" kasvoista voi asiantuntija nähdä, että hänellä oli takanaan elettyä hurjistelujen maailma. Jostain Tukholman huonomaineisimmista syrjäkortteleista se olikin lähtenyt tämä Augustinus.

Harput ja klarinetit rupesivat soimaan. Ja niin alkoi tämä uskonnollinen hoijakka-elämä illan toimintansa. Laulun loppusäkeitä:

"O'otko sä pestynä, o'otko verellä pestynä sä?"

säesti koko oven suu omalla mehevällä äänivarastollaan.

Laulun loputtua alkoi Ruotsin "majuuri" puhua, ensin ilman tulkkia omalla äidinkielellään niille, jotka sitä ymmärsivät, sillä tässä kaupungissa oli paljon ruotsinkieltä ymmärtävää työväkeäkin. Ääni nousi ja laski alussa kuin meren kuohu, kunnes kohosi korkeaksi, huoneiden seiniä järjestyttäväksi ukkoseksi. Epäilemättä olivat "majuurilla" harvinaiset keuhkot. Tuohon ukkoseen yhtyivät silmistä liekehtivät salamat, mitkä heikkohermoisia naisia vapisuttivat ja heidän silmissään lopulta paloivat huumaavasti. He eivät voineet muuta kuin tuijottaa noihin silmiin, jotka ristiinnaulitsivat heidät. "Majuurin" koko suuri sotataito oli siinä, että hän osasi hypnotiseraa. Siihen se hänen mahtinsa perustui, outojen sitä tietämättä.

Huoneessa oli muuten kuolonhiljaisuus. Mahdillaan oli "majuuri" lyönyt äänettömäksi yksin meluavan oven suunkin. Seppä, joka ymmärsi ruotsinkieltä, kuunteli tarkkaavaisena, tarvitsematta rautatorveaan, puhujaa ja kuiskasi ihastustaan Pertin korvaan.

"Majuurin" silmä oli keksinyt kuulijain joukossa muutaman komeasti puetun ihmisen. Tämä nainen pukunsa kautta erosi huomattavasti ympäristöstään. Kuka se oli, tiedusti "majuuri" Tappuralta.

— Se on rikas Halmin rouva. Suuren kangaskaupan omistaja, vastasi Tappura.

— Onko hän pelastettu?

— Ei.

— Tänä iltana tulee hän siksi, sanoi "majuuri" varmasti. Ja hän alkoi erityisemmin katseillaan ahdistaa tuota rouvasihmistä.

Kun "majuuri" oli lopettanut, kuului seurakunnassa valittava voihkinta. Mutta armeijalaisten kasvoilla istui puheen johdosta ylevä ihastus eivätkä he kohta huomanneet, että rikas Halmin rouva oli pyörtynyt. Hän se oli tuon voihkinan päästänyt.

Seppä oli innostunut kuin parinkymmenvuotias.

— Tunnusta syntisi, Pertti! Likaiset ja rumat syntisi! huudahti hän yht'äkkiä Pertille, joka peljästyi ja aristuen katsahti häneen.

Seppä oli näöltään nyt kuin ijankaikkinen tuomari. Kohta koko läheinen armeijajoukko vyöryi Pertin päälle. Ne olivat haltioissaan melkein tukahduttaa hänet. Niitä oli niskassa, oli painava rypäs selässä, oli kupeilla, oli nenän edessä. Pertti jo hätääntyi.

— Sinut polttaa ikuinen helvetin tuli, ell'et tunnusta syntiäsi! Olet hapan, mädännyt ja saastainen! pauhasi seppä.

Pertti häntä melkein oudostui. Hän olikin antaunut tekemisiin vaarallisen henkilön kanssa! Se tuntui olevan väkevämpi häntä.

Toiset armeijalaiset heittivät hänelle vasten silmiä kokonaisia sylyyksiä helvetin tulta ja tulikiveä. Pertillä oli tuskauttavan kuuma, hiki juoksi virtoina hänen kasvoillaan. Hän nousi ylös mennäkseen ulos kylmään ilmaan pakoon tätä hengen aseilla sotaa käyvää joukkoa.

Mutta silloin seppä veti hänet syliinsä ja puristi häntä lujasti siinä, ikäänkuin estääkseen kallista aarretta käsistään pois liukumasta. Hän olikin tekemisessä käärmeen kanssa, huomasi Pertti. Ja hän aikoi jo sivaltaa kuuroa koko nuoren miehen kouralla, kun yht'äkkiä armeijalaiset heittivät hänet omaan vapauteensa. Nyt hekin huomasivat pyörtyneen rouvasihmisen. Heidän huomionsa kiintyi

kokonaan siihen ja niin pääsi Pertti vapaaksi.

Kohta kun Halmin rouva oli pyörtynyt, oli "majuuri" rientänyt hänen luoksensa. Hän otti osaa hänen virvottamiseensa. Rouva oli kuolonkalpea ja huokui raskaasti. Perttikin jäi paikalleen katsomaan tapauksen menoa.

Rouva virkosi. Hänelle annettiin kylmää vettä juotavaksi.

— Polvistu Golgatan verisen ristin juureen! Se veri pesee sinutkin puhtaaksi! Oo joudu! joudu! Helvetin liekki sinuakin jo saartaa! Tule ja todista!

Nainen näytti olevan kokonaan saarnaajan pehmittämä. Vavahdellen, huumauneena ja silmät valtavissa kyyneleissä seurasi hän "majuuria" etualalle, lankesi polvilleen ja itki ääneensä.

Nyt alkoi "majuuri" häntä lohduttaa, puheli kuin isä lapselleen pehmeällä, matalalla, mutta syvällä äänellä, missä oli tunteikas väri. Tämä oli liikuttava näky. "Majuuri" oli voittanut Pertinkin myötätuntoisuuden. Koko ihmisjoukko haudan hiljaisuudella seurasi tapausta. Nainen oli yleisesti kaupungissa tunnettu.

— Tahdotko todistaa? kysyi "majuuri".

— Tahdon.

Huoneessa humautti yleinen riemu. Rouva Halm nousi lavalle ja alkoi "todistaa", Katkonaisesti hän kertoi synneistään, joista hän nyt tahtoi päästä rauhaan. Ja niin hän kirjoitettiin tänä iltana armeijan rulliin, kuten sotilaskielellä sanottaisiin.

Rouva Halm oli innostavana esimerkkinä. Häntä seurasi monen monta "todistamaan": nuoria tyttöjä ja miehiä, ukkoja ja akkoja. Viimeisenä tuli nuori sinisilmäinen poika. Sen "todistus" oli niin lämmin ja sydäimestä lähtevä. Hän oli Iivari Ilo.

Pertinkin oli tilaisuus saanut puoleensa. Iivarin esimerkki häntä rohkaisi ja Tappuran "kapteenin" arvo houkutti. Hän lähti "todistamaan". Mutta visusti hän salasi pahimmat pillomuksensa. Se oli vain ulompaa koskettava tunteiden laine, kunnianhimon suolaamana, joka hänet kuletti "todistuslavalle". Mutta niin kirjoitettiin Perttikin armeijan rulliin.

Kun Pertti palasi paikalleen, oli seppä niin ihastunut, että olisi häntä sylissään

istuttanut. Viimeinkin oli hän, kauvan ongittuaan, saanut koukkuunsa kultakalan, jota hän aikoi lasiastiassa säilyttää. Nyt hän itsekin aina lujemmin voisi taistella kuudennessa käskyssä kiellettyä pahetta vastaan, joka häntä väkisinkin puoleensa kiehtoi, kiehtoi yöllä ja päivällä, nyt kun hänen kupeellaan olisi *nuori* mies, joka on jaksanut voittaa maailman. Kaksin on taistelu turvallisempaa.

IX LUKU.

Muutamana aamuna tämän jälkeen tapasi Pertti valuriverstaassa Iivari Ilon hyvin surullisena. Sillä Iivarin isä oli kuollut edellisenä yönä.

— Kyllä minulta nyt jäi merelle meno. Sinne olen aina halannut. Siellä saisi kulkea yhdestä satamasta toiseen, saisi nähdä aina uusia maita ja ihmisiä. Ja entäs hengittää merituulta ja laulaa reipasta merilaulua — voi, toista se olisi kuin tämä verstaan tukehduuttava kuumuus ja kaikellinen kilkutus ja kalkutus! Minun luonnolleni se juuri sopisi. Minulla on sellainen levoton mieli. En tahtoisi olla yhdessä paikassa. Ja laivalla sitä saisikin ikäänkuin lentää merta pitkin aina uusiin maihin. Mutta nyt saan elävältä paistua tässä kuumuudessa. Kuollessaan kirosi isäkin tehdasta. Siitä hän olikin varma, että hän oli turmionsa saanut täältä. Eikähän se miten muuten olekaan! Täällä hänestä tehtiin juomari ja täältä hän sai kuolemantautinsa. Jos hän olisi ollut jossain terveellisemmässä toimessa, niin ei hän olisi vielä kuollut. Ja nyt minulla on niskoillani viisi nuorempaa siskoani. Ei tarvitse enää ajatellakaan merelle lähteä... Ei — ei tarvitse!...

Lämmin kyynel kihoaa Iivarin silmäkuoppaan puheensa lopetettuaan. Mutta Pertti ei ymmärrä, mitä sanoisi hänelle. Pitäisi lohduttaa, mutta siihen hän on aivan kykenemätön.

— Sama tehdas, joka vei uhrikseen isän, viepi vielä lapsetkin, kuuli Pertti takanaan muutaman työmiehen sanovan.

— Lohdutahan, Iivari, itseäsi sillä, että on täällä ennen sinua jo joku toinenkin orpo valitellut, säesti toinen.

— Mitä niistä työmiehen valittelemisista! Kunhan aikasi kestät rähjätä vain, niin helpointa on olla parkumatta, puhuu kolmas.

— Ovat ne vaaransa veden päälläkin, sanoo lopuksi Pertti Iivarille muka lohdutukseksi ja alkaa kertoa hänelle laveasti, miten hänkin ylimaasta tervaveneessä alas tullessaan oli ollut hukkumaisillaan.

— Täällä on kuumaa, mutta siellä on märkää, naurahtaa muuan työmies Perttiä kuunnellessaan.

Iivari kääntää heille selkäänsä ja tarttuu surullisena saakkoonsa.

Ilvatti kaatuaa heille sekailua ja taittuu surullisella säikkuuksella.

Tätä valimoa voisi nimittää tuliseksi pätsiksi. Se on suuri, hämärä huone, jossa ovat korkeat uunit. Niissä takkirauta hirveässä kuumuudessa sulatetaan. Tuli lieskaa ja polttaa, kovan raudan velliksi venyttää. Ja tuota juoksevaa, sulaa rautaa saavat apulaiset metallisankoissa kantaa.

Pajaverstaasta kuuluu ryske ja räiske. Suuret ja pienet vasarat siellä paukuttavat, jotta kipunat kauvaksi karkaavat. Korvia särkee keskeymätön kohina ja tohina. Kaamealla jyskeellä muovailee monen tuhannen kilogrammin voimalla putoava höyryvasara hehkuvaa rautaharkkoa. Sen ääneen seottuu kalkutus ja kilkutus.

Sitte on viilaajien ja sorvariien iloton kasarmi. Siellä kitisee, sähisee, viilataan, sorvataan. Teräväkärkinen sorvinterä puree ja leikkaa kovaa rautaa kuin veitsi pehmoista puupalasta.

Insinööri on tavallisella läpikäynnillään tehtaassa. Viilariverstaassa näkee hän Ilon paikan tyhjänä.

— Onko Ilo nytkin juomassa? kysyy hän ärtyisenä.

— Ei Ilo juo enää, vastataan.

— Vieläkö on sitte kipeänä?

— On kuollut eilen, herra insinööri, vastasi synkännäköinen mies.

— Hm. Vai kuollut. Mihin kuoli?

— Keuhkotautiin.

Insinööri tulee katsataneeksi verstaan kattoon, jossa on monen millimetrin paksuinen pölykerros. Ja kaikkialla on hienoa viilajauhoa. Hengittää sitä vuosia... ei kumma, että Ilo kuoli keuhkotautiin.

Insinööri tulee pajaan. Hän menee Pertin asuntokumppalin sepän luo.

— Onko Rothman vielä Pelastusarmeijassa? kysyy hän huutaen sepältä.

Mutta insinöörin äänen kokonaan kuolettaa tuo monemmoinen pauke. Rothman kun huomaa insinöörin, tervehtii kohteliaasti häntä.

— Onko Rothman vielä Pelastusarmeijassa? karjasee insinööri.

Seppä ei kuule, mutta insinöörin huulten liikkeestä hän ymmärtää, että insinööri puhuu hänelle. Rothman hakee rautatorvensa ja panee sen korvalleen. Insinööri karjasee yhä kovemmin. Mutta Rothman ei kuule. Sellainen on kilkutus ja kalkutus, pauke ja pauhu. Insinööri naurahtaa ja menee edelleen. Mutta hän kyllä huomaa, missä Rothman on kuuroksi tullut. Ei muualla kuin täällä pajan kaameassa...

Hän on juuri pääsemäisillään valuriverstaan kynnykselle, kun yht'äkkiä kuuluu vihlova, sydäntä särkevä valitushuuto. Hän säikähtää niin, että veri hänelle aivoihin karkaa. Ja rientää nopeammin. Nyt hän näkee Iivari Ilon tunnotonna vyöryvän valuriverstaan lattialla. Hajamielisenä kulkiessaan se on kompastunut vormuihin ja malleihin, kaatunut sankkoineen ja saanut kuumaa rautavelliä toisen saappaansa täyteen...

— Hyvä Jumala! äännähtää insinööri ja menee kohti. Iivari-rukka huutaa henkensä takaa, ulvoo hirveissä tuskissa ja vyöryttää itseään. Miehet ovat jo ehtineet apuun. Mutta toinen jalka on aivan pilalle palanut. Hänet pannaan paareille ja lähdetään kulettamaan sairashuoneelle.

Poika huutaa, huutaa. Insinöörin sydäntä kouristaa. Hän antaa määräyksiä paarien kantajille, mutta hänen äänensä vapisee.

— Äiti, äiti! ulvoo poika, sillä hän on nyt tullut tuntoihinsa.

— Lapseni! Elä huuda! lohduttaa insinööri. Hänen sydäntään kouristaa julman ankarasti.

— Pois, äidin tykö! Voi isäkin on kuollut. Ja nyt *minulle* näin kävi! kirkuu Iivari.

Insinööri menee hellästi luo, silittää pojan otsaa, mutta Iivari lykkää hänen kätensä syrjään.

— Te — isän tappaja! Ja minutkin tapatte!...

Taas meni poika tainnoksiin. Insinööri on aivan tulipunainen ja hätäytynyt. Hänen suupielissään nykii hermokkaasti. Hän lähtee kyynel silmissä pois.

Paarien kantajat katoavat lehtoon pois konepajan alueelta. Mutta vielä sieltäkin kuuluu valittava voihkinta

කුසලාන වාසයා වර්තමාන.

X LUKU.

Sinä päivänä sai Strang piston sydämeensä. Tuo hänen valimonsa on helvetti, jossa ihmisiä elävältä kidutetaan! Ja entä jos sattuvat kompastumaan siellä rautavelliä kantavat poikaset? Silloin räiskyy kuuma elementti kantajan iholle ja silloin —! Entä pajaverstaassa? Annappa tuon monen tuhannen kilogrammin voimalla putoavan höyryvasaran iskeä harhaan, niin ovat monet ihmishenget kysymyksessä! Ja tuo yhtenäinen kalkutus ja kilkutus, sohina ja kohina! Eikö se aamusta iltaan vuosimääriä tylsytä sen ääressä olevaa ihmistä, joka luotiin kuulemaan linnun sulosointuista liverystä, meren aaltojen tahdikasta pauhinaa luonnon helposti hengitettävissä saleissa, joissa on kattona kanneton taivas eikä monen millimetrin tomukerroksinen, likainen katto?... Ja annappa tuon teräväkärkisen sorvinterän, joka leikiten leikkaa kovaa rautaa, annappa sen luiskahtaa jäseniisi, niin punanen hurme valtimoistasi huppelehtii kylmään hiekkaan! Saat pian sydänveresi kuiviin juoksemaan leipäpalasta itsellesi ansaitessasi... O'o! Tämä on sankarikuolema nykyaikaisen teollisuuden palveluksessa!

Sinä päivänä sai Strang piston sydämeensä. Kaikki nämä työmiehet, jotka aamusta iltaan ja illasta aamuun hengittävät sisäänsä valimon paahtavaa kuumuutta, pajaverstaan nokea ja pölyä, sorvauskasarmin viilajauhoja, eivätkö ne samalla ime sisäänsä tauteja ja ennen aikaista kuolemaa? Syylläkö vai syyttä parjataan tehtaalaisia roistomaisiksi ihmisiksi, jotka lomahetkinään uppoavat katalimpiin paheisiin? Eivätkö niitä koneet tylsytä, raasta niiltä parhaimman tarmon, veren puhtauden ja ajatusten ylevyyden?...

Sinä päivänä sai Strang piston sydämeensä. Talonpoika ajaa sunnuntaisin kirkkoon kuulemaan Jumalan sanaa, mutta harva tehtaalainen sinne menee. Tehdas on tappanut häneltä Jumalan kaipuun...

Sinä päivänä sai Strang piston sydämeensä. Poika Iivari soimasi häntä kaksinkertaiseksi murhamieheksi...! Mutta nyt näkee insinööri silmissään kokonaisen joukkion ruhjottuja, joita hänen tehtaansa on leikannut jäsenettömiksi. Höyrysaahassa oli joku heittänyt henkensäkin. Ne olivat veritodistajia, marttyyrejä, joiden veri huusi kostoa...

Iivari-pojan tapaturmasta asti on insinöörillä ollut paha omatunto. Hän on syventynyt työväenkysymystä koskevaan kirjallisuuteen ja siellä löytänyt itsensä

työmiesten verellä huuhdottuna pyövelinä.

"Pikku orjalapsonen, jonk' on isän, äidin kanssa hädettynä kodostansa lähdettävä Grottehen! Matkan määrän uhkaavaisen, määrän murheaskelten, näetkö sen, näetkö sen? Näetkö kohti taivahan jonkin, niinkuin keilamaisen jättipilven nousevan? Näetkö sen, määrän murheaskelten, joka loi sun vanhempiais kaukaa pelvon kauhunlaisen? Se on Froden Grotte-hiis, mammonmylly Froden, niin, mi sun survoo murusiin, lukki, joka mehus jäytää, sillä sitte vatsan täyttää kehrätäkseen, kerätäkseen kultalankaa pyydyksiin Froden, ihmismetsästäjän kultaisehen satimeen. Näetkö sen, näetkö sen, näetkö, lapsi, alttarin, jolla veres, hento, nuori, lämmin, puhdas valuvi, kun sen vaatii syntivuori, maailmansyöpä metalli?"

Tämä on taiteilijan vernissattu taulu, mutta vernissan alla on alaston totuus. Onko hänkin Frode, ihmismetsästäjä, onko hänenkin tehtaansa Grotte-mylly, joka survoo luita ja lihaksia, sydämiä ja aivoja niistä maailmansyöpää metallia, kultaa, jauhaakseen? Hänen on vastattava vaativalle omalletunnolleen...

Eteisestä kuului kopinaa kuin puujaloilla, kainalosauvoilla kulettaisiin. Ihmiskäsi tunnusti epävarmasti lukkoa hapuilevan.

Ovi avautui. Suurella kopinalla kainalosauvain avulla yksijalkaisena astui sisälle hento nuorukainen. Toinen jalka oli polvesta poikki sahattu ja tynki oli nahkatupessa.

Se oli Iivari Ilo, joka kolme kuukautta sitte sai tulikuumaa rautavelliä saappaansa täyteen tapaturmassa. Sairaalassa, jossa jalka oli poikki leikattu, oli hän saanut maata monen monta viikkoa. Ja nyt oli hän liikuntaa saadakseen lähtenyt itse nostamaan apurahaa tehtaan kipukassasta. Ensi kertaa näki häntä nyt insinööri tuon kamalan tapauksen jälkeen.

Karvas pala nousi insinöörin kurkkuun. Tuossa tuli syyttäjä, joka vasten silmiä äänettömästi ilmoitti hänelle: Sinä olet ihmismetsästäjä! Sinun konepajasi on mammoonamylly, joka jauhaa ihmisiä kullaksi!

Silmät kosteina meni insinööri poikaa vastaan, ja antoi hänelle ystävällisesti kättä. Poika loi suuret, siniset silmänsä häneen ja naurahti hyväntahtoisesti. Mutta se hymyily sai insinöörin silmät enemmän kosteiksi. Omatunto hänelle sanoi nyt, että *hän* oli tuolta nuorukaiselta raastanut elämän ilon, nuoruuden riemut ja syössyt hänet elämänsä hehkeimmässä keväimessä raajarikkoisuuden

lohduttomaan yksitoikkoisuuteen, yöhön ja pimeyteen...

Poika lapsellisuudessaan hymyili kainalosauvoilleen, mutta insinööristä tuo hymy tuntui soimaukselta, joka huusi hänelle: Voi, miten paljon sinä minulta ryöstit! Katso näitä sauvoja, sinä ihmisten lihakset kullaksi lyöjä, ja ymmärrä, että sinä raastoit minulta koko elämäni arvon! Sinä veit minun jalkani, sinä, mammoonan kirottu iartaja! Sinun rautasi sen poltti, poltti sen ja koko elämäni silloin, kun sieluni valmistautui ottamaan vastaan elämäni parhaimpia sointuja: nuoruutta, lempeä, unelmia! Nyt minä olen ainaiseksi ruhjottu, raajarikko, ja saan elää toisten armoilla!...

— Kuinka Iivari nyt jaksaa? kysyi insinööri.

— Pahinta on, ett'en tahdo tottua näillä sauvoilla kulkemaan, vastasi Iivari, istuutui ja helisteli kainalosauvojaan yhteen.

Tuo kalina insinööriä hermostutti. Pahemmalta ei olisi kuulunut hänen korviinsa, jos poika olisi kalistellut toisiinsa jalan luitaan, mitkä jäivät sairashuoneeseen.

— Eikö ole ikävää ja aika pitkää, kun ei pääse vapaasti liikkumaan? kysyi taas insinööri.

— Voi, miten pitkää se on! huokasi Iivari surullisesti.

— Mutta elä kovin sure! Siten käy vain ikävämmäksi.

— Niin, kun sen voisi unhottaa, miten hauskaa silti oli tervennä ollessa. Mutta sitä ei voi. Ja silloin se tekee pahaa. Toisinaan mieli oikein itkettää.

— Miten äiti jaksaa? Pahoileeko hän kovasti.

— Enemmän se äiti pahoilee kuin minä itse. Se uskoo minun kovasti kärsivän. Eikähän se erehdykään. Kipu jo tosin on jalasta poissa, mutta muuten... Nyt en minä pääse koskaan *merelle*. Sinne suurelle valtamerelle, jonne aina olen ikävöinyt!...

Iivari ei jatkanut. Kyynel kihosi hänen silmäkuoppaansa.

Hän oli kaunis poika, vaikka nyt pitkästä sairaudesta laihtunut, kuivunut, kalvennut. Ja noihin suuriin, sinisiin silmiin olisi vielä jäänyt monen tytön sydän, joll'ei muualta olisi tullut kammottamaan heitä

joka ei päässyt oikahtamaan kummittelemaan kukaan.

— Kyllähän ne nyt alussa kaikki minua säälivät. Mutta entä kun vanhenen ja rumenen, niin silloin poikaviikarit näyttävät minua sormellaan ja huutavat ilkkuen: puujalka! puujalka!

— Ei Iivarin pidä nyt sellaista ajatella. Kuka hentoisi raajarikkoa pilkata?

— Kyllä ne, herra insinööri, niin tekevät. Äitihän näitä kaikkia tällaisia ajatuksia minulta kokee poistaa, mutta eivät ne poistu. Unissakin kummittelevat nuo kainalosauvat. Viime yönä minä näin unta, että minä kainalosauvoillani löin teitä. Äiti ja pikku siskot vieressä kehottivat lyömään.

Veri karkasi insinöörin kasvoihin. Mutta hän koetti väkinäisesti hymyillä ja sanoi:

— Kaikkea se uni kummittelee. Muuten Iivari sanoo äidille ja pikku siskoille, että tästä lähtien insinööri pitää huolen Iivarista, äidistä ja pikku siskoista. Kun Iivari täysin tervehtyy, niin saa Iivari opetusta piirustuksessa. Koetetaan jos sinusta tulisi piirustajaa konttoriin. Jos ei tule, niin opetetaan jotain muuta.

Iivarin suuret silmät ilostuivat. Innostuksen hehku purppuroi hänen kalpeilla kasvoillaan.

— Pääsenkö *minä* konttoripuolelle? huudahti hän.

— Pääset.

— Voi, herra insinööri, miten äiti siitä ilostuu!

Insinööri maksoi Iivarille nyt tulevan osan kipukassasta ja antoi omasta kukkarostaan saman verran lisää.

Poika lähti kainalosauvoineen kolisten pois. Tuo sauvain tahdikas kolina kiusasi taas insinööriä. Hänestä kuulosti kuin itse ilottomuus siellä olisi jaloittelemassa. Poika unissaan löi häntä kainalosauvoillaan!... Ja äiti ja pikku siskot kehottivat lyömään. Se oli hirveätä kuulla poikaraiskan suusta, joka sen jutteli lapsekkaassa suoruuudessaan...

Insinöörin sydämessä kävi taistelu.

* * * * *

Kohta tämän jälkeen perusti insinööri tehtaalleen koulun, lukusalin ja torvisoittokunnan. Soma kokoushuone rakennettiin tehtaan työväestölle. Yötyö lopetettiin ja työmiesten palkat korotettiin.

Tästäpä kaikesta alkoikin tehtaalla työmiesten elämä ottaa uuden suunnan: valistuksen tarve heräsi. Insinööri itse oli aatteellisten pyrintöjen lipunkantajana heidän parissaan. Kokoushuoneella hän piti esitelmiä työväelleen, pani toimeen keskustelu- ja seura-iltamia, ohjasi näytelmäharjoituksia, ja oli sieluna kaikkialla. Nuo työmiehet, jotka hänelle kultaa kokosivat, oli hän tähän asti kokonaan laimin lyönyt. Nyt hän tahtoi niiden eduksi työskennellä.

Näin oli Grotte-myllyyn muuttanut naurun, laulun ja sadun hengetär, joka käsi kädessä siellä työskenteli valistuksen ja siveyden haltijan kanssa. Ja mikä kumma! Ennen oli insinööri katsellut työmiehiään jonkinlaisella vastenmielisyydellä ihmisinä. Nyt vähitellen hänen sydämensä kiintyi niihin. Hän tunsu suorastaan henkistä nautintoa saada olla heidän valistajansa.

Kortit, viina ja riettaat naiset olivat häviämässä tehtaalta ja moni ulkomainen työmestari hävisi niiden mukana. Suuri siivous oli tehtaalla käymässä. Pelastusarmeijassa olevat tehtaalaiset pysyivät kylminä insinöörin valistuspyrinnöille. Mutta ei insinööri heitä mitenkään vainonnut.

XI LUKU.

Tuosta rikkaasta Halmin rouvasta, joka oli "polvistunut ristin juureen" samana iltana kuin Perttikin, tuli armeijan yksi kulmakivi tässä kaupungissa. Hänen luonaan alettiin pitää useimmat kotihartauskokoukset. Tappura oli armeijan taitavin paikallinen puhuja. Ja sellainen laulumies ja soittoniekka kuin hän oli!

Pahat ihmiset huhuilivat, että Halmin rouva oli myrkyttänyt miehensä ja sitte tämän kuoleman jälkeen alituisesti houri unissaan vainajasta. Hänen sanottiin mieltyneen erääseen miehensä konttoristiin, mistä muka seurasi tuo myrkytys. Itse asiassa tämä puhe oli vain pahansuopain parjausta, mutta kaupungin rahvas siitä yksipäisesti piti kiinni ja mielellään siitä jutteli. Siinä ihmisluokassa tuo ilkeä huhu alinomaa kyti lähtemätönnä kuin tuli kuivassa ruohistossa.

Varmaankin se oli saanut alkunsa siitä, että rouva Halm tunnetusti oli elänyt kovin huonoissa väleissä miehensä kanssa, joka sitte yht'äkkiä oli kuollut. Tosiasiassa lie miehensä äkkikuolema saattanut rouvan uskonnollisiin herätyksiin. Ja niissä ajellessaan oli hän ruvennut käymään Pelastusarmeijan kokouksissa. Siellä sitte Ruotsin "majuuri" hänet "ampui läpi".

Pertistä tuli innokas "todistaja" armeijan kokouksissa. Siitä seppä riemuitsi. Muutenkin oli Pertti armeijan erinomainen syötti. Tenhovoimalla hän veti naisia, varsinkin nuoria tyttöjä, armeijan kokouksiin. Hän oli armeijan kuuluisuus. "Kaunis todistaja" sai monta nuorta tyttöä myös todistamaan.

Tappura oli ottanut Pertin erityiseen suosioonsa.

— Sinun pitää päästä ylenemään tehtaassa, sanoi hän Pertille.

Sitähän sitä juuri Pertti itsekin halasi. Tappuran kehotuksesta alkoi hän opetella piirustusta tehtaan muutaman piirustajan opastelemalla. Ja itse insinöörillekin suositteli Tappura Perttiä. Strang uudistuspyrintöjensä innostamana kannatti Pertin opinnoita.

Tehtaalla nyt alkaneista valistuspyrinnöistä ei Pertti välittänyt. Ne olivat hänestä ikäviä eikä hän niistä liioin ylennyt asemassaan. Sen sijaan armeijaan hän oli kiintynyt. Siellä niin hartaasti kuunneltiin hänen puheitaan ja siellä hän oli pian vallannut itselleen huomattavan aseman. Siellä siis Pertti viihtyi.

Ja rouva Halmin luona oli Pertti mielellä nautty vieras. Kun ne olivat molemmat "polvistuneet ristin juureen" samana iltana, lähensi jo se seikka heitä toisiinsa. Ja ainahan Pertti oli viihtynyt naisten seurassa. Niistä hän oli tavannut suurimmat ihailijansa. Iltasin poikkesi Pertti Tappuran kanssa rouvan luo. Kolmen he sitten lukivat, lauloivat ja joivat teetä monemmoisten vehnästen kanssa. Rouva itsekin oli alkuaan narikkakauppiaan tytär. Ei hän tuntenut hienompia seuratapoja eikä hänellä opillista sivistystä ollut yhtään. Kerran heidän pois tullessaan lesken luota kuiskasi Tappura Pertin korvaan:

— Jos en olisi akallinen, niin naisin tuon lesken. Mutta sinulle, Pertti, se sopii.

Pertti tunsi poskiensa kuumenevan, mutta ei virkannut mitään. Tuo oli rohkeaa puhetta, mutta itse asiassa se ei ollut Tappuran keksintö. Hänelle itselleen oli se jo ennen mieleen iskenyt.

Leskellä oli oma kookas rakennus ja hyvin kalustetut huoneet, puodissa oli runsas tavaravarasto ja pankissa puhdasta rahaa kymmentuhansittain.

Sinä yönä ei Pertti mielinyt saada unta silmiinsä. Tappura oli puhaltanut loimuamaan jo taulaan isketyn kipunan.

Ensi kerran kotihartauskokouksessa Halmilla, missä oli kokonainen seura armeijalaisia, istui Pertti yksinään syrjässä loukossa ja tarkasteli salaa leskeä. Totisesti ei rouva ollut kaunis: kasvot olivat hänellä liian lihavat, silmät kylmät, nenä paksu, ja suusta pistivät esiin leveät tekohampaat.

Pertin näin tarkastellessa sattui rouva katsahtamaan häneen ja naurahti hänelle. Pertti hymysi vastaan. Sitte illan kuluessa rouva usein lähetti Pertille hellemmän katseen.

Kun Tappura alkoi laulaa parhaimmalla tuulella kuumahenkistä pelastuslaulua, ihaili Pertti vain rouvan salin komeita huonekaluja. Tuo monihaarainen kristallikruunu, tuo juhlallinen soittokone, jota lie tuskin milloinkaan avattu, nuo kauniit täytetyt tuolit ja sohvut, korkeat mustat kukkapylväät, pehmoset matot, kiiltelevät seinätaulut, kaikki tämä komeus olisi *hänen*, jos hän...

Halmin rouvan rikkaus oli sattuman lahja: raha-arpajaisissa oli hän voittanut suuremman summan. Hyvin menestyvä kauppa oli sitä kartuttanut vuosi vuodelta.

Pertti istui syrjässä paikoillaan ja haaveili. Mitä olisi *silloin* Tappura hänen rinnallaan! Hän olisi isäntä tässä talossa ja Tappura olisi hänen vieraansa, jota hän kutsuisi kesteihin, jos viitsisi...

Juuri hänen parhaimmillaan tällaisia kuvitellessaan lopetti Tappura laulunsa ja huoneessa oli hetken hiljaisuus. Pertti säikähti sitä ikäänkuin olisi hänet tavattu ilmeisessä pahuudessa.

Vähän aikaa vielä istuttua heittivät kaikki rouvalle hyvästit ja lähtivät. Pertti jäi viimeiseksi. Tappura ovella katsahti häneen merkitsevästi. Se Perttiä kiusasi. Hänkin heitti hyvästit ja poistui.

Mutta hyvästellessään tunsikin hän rouvan puristavan hänen kättään tavallista hellemmin. Se käsi oli jäädäkin pitemmäksi aikaa Pertin käteen, mutta samassa rouva huomasi niin tärkeännäköisenä Tappuran hymyilevän hänelle, jotta hän veti pois kätensä. Tappura vain jatkoi lampaan hymyään. Se jo Perttiä suututti. Rouvankin kasvoilla näki hän närkästystä ja noissa kylmissä silmissä paloi jotain.

Kuitenkin tämän illan jälkeen oli Pertti pitemmän aikaa käymättä rouva Halmin luona, sillä seuraavana päivänä sattui tapaus, joka siirsi Pertin taas uuteen asemaan.

XII LUKU.

Pertti oli harjoitellut piirustusta ja osottikin siinä taidossa sellaista sormien näppäryyttä ja tarkkaa silmää, jotta hänen opettajansa — eräs konepajan piirustajista — oli innostuneena näytellyt Pertin piirustuksia insinööri Strangille. Insinöörikin antoi niille arvoa ja samaan aikaan kuin Pertti itse rouva Halmin luona teki omia laskujaan, päätti Strang Pertin piirustuksia tarkastellessaan siirtää hänet konttorin puolelle, ensin piirustusten jäljentäjäksi.

Ja se tapahtui seuraavana päivänä. Insinööri itse vei Pertin konttoriin. Osoitti hänelle paikkansa ja antoi muutaman piirustuksen, mikä esitti höyrylotjan läpileikkausta, hänelle jäljennettäväksi.

Konttoriherrat heittivät häneen pitkiä katseita, mitkä erityisesti kilpistyivät Pertin punaiseen pelastusarmeijalaisen paitaan. Kun insinööri oli mennyt pois, meni vanhin piirustajista Pertin luo ja sanoi:

— Kuulkaa! Kun tulette huomenna tänne, niin heittäkää pois päältänne tämä punainen paita! Täällä se ei oikein sovellu.

Pertti ymmärsi yskän. Ja kyllä hän sen hentoikin heittää pois. Sen koommin ei enää nähtykään punaista paitaa Pertin päällä.

— Sepä oli koko potkaus tuo konttoriin pääsö! tuumi Pertti illalla asunnossaan sepälle, hykersi iloissaan käsiään ja ymmärsi, että hän oli nyt herra.

— Kunhan et ylpistyisi siitä, vastasi seppä huolehtivasti, aavistaen pahaa.

— Sanoivat konttorissa, ett'ei minun sovi pitää punaista paitaa.

— Kuka niin sanoi?

— Kostja-insinööri.

— Mitäs Penna sanoi?

— Ei hän puhunut mitään. Kohautteli vain olkapäitään ja kääntyi syrjittäin minuun, insinööri kun osotti minulle paikan hänen vieressään.

— Kyllä konjakki tekisi hänet kohta ystäväksi. Minkäs Kostja-insinööri sanoi sopivan?

— Eipähän sanonut mitään.

— Kyllä sinä nyt jouduit sutten luolaan. No entä Janne-kasööri?

— Hän ei ollut minua näkevinäänkään.

— Hän on siivo mies, vaikka onkin vähän ylpeä. Sitten luolaan jouduit, sanon vieläkin.

— Mitenkä niin?

— Hää?

— Mitenkä niin?

— Minä tunnen ne herrat, minä tunnen. Yhdessä joskus ennen on tyttöjä kurkisteltu.

— Vai olette tekin ollut sellainen?

Mutta seppä ei kuullut enää mitään. Hän pani torvensakin pois. Sitte hän käveli levotonna huoneessa ja näytti kärsivän Pertin konttorin puolelle pääsemisestä. Ei syönyt illallistakaan. Ennen maata panoaan lausui hän Pertille vakavasti:

— Elä sinä heitä pois punaista paitaasi! Se pelottaa sinusta pois nuo synnin härjät. Kuule, elä heitä!

Mutta Pertti sitä tuskin viitsi kuunnella. Nyt hän oli herra ja sellaisena hänen pitäisi osata käyttäytyä. Siihen kohdistui koko hänen mietiskelynsä. Ensiksikin hänen pitää muuttaa pois sepän luota, laitattaa räätälissä itselleen hieno puku ja muuten ottaa mallia konttoriherroista. Ehkäpä sitte konttoriherrat suostuvat ystäviksikin. Nyt olivatkin kovin pöyhkeitä...

Pertti näki edessään onnen uran avoinna kuin leveän maantien, joka on puhkaistu suoraan metsien halki. Ja hän ajaisi sitä vielä maailmassa pitkälle... pitkälle...! Tämä oli hyvä alku!

Ei seppä eikä Pertti saanut unta sinä yönä, seppä siitä surusta, että Pertti oli

siirretty konttorin puolelle, ja Pertti siitä ilosta, että hän oli sinne siirretty.

Jo seuraavana päivänä muutti Pertti pois sepän luota. Syyksi täytyi hänen valehdella, jott'ei seppä kovin pahastuisi, että insinööri oli käskennyt hänen muuttamaan. Siinä näki jo seppä tarkoituksen: he tahtovat ryöstää Pertin häneltä ja Pelastusarmeijalta. Ja kun Pertti lähti kimpsuineen sepän asunnosta, katsoi seppä surullisesti hänen jälkeensä kuin isä maailmalle matkustavan rakkaan poikansa jälkeen: nyt se on poissa hänen silmiensä valvonnan alta!

Konttorissa piti Pertti konttoriherrain liikkeitä ja ulkonaista käytöstä tarkasti silmällä ja koetti kotonaan kuvastin kädessä jäljitellä heitä. Kun ruumis harjoituksen kautta kävi notkeammaksi ja liikkeet pyöristyivät, naurahti Pertti muistaessaan sitä aikaa ylimaassa, jolloin hän huoneessakin olla tollotti lakki päässä ja jos sai kahvia, tavan mukaan viskasi loppuhitusen pureksimastaan sokuripalasesta takaisin sokuriastiaan. Mennäpä konttoriin näyttämään sellaisia tapoja! Mutta entiset ovat olleet ja menneet!

Pertti teetti itselleen uudet kalliit vaatteet, osti kultaisen sinettisormuksen etusormeensa ja uhkean kellon liivinsä taskuun tikuttelemaan. Hän käytti hyvin korkeaa kiiltokaulusta ja silkistä kaulahuivia, voiteli ja harjasi kauniit mustalaishiuksensa niin sileiksi pääläeltä, että kärpänen niillä olisi langennut, ripotteli Kölnin vettä nutulleen, jotta hän tuoksui kuin apteekkipoika, työnsi huikaisevan valkean nenäliinansa pistäväksi ulos takkinsa rintataskusta — hänellä aina oli matkassa toinen varsinaista nenän niistämistä varten — ja kiillotti kenkensä, että hän niissä voi melkein nähdä kuin peilissä oman hienoutensa. Ja noin loistavana muotiherrana hän harjoitteli yhä yksinäisyydessä tekemään pyöreitä kumarruksia kantapäätänsä yhteen lyöden ja puhuessaan viittoloimaan kädellään kuin näyttelijä.

Ylimaassa ollessaan oli Pertti pitänyt mahtavuutenaan karkeasti kirota, mutta kaiken sellaisen tahtoi hän nyt tyyten pestä pois itsestään.

Hänen ymmärryksensä mukaan oli paras ja helpoin keino tulla suureksikin herraksi se, jonka hän oli valinnut.

Ei voinut kieltää, ett'ei pian ollut Pertin vaatetus kuin hienoimman esplanaadikeikarin. Ja luonnon antama ulkomuoto hänellä oli sellainen, että ensimmäisenkin luokan hienostelijan oli syytä sitä kadehtia. Kun hän nyt vielä oli hankkinut solakkaan, mutta tarpeeksi täyteläiseen vartaloonsa notkeutta ja ryhtiä, oli hänen lähes kolme kyynärää korkea persoonansa yleisillä paikoilla sellainen

ilmiö, että monen naisen katse siinä viivähti kauvemmin. Ja nuorten neitien parissa tuli "kaunis piirustaja" tässä väkirikkaassa kaupungissa laajalta tunnetuksi. Iältään oli Pertti jo yli viidenkolmatta vuoden, mutta näytti tuskin yhdenkolmatta vuotiaalta.

Insinööri Strang toisinaan pisteli Perttiä hänen keikarimaisuudestaan, mutta kun Pertti säännöllisesti teki tehtävänsä ja edistyi silminnähtävästi piirustuksessa, oli Strang suvaitsevaisempi Perttiä kohtaan eikä toisinaan voinut muuta kuin hymyillä Pertin hienoudelle. Pelastusarmeijassa ei Pertti enää käynyt. Mutta silti lukivat armeijalaiset joukkoonsa tuon komean miehen, jolla kuului olevan henkisiä lahjojakin runsaammassa mitassa. Mutta konttoriherrat pysyivät Pertille kylminä, ja se häntä sapetti.

XII LUKU.

Pertti oli saanut erityiset kutsut muutamaan kotihartauskokoukseen. Ja sinne hän päätti mennä ikäänkuin näyttelemään itseään pelastusarmeijalaisille uudessa asemassaan. He olivat hänelle siellä niin makeasanaisia. Tappura ylisteli Pertin hänen itsensä kuullen pilviin asti. Eikä hän viihtynyt istumaankaan muualla kuin Pertin vieressä. Seppäkin oli iloisempi, kun taas pitkän ajan takaa näki Pertin armeijalaisten parissa.

— Miksi herra Hagert ei enää käy meillä? kysäsi rouva Halm häneltä hiljaa supattaen.

Pertti silmäsi rouvaan merkitsevästi. Rouva joutui hämilleen ja lisäsi jotain sanoakseen:

— Oletteko ylpistynyt?

— Mistä minä ylpeilisin rouvalle? puhui Pertti hyvin kummailevinaan.

— No kun olette niin vähässä ajassa ylentynyt.

— En, hyvä rouva, minä vielä pitkällä ole.

— Aivotteko mennä vielä pitemmälle?

— Kukapa tietää, naurahti Pertti.

— Tehän olettekin vielä niin nuori ja sitte niin lahjakas.

— Ei paina vielä ikä. Ja äly on kasvamassa.

— Miksi te oikein aivotte?

— Joskus toiste sanon sen teille, kuiskasi Pertti hiljaan rouvalle.

— Voi, sanotteko sen minulle!

Rouva Halm oli mielissään, että hänellä oli jotain yhteistä Pertin kanssa, jota eivät muut saisi kuulla. Mutta Pertti huomasi rouvan olevan hänen vankinsa.

Hän olikin tahtonut vähän kokeilla rouvan kanssa. Sentähden hän oli Halmissa käymättä.

Illalla saattoi Pertti rouva Halmia hänen kotiinsa kotihartauskokouksesta.

— Sanokaapa minulle nyt, miksi te aivotte tulla! puhui rouva Halm matkalla.

— Minä aivon tulla omaksi isännäkseni ja muiden käskijäksi. Minulla pitää olla palvelijoita ja minulla pitää olla tilaisuutta toimimiseen, vastasi Pertti varmalla, tyynellä ja vakuuttavalla äänellä ja lopuksi teki käden liikkeen, mikä merkitsi paljon.

Rouva ei osannut mitään vastata. Hetken takaa hän kysyi:

— Ettehän lie pahastunut, että tällä tavalla urkin aikeitanne?

— No jaa! Mitäpä minä siitä pahastun. Mutta toistaiseksi tämä on vain *meidän* keskenäinen salaisuutemme.

Pertti lausui suuremmalla korolla *meidän*. Rouva Halmin sydän riemusta hypähti. Lämmin tunnelma kävi läpi hänen sielunsa. Hän olikin äsken turhaan aristunut, huomasi hän.

— Mutta käykää nyt meillä! pyyteli rouva Perttiä, heittäessään hänelle hyvästit asuntonsa portilla.

Pertti lupasi tulla "jonakuna iltana". Hän tahtoi vähitellen ja annoksittain lähestyä rouvaa, jotta rouvan pitäisi huomata, ettei hän ole kuin "hylllyltä otettava".

Niin. Pertin sielussa oli kasvanut kasvamistaan kiihkeä halu päästä kuin yhdellä lyömällä rikkaaksi mieheksi, jolla on maailma auki edessään. Tuolla konttorissa saisi hän vuosikymmeniä istua toisen palvelijana koskaan tulematta isomman omaisuuden omistajaksi. Ja konttoriherrain sivistynyttä kylmyyttä hän ei voinut sietää. He katselivat häntä kuin loasta puhdistettua metallipalasta, jonka kaikki kaikessa riippuu insinöörin armosta. Olipa Penna muutamana päivänä Pertille sanonut:

— Mieluummin näkisin silti päällänne pelastusarmeijalaisen punaisen paidan kuin tuon kaiken ylellisyyden. Se pukisi teidän sisäistä ihmistänne paljon paremmin.

Ja nämä katkerat pistopuheet olivat ainoat sanat, mitä hän Pertille oli haastanut koko hänen konttorissa oloajallaan, vaikka vierekkäin oli istuttu jo kuukausia.

Sekin piirustaja, joka oli Perttiä opettanut, oli eronnut konttorista, joten Pertti siellä noiden herrain parissa oli kuin osaton orpo suuren perheen lapsilaumassa. Kaikilla oli hänen päälleen "aita matala".

Mutta yksinäisyydessä posket lämpöisinä kuvitteli Pertti kerran pääsevänsä voivaksi mieheksi. Oikotie siihen olisi naida — rouva Halm. Rahaa Pertti tahtoi saada naimisessaan. Kauneus naisessa — se on hetkellistä korua, joka sulaa käsiin kuin lumi lämpimässä, arvosteli Pertti. Ja millekään muulle kuin naisen rikkaukselle tai kauneudelle ei Pertti ymmärtänyt arvoa panna. Kukapa hänelle olisi sellaista muuta opettanut?

Jos hän naisi rouva Halmin, pääsisi hän yhtä päätä kauppiaksi, saisi suuren talon, kalleita huonekaluja, tulisi kymmenien tuhansien markkain omistajaksi. Ja hänelle aukenisi tilaisuus puuhata ja toimia... puuhata ja toimia... sitä juuri Pertti sydämestään ikävöi. Oli silti niin sanomattoman kuivaa ja yksitoikkoista istua tuolla konttorissa lyijykynän ja kulmaviivottimen kanssa noiden herrasmiesten silmätikkuna!

Pertti otti Tappuran avukseen. Muutamana talvi-iltana meni hän sen luokse.

— Joudatko vähän tulemaan ulos kanssani? kysyi hän Tappuralta hänen asuntonsa ovelta.

Pertti oli puettuna uuteen turkkiin ja hansikoidussa kädessä heilui herramainen keppi. Sentähden hän tahtoikin näyttäytyä niin mahtavalta, ettei edes sisälle mennyt.

— Tulehan toki sisälle! kehotti Tappura.

— Enpä nyt halua. Ja täällä ulkona on niin herttainen kävelyilma. Joudatko?

— Joudan toki.

Ja Tappura jouduttautui kiiruusti kuin renki isäntänsä kutsuessa.

Dana palamaan!

— Enne palauttaa:

Pertti ojensi sievosen sikarilaatikkonsa Tappuralle, joka sieltä onki hyppysillään korealeimaisen sikarin.

— Olen aikonut sinulle puhua vähän lähemmin asioitani, alkoi Pertti.

— Puhu, herra! Palvelijasi kuuntelee.

— Mutta ehdolla, ettet syrjäisille haasta!

— Tuohon käteen!

Kättä puristettiin vakuudeksi.

— Olen aikonut mennä naimisiin...

— Niin tekisin minäkin sinuna.

— Olisi minulla valikoitavana paljonkin morsiamia: nuoria neitejä, kauniita ja hempeitä, joko kultatukkaisia ja sinisilmäisiä tai tummahiuksisia ja ruskeasilmäisiä. Niitä on kokonainen varasto!

Pertti ojensi huolettomasti kädellään ilmassa vakuudeksi.

— Uskon puhumattasikin. Kenelläpä, joll'ei sinulla?

— Mutta minä olen jo saanut kylläkseni nuoruudesta ja kauneudestakin.

— Ai! Ai! Niinkö?

— Haluaisin vaimokseni jo vakaantunutta ja kristillismielistä naista.

— Jo arvaan.

— Rupeatko puhemiehekseni?

— Itse olen aikonut ehdottautua.

— Mutta onkohan ne tosia ne jutut, joita hänestä liikkuu?

— Ihan valetta! Ämmäin typeryyksiä!

— Luultavasti hän ei minua myrkyttäisi, naurahti Pertti.

— Sinua —! Te sovitte mainiosti yhteen!

— Mutta on muutamia seikkoja huomioon otettava, alkoi Pertti edellensä puhua. Minun pitää saada varmuutta joissakin asioissa ensiksi. Ja pyydän sinun apuasi...

— Miten ja missä?

— Käypä sinä yksinäsi hänen luonaan ja ongi taki tilaan, mitä hän minusta ajattelee!

— Sen voin helposti tehdä.

— Ja koeta saada selville, onko hänellä sukulaisia!

— Senkin voin tehdä.

— Ja viimeiseksi kaikkein tärkein! Minä puhun miehelle, jonka toivon ymmärtävän minua. Ota varmuus siitä, paljonko hänellä on omaisuutta. Mutta ymmärräthän, ettei sovi näitä kysymyksiä perätysten tehdä. Pistät muuta puhetta väliin ja alat sitte aina uuden tiedustelun. Mutta hienosti, hienosti vain!

— Kaikki toimitan.

Mutta Tappura tuli tuota pikaa vakavaksi. Hän mietti, että onni naida rouva Halm olisi kuulunut oikeastaan hänelle, mutta, mutta... kristitty kirkko ei suvaitse kahta vaimoa. Jollain tavoin piti kuitenkin hänenkin tästä hyötyä...

— Muistathan, Pertti, minuakin, kun sinun hyvin käy? Noin tuota silloin tällöin lahjoitat lapsilleni puodistasi kangasta vaatteiksi. Niitä kun on aina kahdeksan kappaletta.

— Saat, saat.

— Ja minulle itselleni annat papin kauhtanan? nauroi Tappura.

— Sinäkin saat.

— Ja tarpeessa rahalainan?

— Senkin.

— Ja joululahjaksi eukolleni leninkikankaan?

— Häinkin saa.

— Ja nyt puhemieslahjaksi minulle pienen lahjan?

— Riittääkö sata markkaa? kysäsi Pertti jo tuskauneena.

— Riittää.

— Jos asia menee lukkoon, niin saat sen.

— Etkö koskaan puhu minusta mitään pahaa, vaan silkkaa hyvää? Minähän olin ennen vähän typerä.

— Lupaam olla vaiti kuin myyrä.

— Sitte olen minä puolestani valmis.

— Mutta eihän hänellä lie koskaan ollut lapsia? Ota siitäkin selvä!

— Otetaan.

Seuraavana iltana odotti Pertti Tappuraa, puhemiestänsä, luoksensa suoraan rouva Halmin luota. Puolijuoksussa se Tappura tulikin, sillä asia oli suuriarvoinen ja palkkio vaivat korvaava. Ensi sanakseen puhalsi Tappura suustaan:

— Kyllä sinua aina onni potkii! Sellainen norja nainen vielä ja sellaiset rikkauudet!

Tappura oli hengästynyt kiireestä kulusta.

— Poikkesin morsiamesi luona ja tulen sieltä suoraan.

— Eihän toki vielä morsiameni.

— Siitä saat olla varma. Puhuin linnun kielellä sinusta. Neljänlaisen leivän kanssa ryypättiin kahvia ja hän näytti minulle pankkitalletustodistuksensa.

Puhdasta rahaa on hänellä pankissa *nel-jä-kym-men-tä tu-hat-ta* markkaa.

— Entäs sukulaisia?

— Ei ole elossa ketään.

— Onko hänellä koskaan ollut lasta?

— Ei milloinkaan. Sitä iloa hän ei ole saanut nauttia, sanoi hän minulle.
Ymmärräthän: äidin iloa?

Ja Tappura nauroi.

— Mitä hän minusta puhui?

— Ujostellen, kainostellen, vastasi Tappura imeläksi ääntään muuttaen.

— Ethän sinä minusta liikoja laverrellut?

— Sanoin, että olet nerokkain mies tässä kaupungissa, siistein tässä läänissä ja komein koko Suomessa. En nyt suoraan näin puhunut, mutta jos sanoistani teen lyhyen yhteenvedon, niin loppusumma on tämä.

— Oletpa sinä juutas puhemieheksi! Kunhan et vain vienyt koko asiaa karille?

— Ei sinnepäinkään! Käyhän itse tekemässä loppulyönti, niin näet, että sinä olet siinä talossa kohta sulhasmies. Saakuri kuin teistä tulee hehkeä pariskunta! Mies pitkä ja komea kuin korpikuusi, nainen korea ja täyteläinen kuin kukkiva tuomi...

Tappuran kieli oli kuin rasvattu ja ruumis teki ajanmukaisia liikkeitä.

— Panehan tupakkaa! Tässä on oikeita puhemiehen sikareja.

Tappura pani tupakkaa ja jatkoi:

— Mutta ymmärrä olla hellä ja hempeä hänelle! Suudella ja taputella. Hänessä on vielä paljon... noin tuota sanoakseni... nuorta verta.

Ja Tappura nauroi ilkeästi puheensa päälle.

... ..

— Niissa asioissa olen minä luullakseni kylläksi taitava, vastasi Pertti hiukan suuttuen.

— No! no! Ka! ka!

— Elä sinä, vanha mies, lorua kuin ämmä!

— No! no! Ka! ka!

Pertti meni kaapilleen ja otti sieltä täysinäisen punssipullon ja pari lasia.

— Suvaitseeko, herra puhemies? kysyi Pertti.

Mutta nyt lensi Tappura tulipunaiseksi ja joutui hämilleen.

— Elähän nyt housuihisi putoa! Annetaan nyt sen pelastusarmeijan olla tälle illalle! En minä virka kenellekään tästä enkä muusta juomisestasi kotonasi, sanoi Pertti tyynesti.

— Mistä juomisesta kotona? uteli Tappura ilmi häpeilevänä.

— Ka itsehän sen parhaiten tiedät.

— No mitäpä minä sinulta salaan. Lupasithan aina puhua minusta hyvää.

Ja Tappura kumosi intohimoisesti lasinsa pohjaan.

XIV LUKU.

Muutamana iltana alkoi Pertti suurella huolella pukeutua mennäkseen yksinään rouva Halmin luo. Lopuksi otti hän koko hyvähajuvesisuihkun vaatteilleen. Outo olisi luullut häntä ulkomuodosta päättäen näyttelijäksi, jota jo oma ammatti viekottelee pukeutumaan turhamaisuuksiin.

Sitten täysin valmiina hän lähti. Sydän kovemmin tykyttäen nousi hän rouvan asunnon rappuja. Asiastaan oli hän vetänyt monella eri tavalla arpaa kotonaan ja aina päässyt voittajaksi. Pitäisihän sen siis onnistua...

Rouva itse tuli eteiseen häntä vastaan. Hän vähän hämmästyi nähdessään Pertin yksinään ja katsoi pitkään hänen taaksensa, tullakseen varmuuteen, eikö ketään muuta uskonveljeä ollut hänen seurassaan. Mutta ketään muuta ei ollut.

Nähtävästi levottomana pyysi hän Perttiä saliin. Siellä he molemmat istuivat hetken äänettöminä, osaamatta puhua toisilleen niin luotuista sanoa. Keskeyttääkseen tätä tuskallista vaitiota lähti rouva puuhaamaan teetä ja pyysi anteeksi, että jätti Pertin yksin. Pertti teki äänettömäksi vastaukseksi parhaimman kumarruksen, minkä taisi. Ja häntä mieli naurattamaan hetken juhlallisuus.

Jäätyään yksin saliin rupesi Pertti käsintuntuvasti tutkimaan rouvan komeita huonekaluja. Hän silitteli niiden hienoa, hiottua pintaa ja hyväili kädellään niiden silkkiä ja pehmoista päällyskangasta. Lampun komeaa värillistä varjostinta jäi hän ulompaa ihailemaan.

Kun hän kuuli rouvan tulevan, palasi hän varpaillaan pehmein askelin entiselle paikalleen.

Rouva toi muassaan aivan vereksen "Sotahuudon". Hän asetti rillit nenälleen aikeessa ruveta sitä lukemaan. Mutta se jäikin tekemättä, kun Pertti tuijotti häneen niin omituisesti. Leski aristui entistä enemmän ja kysyi silmät alasluotuina:

— Miks'ei herra Tappura tullut? Minä pidän hänestä niin paljon. Hän on niin lämminsydäminen kristitty ja sellainen saarnaaja...

Minä tuln suoraan kotooni, sai Pertti vastata.

— Minä tulin suoraan kotoani, sai Pertti vastatuksi.

— Hän on teistäkin puhunut niin paljon hyvää. Minä olen sanomattoman onnellinen saada olla hänen seurassaan. Hänestä oikein leveää ympäristöön kristillinen rakkaus.

— Niin.

— Ettekö tekin tunne itseänne onnelliseksi? Minulle on elämä muuttunut perinpohjin, kun tulin pelastetuksi. Minä elän ikäänkuin toista nuoruuttani, mutta puhdistettua ja kirkastettua. Oi! minä olin ennen niin paha!

— Onhan meillä syntimme jokaisella.

— Mutta voi teitä onnellista, joka jo nuoruutenne keväimessä olette valinnut oikean elämän tien. Voi jos minäkin olisin teidän iällänne!... Jos minäkin olisin jo teidän iällänne tullut elämän tosi lähteelle! Mutta hyvä nytkin! Olen päässyt rauhaan omantuntoni kanssa! Olen löytänyt armon!

— Rouva on nyt onnellisempi kuin ennen nuorena?

— Paljon onnellisempi! Nuorena minua synti alituisesti kiehtoi. Ette voi uskoa, miten paljon syntiä mahtuu nuoren tytönkin sydämeen! Minä olin niin sanomattomasti poikien perään. Hurja olin tanssimaan. Sitte jouduin naimisiin pelkästä oikusta. Mutta mieheni ei vastannut ollenkaan ihannettani ja me elimme niinkuin elimme. Kai olette tekin kuullut?

— Mutta nyt on rouva onnellinen?

— Niin olen.

— Rouvalla onkin kaikkea. Minä en ollenkaan kummaile, että rouva on onnellinen. Eikä rouva kaipaa mitään.

Rouva Halm katsoi ujon kysyvästi Perttiin. Siitä katseesta Pertti sai sen käsityksen, että rouva silti kaipasi jotain. Mutta Pertti siirsi puheen itseensä.

— Toista se on minun kanssani, lausui hän huokaavasti.

Rouva Halm huudahti rohkeana:

Ai — teidän kanssanne! Teitähän minä enota kutsunkin onnellisiksi!

— Ai — teidän kaissanne! Tettahan minä vasta tuuminkin oimemiseksi!

— Olen kuin orporaukka. Yksinään kuin lintu oksalla, puhui Pertti alasluoduin silmin.

Yhä rohkeammaksi kohosi rouvan mieli. Pertti osasi näytellä, lumota neitoja, jos leskiäkin.

— No jos elämän kumppalia ja kotia kaipaatte, niin valitkaa se! Sehän on kokonaan teidän vallassanne. Olettehan perin siivo nuori mies. Teillä on toimi hyvä ja huoleton. Valitkaa! sanoi rouva ja vieno puna levisi hänen värittömille kasvoilleen.

Nyt huomasi Pertti hetken tulleen muuttaa osaa ja hän päätti lyödä yhdellä iskulla.

— Jos minä saisin vapaasti valita, niin minä valitseisin teidät, puhui hän vienon lempeästi, puolittain ujosti.

Nyt se siis räjähti ja Pertti jännittyneenä odotti vastausta. Nyt viime kohtauksessa tahtoi hän lähestyä tuota naista, jota kohtaan hän tätä ennen oli esiintynyt hillitysti ja ulohtaampaa, pumpulikäsin, jotta leski tuskin itsekään huomaisi, miten pehmoisesti hän liukuisi Pertin syliin.

— Minä olen jo vanha teille, lausui leski hiljaan aivan tulipunaisena ja matala povi eläen.

— Mutta elättehän uutta nuoruutta. Tyydyn teihin sellaisena kuin olette... jos te vain tyytyisitte minuun...

Rouva kohotti silmänsä Pertin kauneihin kasvoihin, joiden somuutta hän oli jo niin pitkän aikaa salaisesti ihaillut. Ja hän puhui:

— Muistakaa, että te olette nuori ja kaunis mies! Voisi vielä sattua, että te rakastuisitte johonkin nuoreen ja kauniiseen tyttöön, ja hän rakastaisi teitä... Voi! miten minun silloin kävisi!...

Pertti muutti istumaan rouvan lähelle ja tarttui häntä kädestä.

— Te olette minun onneni, jota olen kauvan ajanut takaa, sanoi hän:

— — — — —

— Mutta tehän tiedätte, että minä olen leski ja elänyt huonossa sovussa miesvainajani kanssa. Ettekö siis pelkää minua?

— En! En ollenkaan!

— Eikö teillä ole ollut milloinkaan morsianta?

— Ei milloinkaan.

— Mutta lupaatteko rakastaa minua aina ja ijäti?

— Lupaen. Aina ja ijäti!

Ja lupauksensa vahvistukseksi painoi Pertti suudelman lesken huulille, joka nojautui hiljalleen Pertin rintaa vasten. Rouvan sydän tykki voimakkaasti ja riemun kyöneleet loistivat hänen silmissään.

Perttikin tuli hellälle mielelle, sillä leski antautui hänelle kuin nuori immyt sulholleen. Hän hyväili morsiantaan kuin olisi se ollut joku nuorikko, jolla on tarjottavana hänelle kaikki nuoren tytön aarteet: naisellinen hehku, immen hopeakirkas nauru ja veikeät katseet.

Pertti ui nykyisyyden riemussa. *Hänellä* oli nyt suuri kangaskauppa, kookas kartano, kalleita huonekaluja ja rahaa, rahaa... paljon rahaa!

— Voi sentään, miten elämä on ihana! huudahti hän morsiamelleen.

— Jos se olisi aina tällaista... Lupaathan, Pertti, yksin minua *aina* rakastaa?

— Aina ainoastaan sinua, Anna!

Parin kuukauden takaa päättivät he viettää häitä. Sitte Pertti eroaisi konepajasta ja rupeaisi pitämään huolta kangaskaupasta.

Vielä myöhäiseen iltaan istuivat he kahden salissa varjostetun lampun punervassa valossa. Annan kasvoissa oli valtava onnen ilme. Pertti hyväili hänen hiuksiaan ja nimitti häntä kullamurusekseen.

Mutta syrjästä katsojasta Pertti varmaan olisi näyttänyt elähtäneen, pääläelta harmaantuneen morsiamensa rinnalla täydeltä nuorelta hulivililtä, sillä sulhasmiehen huulia koristivat tuskin näkyvät viikset. Ikää olikin heidän

välillään toistakymmentä vuotta, ja juuri se ikäkausi, mikä useammalta naiselta kuivaa nuoruuden veret poskilta ja sopusointuisuuden koko vartalosta.

XV LUKU.

Seuraavana aamupäivänä tuli Strang konttoriin tapansa mukaan jurona ja huulet ummessa. Hän kulki yhden pöydän äärestä toiseen, tarkasteli, antoi neuvoja ja lasketteli hieman leikkiäkin, kun huomasi piirustuksen olevan oivallisen.

Pertti ei huomannut nyt tarkata ympäristöään. Hän oli kokonaan uponnut omiin mietteisiinsä siitä, miten hän suurentaisi kangaskauppansa, että siinä aina kävisi kauppa kuin markkinoilla. Hän puhaltaisi uutta ilmaa koko liikkeeseen. Näissä haaveissaan oli hän eksynyt pois piirustustensa oikealta tolalta. Hän oli ottanut väärät mitat, joten koko hänen piirustuksensa oli tarkoitukseensa kelpaamaton.

Strang kääntyi Perttiinkin päin ja sanoi hänelle:

— Mitäs se tämä meidän nuori insinöörimme askaroipi?

— Pertti hymyili onnellisena ja mietti itsekseen Strangia tarkoittaen:

— Että jos tietäisitte!

Strang tuli aivan lähelle häntä. Pertistä lemuava eilinen Kölnin vesi ärsytti insinöörin nenähermoja, ja hän oli jo siitä antamaisillaan asianomaiselle letkauksen, vaikkapa viattomankin, kun yhtäkkiä hänen kasvonsa synkistyivät. Hän huomasi piirustuksessa kokonaan väärät mitat.

— Mitä lempoa sinä, hyvähajuvesimestari, töherrät! karjasi hän Pertille, tarkasti vielä vähän piirustusta ja sitte paiskasi Perttiä korvalle, jotta tämä hypähti säikähdyksestä.

Sen tehtyään insinööri kohta katosi omaan työhuoneeseensa. Konttorissa olevat herrat pärähtivät nauramaan, Penna niin riemuissaan, että vatsaansa piteli. Tämä oli heille triumfi, nautinto oivallisinta laatua. Heidän hohotuksensa viilsi kuin puukolla Pertin sydäntä. Hänen kasvonsa olivat synkät ja julmat. Hän rynnisti insinöörin jälkeen kiivaasti ja uhkamielisesti.

— Se oli narrin loppu! kuuli hän Pennan riemuitsevan. Työhuoneessaan käveli Strang väkevää ammoniakkia haistellen. Hänen kiukkunsa oli jo ohimennyt.

— Menkää takaisin piirustamaan ja tehkää se nyt oikea! sanoi insinööri

levollisesti Pertille.

— Insinööri kohtelee minua kuin koiraa, tokasi Pertti vastaukseksi.

— En kuin koiraa, vaan niinkuin isä poikaansa.

— Minulla on yhtä korkealla silmät päässä kuin teilläkin.

— Soo — oh! Ei teillä kai silloin ollut, kun seisotte tuolla konttorin oven pielessä minulta työtä anomassa. Ja minä luulinkin teistä tekeväni kelpo miehen, mutta te olette vähän hairahtunut. Kuulkaa! Heittäkää pois tuo itsenne puleeraus ja haiskaa ennen kaikelle muulle, mutta älkää tuolle kirotulle tuoksulle, joka minua ylönannattaa! Nuori ystävä! Antakaa naisten lemuta vaikka paratiisille, mutta miehelle se ei sovi! Teille yhtäkkinen ylennys näkyy nousseen päähän. Mutta kyllä minä karkotan teistä pois turhat rasvat ja öljyt. Kyllä teistä vielä mies tulee, puhui Strang.

— Minusta on jo tullut se, mikä on tullut.

— Menkää nyt piirustamaan!

— Enkä mene! Tahdon palkkani ja eron.

Nyt ei insinööri enää puhunut mitään, vaan maksoi Pertin kuitiksi. Lähtiessä antoi hän Pertille kättä ja lausui:

— Kun tulette tyynemmälle mielelle ja ehkä ansion puutteeseen, niin tulkaa takaisin! Me ihmiset olemme liiaksi kiukkuisia.

Mutta nyt Pertikin talttui. Insinöörin käytöksellä ei ollut mitään pahaa tarkoitusta, ymmärsi hän. Hän laski rahat takaisin pöydälle ja sanoi:

— Minäkin pikastuin.

— Sovitaan sitte pois!

Insinööri meni Perttiä veljellisesti aivan lähelle ja puhuessaan ikäänkuin epähuomiossa painoi näkymättömiin keikarimaisesti korkealla töröttävää nenäliinaa Pertin rintataskussa.

Pertti alkoi nyt vähän nenäkkäästi selittää, että kyllä hän kaikessa tanauksessa

— Ette ante nyt väkän henkimaasta sentään, että nyt nä nään naimessa tapauksessa tulee eroamaan, kun hän rupeaa itsenäiseksi mieheksi. Pertti kertoi sitten insinöörille naimapuuhan.

— Oletteko tuota asiaa tarkoin miettinyt? On onnetonta, jos joutuu murhenäytelmän esittäjäksi elämän suurella näyttämöllä.

Pertti ei ymmärtänyt insinöörin puhetta täydelleen, mutta kuitenkin käsitti, että insinööri puhui jotain moittivaa. Hän kummastuneena katsoi Strangia.

Insinööri ikäänkuin hyvitykseksi äskeisestä pikastumisestaan oli Pertille avomielisellä tuulella. Hän jatkoi:

— Ette saa pahastua, että puhun näin suoraan. Mutta teen sen sentähden, että olen pitänyt teistä. Teissä olisi paljon edellytyksiä päästä eteenpäin yhteiskunnassa, mutta te ette tyydy tasaiseen kulkuun, vaan ajatte onneanne takaa juoksujalassa. Sellaisessa hopussa voi kompastua. Elämässä aina uusi yritys kostaa kaksinkertaisesti, jos se jälestäpäin näyttäytyy erehdykseksi, sillä silloin ihminen ei kadota ainoastaan tuota, mikä menetettiin suoranaisesti, vaan myös mureneen luonteensa eheydestä. Ja jos elämä pääsee usein ampumaan aukkoja luonteeseen, niin on ajan päälle hullusti. Minä olen ollut maailmassa pelkkänä työmiehenä, niinkuin tekin, ja olen ollut tilaisuudessa tekemään monenmoisia havainnoita suuressakin maailmassa, ulkomailla. Monesti on ehytluonteinen työmies paljon onnellisempi kuin hänen isäntänsä, suuren tehtaan omistaja. Tämä isäntä saa yrittellä ja keinotella. Jos onnistuu, niin rahaa hän saavuttaa, mutta jos ei, niin eksyy hän epärehellisyyteenkin luulotellun omaisuuden tukemiseksi.

Te näette minun olevan suurissa touhuissa. Menestys on minua kummallisesti seurannut. Mutta luuletteko rahan minun henkeäni ravitsevan? Luuletteko sen minulle onnen ja tyytyväisyyden kukkurapäänä kantavan? Ei ollenkaan. Se tuo mukanaan mielihyvän ja tyytyväisyyden, että voi tarjota noille köyhille työmiesparoille riittävän leivän. Jos en siitä tuntisi mielihyvää, niin kohta luopuisin suuresta tehtaastani, viskaisin selästäni raskaan taakan, jonka tunnen painavan itseni kumaraksi ennen aikojaan. Mutta nyt en ole oikeutettukaan sitä tekemään. Minä olen määrätty tueksi sadoille ja isäksi tuhansille...

Mutta työtä minä teen itsekin. Ja minä tahtoisin huutaa jokaiselle ihmiselle: tee työtä! Kun minä itse panen liikkeelle kaikki, mitä minussa on, niin vaadin myös työmiehiltäni ehdotonta huolellisuutta. Nyt ymmärrätte, miksi teitä löin.

— Kyllä minä olen päättänyt kuitenkin erota.

— Tehkää tahtonne. Jos teille hyvin käy, niin minä olen valmis täydestä sielustani ottamaan osaa onneenne. Ja kotini on teille aina avoinna.

Ystävinä he puristivat toistensa kättä ja erosivat. Mutta nolattuna suuren tulevaisuutensa haaveissa meni Pertti asuntoonsa.

— Insinööri tahtoo olla satojen tuki ja tuhansien isä!

Pertillä oli aprikoimista insinöörin puheen johdosta. Mutta lopulta tuli hän siihen päätökseen, että insinööri kateudesta tahtoi estää häntä naimasta rouva Halmia. Arveli ehkä Pertin rupeavan hänen kilpailijakseen, kun rahamieheksi pääsee. Tai ehkä itse naisi rouva Halmin...?

— Aa, sinä vanha kettu! huudahti Pertti ja löi näppiään ilmassa, kun luuli löytäneensä juuri oikean selityksen insinöörin puheeseen.

XVI LUKU.

— Kuule, Anna!

— Puhu, kiltti Pertti!

— Aivon sinulle esittää jotain ihanaa...

— No — oo?

Anna nosti silmänsä kysyvinä Perttiin, Pertti paransi vain mukavaa asemaansa nojattessaan täytetyn sohvan selustinta vasten. Hän tunsi jo, että huonekalu, jolla hän liikkui, oli niinkuin oma. Ja sentähden hän imi nautinnolla savuja sikaristaan ja puhalteli niitä verkkaisesti ilmaan.

— Meidän pitää laittaa oikein suuret ja hienot häät, vastasi hän sitte puolimakaavassa, huolettomassa asemassa, puhallellen savua kohti huoneen kattoa ja sikari sievästi ulospäin ojennetun käden hyppysissä.

— Miksi niin? kysyi Anna hyvin kummastuneena.

— No mutta! Vielä tuota nyt kysyt.

Ja Pertti ponnahti puhuessaan istumaan suoraan, katse moittivana suunnattuna Annaan.

— Kuinka niin, Pertti-kulta?

— Voiko muuta tulla kysymykseenkään?

— Miksi suuret ja hienot häät?

Pertti näki vastapäisen seinän suuressa peilissä koko hienoutensa ja häntä jo hermostutti, että Anna julkenikaan panna vastaan.

— Luonnollisesti sentähden, ettemme häpäise itseämme vieraittemme silmissä.

— Oo! Mitä suuruuksia aivot sitte niihin kutsua?

Ne eivät olleet mitään muuta kuin...

— NO esimerkiksi insinööri Strangin.

— Mutta hänhän juuri vihaa sellaista.

— Pitäähän meidän kuitenkin hänelle näyttää, että olemme täyttä herrasväkeä.

— Ehkä vain nauraisi sellaisilla häillä.

— Sinä nyt olet itsepäinen! Mutta minä tahdon olla *hieno* mies ja morsiameni pitää olla samanlainen...!

Anna naurahti.

— En toki minä elähtänyt ihminen rupea naurunalaiseksi. Eläkä rupea sinäkään!

— Anna! Minä olen lapsuudessani syönyt pettuleipää, mutta häissäni minä tahdon syödä hunajakakkua. Poikasena olen kulkenut repaleissa ja ryysyissä, mutta täst'edes tahdon minä käydä verassa ja silkissä. Minulla on oikeus siihen. Omalla kyvylläni, tarmollani ja tahdollani olen nostanut itseni rahvaan rapakosta. Ja sentähden minä nyt tunnen suurta nautintoa näyttää koko maailmalle, että olen herrasmies, jolla on makua ja sivistystä. Hennotko, Anna, kieltää minulta tätä nautintoa elämäni ihanimpana iltana, hää-iltana?

— Mutta olemmehan jumalisia, joille ei sovi turha koreileminen.

— Toivon, että hyvin säästellen kutsut noita "armeijalaisia" häihimme. Eivät ne osaa käyttäytyä ihmisten ilmoissa.

Annalla karahtivat jo kasvot verekkäiksi ja hän tiuskasi:

— Mitä sinä nyt lavertelet? Ne ovat juuri niitä, joita *minä* kutsun häihin.

Jo huomasi Pertti paraaksi olla vaiti.

— Ja me pidämme yksinkertaiset, pienet häät, sanon minä, puhui Anna.

Pertti oli edelleen vaiti ja nieli harmiaan.

— Olisinko minä kristitty ja prameilisin kuin pahin pakana! Ei! Ei!

— Hennot siis kieltää minulta pyyntöni? kysyi Pertti rukoilevasti.

— Elä minua kiusaa syntiin, Pertti-rakas!

Pertti oli vaiti ja nieli harmiaan. Hän silminnähtävästi tuli alakuloiseksi, sillä öölläkin oli hän miettinyt, miten hienosti häät vietettäisiin, miten hän kaikessa ylellisyydessä niissä loistaisi. Öölläkin oli hän sitä miettinyt ja nauttinut siitä jo mielikuvituksessaan.

— Nämäkin salin huonekalut minä mielelläni vaihtaisin yksinkertaisemmiksi. Mutta on niitä nyt mahdoton ruveta rikkomaan tai myöskentelemään, puhui Anna.

Jo menivät Pertillä silmät pystyyn. Niitähän oikeastaan sai Anna kiittää, että Pertti vihittäessä seisojien ylkäänä.

— Olet liiaksi kiihottunut, Anna-hyvä. Ethän nyt sentään tahtone ruveta kerjäläiseksi?

— Mutta minun uskonnollinen mieleni panee vastaan tällaista komeutta.

— Eihän ihmisen jumalisuutta mitata tuolin mukaan, jolla hän istuu. Häihin katsoen minä mukaun sinun vaatimuksiisi. Mutta on minullakin vaatimukseni, johon sinun täytyy mukautua, ellet tahdo kohta eripuraisuutta välillemme.

Anna katsoi hämmästyneenä Perttiä.

— Mikä se on?

— Se että häät pidetään tavallisten menojen mukaan. Ei mitään pelastusarmeijalaisia juhlímisia. Insinööri Strang ei niitä kärsi ja hänet minä tahdon kaikessa tapauksessa häihini.

— Se on muotoasia. En ole koskaan pannut päähäni armeijalaisen hattuaakaan, ja tässäkin kohdassa voi jäädä tuo muotopuoli syrjään. Se ei loukkaa uskonnollista tunnettani. Siinä suhteessa saa tahtosi tapahtua. Ja näin me päästään sovintoon.

Pertti oli hyvillään, että Anna sentään myöntyi hänenkin tahtoonsa. Päätökseksi jäi, että häät pidetään pienet ja vaatimattomat tavallisten menojen mukaan.

Kun Pertti oli lähtenyt pois, tunsii Anna kipeää tunnetta. Hän oli tullut huomaamaan, ettei Pertti olekaan tosi "armeijalainen". Koko hänen uskonnollisuutensa on ollut häntä vain ulomnaa koskettava tunteiden laine ioka

uskonnollisuutensa on ollut häntä vain alompiä koskettava tunteiden lämpö, joka jo on tyrehtynyt. Niin päätti Anna. Ja se oli hänestä sanomattoman paha... Silloin hän — voi silloin hän olisi ollut niin onnellinen, jos Pertti olisi ollut mieleltäänkin se, joksi hän oli häntä luullut...!

Yht'äkkiä joutui Anna syviin mietteisiin. Outo kysymys pulpahti hänen sydämessään: eikö hänen rakkautensa Perttiin ollutkin vain synnillistä, sitä vanhaa intohimoa, jonka käsissä hän oli nuoruutensa ajan kitunut? Eikö se ollut aistillista halua antautua nuorelle miehelle? Jos ei se sitä ole, niin miksi ei hän kohta eroa Pertistä, kun hän näkee, ett'ei Pertti olekaan uskonnollinen, vaan huima maailman lapsi? Oman onnensa ja sielunsa rauhan tähden hänen pitäisi se tehdä nyt, kun vielä on siihen tilaisuutta. Erotta ijäksi!...

Anna alkaa itkeä. Ristipäiset tunteet raatelevat hänen sieluaan. Hänen silmiensä eteen esiintyy hulivili tyttölepakko, joka juoksee tanssista tanssiin, yhden nuoren miehen käsivarrelta toisen käsivarrelle. Se on kirjavan koreassa puvussa ja kultaiset koristeet korvalehdissä. Se liehuu ja leijaa, polkee huimassa tanssin tahdissa lattiaa ja nauttii nuoren miehen koskettamisesta. Ja tuossa tytössä tuntee hän itsensä. Kyllä häntä tanssitetaan kovastikin, mutta pitempiin keskusteluihin ei kukaan nuori tanssittaja hänen kanssaan antau. Ja hän tekee sen havainnon, että nuoret miehet hänen selkensä takana nauravat hänellä ja toisilleen silmää iskevät, häntä tarkottaen. Häntä suututtaa. Uhallakin hän tahtoo saada sulhasen itselleen. Ja sitte ilmaupikin ruma keski-ikäinen mies, jolla on surulliset, vetiset silmät, ja kädet jääkylmät ja kosteat, mikä pyrkii hänen tuttavuuteensa. Pelkästä oikusta hän rupeaa sen morsiameksi ja menee naimisiin miehen kanssa, jonka voimat ovat aivan riutuneet. Mutta se on ärtyinen ja hermostunut. Heidän välinsä rikkoutuvat ja hän itse etsii ajan kuluketta nuorten konttoristien seurassa. Hänen avioliittonsa ei vastaa hänen toivomustaan. Hän alkaa mielessään hautoa ajatuksia, joita itsekin häpee. Valmis miehen myrkytysuunnitelma on jo tehty ja siihen saatu osakkaaksi oma nuori konttoristi, joka miellyttää häntä. Mutta hänen miehensä kuoleekin äkkiä ennen aivottua tekoa. Hän joutuu hirveihin omantunnon vaivoihin. Vainaja kummittelee hänen silmissään eikä hänellä ole yön eikä päivän rauhaa. Hän lukee raamattua, rukoilee, käy kirkossa ja erilaisissa hartauskokouksissa, mutta sielun paino ei poistu. Lopulta tulee hän pelastusarmeijaan, "majuuri" Andersson hänet kääntää omilla tempuillaan. Mutta siitä saakka on hän tyyntetty.

Haluaako hän uudelleen ajautua intohimojen raadeltavaksi ja antautua miehelle, jonka suudelma polttaa huulia ja jonka näkö saa hänen verensä kuumana kiehumaan? Anna ei osaa vastata. Onko hänen rakkautensa vain intohimoa?

Pertti esiintyy nyt hänen silmiinsä niin uljaana ja komeana, että kaikki arvelukset häneltä poistuvat. He kuuluvat toisilleen. Ei hän synnin vuoksi Perttiä rakasta, koettaa hän puolustautua. Hän ei voi olla rakastamatta tuota miestä, jonka monet nuoret tytöt niin mielellään ryöstäisivät häneltä. Hän tahtoo kääntää Pertin takaisin uskonnolliseksi...

Hän tahtoo olla hänen vaimonsa ja samalla hänen äidillinen tukensa. Pertti on vielä niin nuori ja siten herkkä maailmalle... mutta hän — Anna — on hänen kasvattajansa, hänen neuvojansa... hänelle kaikki kaikessa. Ja kaikki tulee vielä hyväksi ja sopusointuiseksi. He elävät vain toisilleen, vain toisilleen aina... aina!

Näin koettaa Anna vakuuttautua. Ja hän näkee jo avioliitossaan Pertin kanssa itsellään olevan suuren ja kauniin tehtävän: palauttaa tuo nuori mies takaisin taivaan lapseksi! Eipä hänellä siis ole oikeuttakaan heittää Perttiä maailman kujille yksikseen kuljeskelemaan...

Näin hän koettaa lohduttautua, vaikkakin omatunto hänelle noita kirveltäviä kysymyksiä mieleen sysää.

Pertti, lähdettyään Annan luota, oli alla päin ja pahalla tuulella. Häntä suututti, että häät tulisivat tuollaiset "köyhät häät". Hän kun oli aikonut kokonaan toista ja suunnitellut loistavia ja komeita pitoja, joissa kaikki olisi parasta laatua ja kaikkea yltä kyllin: viinejä ja kukkia, silkkiä ja verkkaa, hedelmiä ja hunajaa! Koko Strangin konttorihenkilökunnan hän oli aikonut kutsua häihinsä näyttääkseen heille itsensä uudessa asemassaan. Niin — kaikki herrasihmiset koko tehtaalta. Ja sitte lisäksi paljon muita. Hänen oli nälkä loistoa ja herkullisuutta, häntä huumasi uida hajuvesissä ja hän tunsu nautintoa saada hivellä hienoa, kahisevaa silkkiä. Räiskyvää iloa, riemullista musiikkia ja juhlallista tanssia hän oli halunnut tarjota vierailleen, mutta nyt Anna ei tahtonut häntä ollenkaan ymmärtää. Niin... Anna oli tähän asti saanut mukavuutta kyllin nauttia, mutta hän, monia puutteita nähnyt miespoloinen, ei muuta kuin köyhyyttä, kurjuutta, halveksumista ja haukkumista! Ja nyt kun hekuman ja hempeyden malja on hänen kädessään ja hän on valmistautunut juomaan siitä suurin ahnain kulauksin, tempaa toinen sen häneltä pois! Hänelle tapahtuu tässä vääryys, mutta hän tahtoo vastaisuudessa korvata itselleen tämän vääryyden, päättää hän.

— Mukaannutaan tällä kerralla, ääntää hän ja viheltelee mielensä helpotukseksi.

XVII LUKU.

Vähän sen jälkeen kun Pertti oli mennyt, tuli Tappura Annan luokse. Anna ilostui, sillä Tappura tuli ikäänkuin lohduttajaksi hänen suruunsa.

— Teille, herra Tappura, joka olette puhemiehemme, täytyy minun uskoa suruni... alkoi Anna puhua.

Tappura oli korvana koko mies.

— Äsken, juuri äsken oli täällä Pertti, ja minä tulin siihen murheelliseen huomioon, ett'ei Pertti olekaan tosi kristitty.

— Eikö sen vaarallisempaa? kysyi Tappura kevyesti.

— Oo! Alatteko jo tekin horjua!

— Minäkö? En toki!

— Miten voitte sitte noin puhua? lausui Anna paheksuvalla äänellä.

— Pertti on vielä nuori ja huikentelevainen. Kunhan hän tulee aviomieheksi, niin kyllä me hänet perinpohjin uudistamme tässä asiassa.

— Niin minäkin toivon.

Annalla oli jo helpompi olla, kun Tappurakin ajatteli samaten kuin hänkin.

— Mutta on toinen asia, josta tahdon puhua teille kahden kesken, alkoi Tappura.

— Mikä asia?

— Teillä on omaisuutta — paljonkin.

— Mitä siitä?

— Tiedätte kai jo itsekin, että Pertti nuoruudessaan on vielä hiukan huikentelevainen. Koreilee esimerkiksi puvussaan, ja niin poispäin. Mutta

sellainen ei saa olla se, joka tulee suuren omaisuuden isannaksi.

— En ymmärrä, mitä tarkoitatte. Puvussaan hän kyllä minunkin mielestäni on liian ylellinen.

— Puhun sitte suoraan. Teidän omaksi eduksenne ja varovaisuuden vuoksi on tarpeellista tehdä sopimuskirja, mikä määrää, että omaisuutenne pesässä pitää pysyä koskematonna — aivan koskematonna ilman teidän lupanne. Ja Pertti ennen vihkimistä vahvistaa allekirjoituksellaan tuon sopimuskirjan. Kun olen puhemiehenne, niin omatuntoni pakottaa minut sulasta teidän etujenne valvomisesta näin ehdottamaan.

Pelkästä kateudesta Tappura näin juttusi. Viime viikkoina oli se paisunut oikein vuoreksi hänen sydämessään. Salaa hän Perttiä vihasi. Mutta puolesta puhumaan kiihoittivat nuo luvatut palkinnot. Hän ei jaksanut niellä sitä, että Pertti, tuo entinen renkivekale ylimaassa, entinen nälkäinen ruotilainen siellä, joka hänenkin pirttinsä nurkassa oli homehtunutta leipää jyskiskellyt silloin, kun hän kauppiana ryypiskeli peräkamariissa konjakeita tukkiherrain kanssa, että tuo nyt yhtäkkiä kohoaisi sellaiseksi patruunaksi. Ei totisesti! Täytyi asettaa luja sulku miehen liialliselle rimpuilemiselle.

— Mutta oi! Te loukkaatte Perttiä, vastasi Anna Tappuran esitykseen.

— Niinkö luulette? Omaksi eduksenne minä tässä puhun. Ajatelkaa, että hän saa vapaat kädet kourata omaisuuttanne. Ja hän kahmaiseekin sitä sillä tavalla, että syyttää suoraan kaivoon.

— En usko sitä Pertistä. Hän on niin kauniisti puhunut minulle tahtovansa uurastaa ja puuhata vastaisuudessa voimiensa takaa.

— Mutta siinä rajuudessaan ja kokemattomuudessaan hän saattaa mennä liiallisuuksiin, saattaa hupeloida siten, että lopulta tekee kuperkeikan. Ja silloin te molemmat istutte paljaalla oksalla. Ei hän ole tainnut teille puhua vielä miten hän aikoo ruveta perustamaan uutta konepajaa ja kilvoittelemaan Strangin kanssa. Eikö tämä ole jo mielettömyyttä?

— Oh! Sitä hän ei ole minulle puhunut.

Anna jäi ajattelemaan. Tappuran puheessa oli silti järkeä hänenkin mielestään.

— Mutta en usko, että Pertti sopimuskirjaan suostuisikaan. Se loukkaisi häntä

liian syvästi. Ja ajatelkaa, mikä hirveä häpeä tulisi, jos hän vihillä kieltäytyisi!

— Ei pelkoa! Minä tunnen siksi hyvin Pertin.

— Mutta en minä nyt sentään —!

— Jos kieltäytyisi, joka muuten on aivan mahdotonta Perttiin katsoen, niin silloin astutte te väliin ja revitte palasiksi sopimuskirjan. Sillähän se on tehty. Sopisihan kuitenkin koettaa.

Tappura haastoi henkensä takaa.

— Voi sentään, kun tämä on ikävä asia! Uskon kyllä, että te sulasta minun edustani tätä ehdotatte. Mutta siltikin...

— Juuri niin sitä teen.

— Ja kyllä on viisastakin olla varovainen...

— Niin on. Äsken puhuitte, ett'ei Pertti ole tosi kristitty. Minä sanon nyt jyrkästi, että sitä hän ei ole...

Annalle tulivat kyynel silmiin.

— Mutta me molemmat varmasti uskomme, jatkoi Tappura, että kun hän tulee naimisiin, me teemme hänestä uuden ihmisen, lujan kristityn, joka uskonsa lujuudessa on ensimmäisiä meidän joukossamme. Mutta tässäkin suhteessa on hyvä, että teillä on kahle, jolla te voitte häntä sitoa itseenne. Ja sellainen kahle olisi tuo sopimuskirja. Silloinhan *teillä* olisi valta hänen ylitsensä. Olisitte tavallaan hänen äitinsä, hänen holhoojansa. Ajatelkaa: tuon nuoren, kokemattoman, mutta niin rakastettavan miehen holhooja, tuki ja turva.

Tappuran viime puhe vaikutti. Hän oli osannut Annan arkaan kohtaan.

— Ja sellaista tukea ja turvaa hän tarvitsee! vahvasti Tappura vielä puhettaan.

— Niin tarvitsee, huokasi Anna kyyneleet silmissään.

— Joko käsitätte?

— Minä suostun ehdotukseenne.

Tappura huokasi helpotuksesta. Hänen esityksestään ei Pertille asiasta virkattaisi mitään ennen häitä. Ja Tappura se hankki lakimiehen, joka mainitun asiakirjan kyhäsi.

Häissä esitti sitte vihkimisen toimittava pappi tuon sopimuskirjan Pertin allekirjoitettavaksi ennen vihkimistä. Annan täytyi silloin pakosta luoda silmänsä alas välttääkseen Pertin murhaavaa katsetta.

Hetken epäröi Pertti. Koko sen ajan Anna vienosti tärisi. Mutta sitte käsi kiukusta vapisten piirsi Pertti harakan jalkoja sopimuspaperille, jotka pappi kokosi hänen nimekseen. Silloin Tappura naurahti pilkallisesti Pertille vasten kasvoja. Mutta hän olikin jo puhemieslahjansa saanut. Insinööri Strang puolestaan katsahti paljon merkitsevästi Perttiin. Ja kohta vihkimisen jälkeen hän lähtikin häistä pois papin kanssa. Heidän mentyään anasti kohta Tappura ja rautatorvi seppä puhumisvallan ja käyttivätkin sitä sellaisella mahdilla, että Pertin teki mieli viskata heidät nurin niskoin ovesta ulos.

Koko häiden ajan oli Pertti kiukkuisella mielellä. Sopimuskirja oli hänelle täydellinen yllätys. Viimein puikahti hän yksin pimeään huoneeseen, jossa vieno kuutamo oli tyynnyttävä. Täällä hän istui ja mietti.

— Onko minua sittekin petetty! äännähti hän itsekseen ja purasi huultaan, jotta siitä lähti verta.

Anna tuli häntä huoneesta noutamaan.

— Miksi täällä yksin istut? puhui Anna sovittavasti.

— Pitäisipä sinun se tietää! vastasi Pertti ontosti.

— Sopimuskirja on vain muotoasia. Elä siitä huoli!

Pertin mieli jo keventyi. Yhdessä Annan kanssa lähti hän häävieraisten pariin.

XVIII LUKU.

Häidensä jälkeen alkoi Pertti innolla hääriä kangaskaupan kanssa. Olihan hänelle nyt auvennut tilaisuus toimimiseen. Itsekseen hän oli ajatellut, että kun Anna huomaa hänen uutteruutensa ja aherruksensa, hän sopivana hetkenä itse tulee tarjoutumaan repimään tuon kirokun sopimuspaperin palasiksi. Tai antaa *hän* siihen hienon viittauksen.

Nimikilpenä oli vielä puodin ovellakin: *Anna Holmin kangaskauppa*. Kun Pertti tahtoi sitä muutettavaksi, vastusti sitä Anna sillä syyllä, että kauppaa tekevät voivat erehdyksestä mennä muualle kauppoihin, jos puoti ristittäisiin uudella nimellä vanhan sijaan, joka siinä oli ollut vuosia. Tässäkin oli Tappura takana ja hän se oli Annalle sanat suuhun pannut.

Pertti antoi asian olla sinänsä, vaikka hänestä kyllä tuntui kiusalliselta purjehtia vaimonsa lipun alla.

Aamusta iltaan hyöri Pertti puodissa sillä menestyksellä, että vuoden takaa Anna suostui hänen esitykseensä puodin laajentamisesta. Siihen yhdistettiin toinen läheinen huone. Entisen puodin pienet kuusiruutuiset akkunat lyötiin rikki, akkuna-aukot suurennettiin ja yksi suuri lasi pantiin itsekuhunkin akkunaan entisen kuuden ruudun sijaan. Kaupasta tuli nyt kaupungin suurin ja hienoin kangaskauppa.

Kaupungin liikemiehetkin ottivat huomionsa Pertin puuhat. Kauppiaana häntä alettiin jo huomata. Ja niinpä muutamana päivänä hän sai kutsun tulla liikemiesklupin jäseneksi. Silloin taas riemun aallot soutivat Pertin sydämessä. Pelastusarmeijalle oli hän jo kokonaan kylmä, mutta nyt hän aikoi tehdä sen kanssa ikuisen eron. Annaa ei hän tahtonut kuitenkaan pahoittaa. Kun Anna joskus, hyvin harvoin, pyysi häntä armeijaan, valitti Pertti, ettei hänen aikansa myöntänyt. Annakin puoleltansa antoi sen asian olla sinänsä.

Usein iltasin riensi Pertti liikemiesklupiin. Ei Pertti kyllä nauttinut väkijuomia, mutta hänestä oli niin hauska, niin sanomattoman hauska olla tuolla klupissa ja saada puhella kaupungin muiden liikemiesten kanssa. Ja mikä nautinto istua heidän, joiden joukossa oli suuriakin rahamiehiä, seurassa samassa pöydässä! Hän toisinaan mieltäyikin puhelemaan heidän kanssaan vesiselvänä myöhäiseen yöhön, kunnes ei enää yksikään noista ihailluista joko osannut sanoa yhtään

järjellistä ajatusta tai hän oli nukuttanut koko pöydän. Joskus kävi niinkin. Ja silloinpa Pertti voiton riemulla, tuntien, että hän oli "noita" väkevämpi, lähti kotiinsa. Tällöin ravintolapalvelijat erityisellä kunnioituksella kiiruhtivat auttamaan hänelle turkkia päälle.

Siellä kotona sillä välin Anna vuoteessa värisi. Missä asioissa Pertti öisin viipyi? Se oli hänelle hirveä kysymys, johon hän ei uskaltanut itselleen vastausta antaa. Hän vain kauhean tunteen kiduttamana vuoteessaan värisi ja hiljaisuudessa itki onnettomuutta, että hänen toiveensa olivat pettyneet "uudesta synnyttää" Pertti. Mutta kun Pertti oli aina hänelle kohtelias ja mesisanainen, ei Anna rohjennut mitään Perttiltä itseltään tiedustaa. Hän vain alkoi hiljaisuudessa Perttiä vakoilla hänen puodissa ollessaan. Ja siellä hän näki sellaista näytelmää, mikä hänen sydäntään leikkasi. Miten lepertelevän kohtelias Pertti oli naisväelle, varsinkin nuorille neideille! Ja miten ne hänelle takaisin nauroivat hampaansa näkyviin! Mutta olivathan ne herrasnaisia —! Ja Anna koetti tyynnyttää itseään.

Puodin varasto suureni yhtenään ja kauppaa tekevien luku lisääntyi. Ylimäisimpänä Pertti itse puodissa hääri, vaikka puotilaisia siinä oli puolikymmentä.

Entisen hämärän sijasta asusti nyt puodissa kokonainen maailma valoa, jossa kirjavat kankaat, hohtavat silkit, koreat matot ja muut ylellisyydet uivat kaikessa ihanuudessaan ja houkuttelemalla houkuttelivat itselleen ostajia.

Näillä puuhillaan oli Pertti saanut itselleen paljon ihailijoita, jotka kehuivat puodissa käydessään hänen aistiaan. Se teki Pertin vielä puuhaavammaksi. Hänen kohteliaisuuttaan ja hienoa käytöstään puodissa kehui kaupungin koko naismaailma.

Mutta oli yksi ihminen, joka Perttiä ärsytti. Ja se oli insinööri Strang. Hän viskoi Pertille vasten kasvoja kovin kylmiä sukkeluuksia. Niinpä hän ensi kerran puodin suurentamisen jälkeen Pertin kangaskaupassa lausui hänelle: — Olette kuin viinankauppias, joka tavaroillaan pilaa yleisöä. Kaikitta näyttä turhuuksitta — insinööri osotteli ryhmysauvallaan kohti heleitä ja hempeitä Brysselin mattoja ja Lyonin silkkejä — tulisivat ihmiset paljon paremmin toimeen kuin niiden kanssa. Onneksi toki ette ole hankkinut tänne parfyymituotteita. Siinä tapauksessa, että niitä olisi, kiertäisin minä tätä katuakin pakoon, jonka varrella puotinne on.

Insinööri sytytti sikarinsa ja lähti. Eikä hän enää senjälkeen tullut

"Anna Halmin kangaskauppaan".

Mutta insinöörin puheesta sai Pertti juuri aiheen täyttää puotinsa myös parfyymitavaroilla. Ne sopivat erinomaisesti tällaiseen kauppaan.

Kun toinen vuosi oli kulunut umpeen, oli kauppa yhä enemmän vaurastunut. Silloin Pertti Annalta tinki saada muuttaa liikkeen omalle nimelleen, johon Anna myös suostui.

Pertti teetti suuren, uuden nimikilven, johon oli kullankarvaisilla kirjaimilla mustalle pohjalle suuren suuresti maalattu: "*Albert Hagert. Tyghandel. Parfymer. Galanterivaror*". Pertin oma äidinkieli siinä ei saanut nimeksikään sijaa.

Tämän komeuden naulasi Pertti omalla kädellään kadulle ulkonevaksi entisen pienen kyltin "Anna Halmin kangaskauppa" sijalle. Tuo vanha olikin jo näyttänyt komean puodin oven päällä samallaiselta kuin ruma arpi kaunottaren hienohipiällä otsalla.

Muuten oli Pertti vahvasti pöyhistynyt ja hienostunut. Hän käytti silkkisukkia ja vaatekenkiä talvellakin. Joka päivä muutti hän puhtaan, hienon palttinapaidan päälleen ja vaihtoi pukua useamman kerran viikossa. Kesät talvet piti hän korkeaa silkkihattua ja puvun kuosi oli Pariisin viime kuosi. Aina tuoksui hän väkevälle parfyymille ja käytti kuumavärisiä kaulahuiveja. Liinavaatteiden alla oli pehmoinen, elastinen iho, jonka hoito maksoi vuodessa satamäärin. Hän tahtoi olla "hieno" kiireestä kantapäähän. Ja hän tunsu nautintoa olla sellainen.

Hän kulki kadulla suurten liikemiesten kanssa ja teki ensimmäisiä kömpelöitä kokeita ruotsinkielen mutkikkaassa taidossa. Tappuraa ja seppää ei hän ollut näkevinäänkään. Ja kodissaan kun hän heitä tapasi, käski hän piian salaa rouvalta, heidän poismentyään, lakaista heidän jälkensä. Kokonaan ei hän uskaltanut heitä pois karkoittaa. Sillä Anna heitä suosi ja rouvalla oli vielä se sopimuskirja ehyenä. Pertti odotti viidennen liikemiesvuotensa loppua, jolloin hän esittäisi sen viskattavaksi tuleen. Ja sitte kun hänellä olisi kokonaan kädet irti holhoudesta, ymmärtäisi hän kyllä elää.

Se häntä kiusasi, ett'ei Anna suostunut pitämään hienoja vieraspitoja, joissa hän olisi saanut esiintyä isäntänä liikemiestuttavilleen. Mutta sitä runsaammin eleli hän klupissa. Monesti oli hän Annalta tinkinyt kestejä, mutta hän oli yksipäinen. Pelastusarmeijalaisia siellä Annan luona toisinaan puikkelehti, mutta silloin

hopusti lähti Pertti pois koko talosta. Ne "armeijalaiset" häntä inhottivat: epäsiistejä, mauttomia ihmisiä, jotka lauloivat hallelujaa ja huokailivat syntejään!

Mielessään oli Pertti jo pitkät ajat kantanut ajatusta, että kun hän pääsee itsenäiseksi, niin hän rakentaa konepajan. Se oli ihanin unelma Pertin sielussa, että olisi oman konepajan isäntä. Ja silloin saisi hän näyttää pitkää nenää Strangille, joka hänelle niin pahoja ennusti hänen naimisiin mennessään.

Muutamana syyskuun iltapäivänä istui Pertti liikemiesklupissa. Siellä hän istuu eräiden liikemiesten seurassa, kun yht'äkkiä astuu sisälle suuri, karkeaverinen mies, jolla on paksut kasvot ja hartiat sellaiset, että niillä voisi kallioita kantaa. Ulkomuodoltaan hän on täysi teurastajan tyyppi. Ja tämä suuri mies on puettuna lyhyeen, kellerväväriseen, viheriällä reunustettuun metsästystakkiin ja pitkävartisiin rasvasaappaisiin. Hän tulee juuri metsästämästä ja sanoo sivumennen poikenneensa klupiin ottamaan vähän portteria. Hän on niin metsäntuores, punakka ja hilpeä astuessaan saliin koiraparia taluttaen. Kaikki huoneessa olevat kohta remahtavat ilosta hänen nähdessään ja hän tervehtii kaikkia kädestä puristaen, itsekullekin sukkeluuksia nakellen. Pertti yksin on outo, mutta hän, tuo suuri mies, esittelee itsensä Pertille. Hän on Moe, kaupungin soitinkaupan omistaja.

Tämä kohtaaminen on Pertille veriin menevä ja Moessa näkee hän personoituna oman ihanne-ihmisensä. Tuollainen, juuri tuollainen hänkin tahtoisi olla!

Maistettuaan tervanruskeaa portteria rupeaa Moe syöttämään koiriansa voileivillä, joita tarjoaja-nainen hyvin kohteliaasti hänelle tuopi. Nyt on huoneessa kuolon hiljaisuus. Kaikki katsovat, miten Moen koirat syövät ikäänkuin eivät koskaan olisi ennen nähneet koirien syövän. Ja kyllä hurtat syövätkin hyvällä ruokahalulla, kun ovat niin laihoja, että joka luun solmun niissä voi lukea. Mutta sellaisia pitää olla oikean metsämiehen koirat.

Kun koirat ovat syöneet ja Moe juonut portterinsa, lähtee hän pois sanomatta kenellekään hyvästiä. Hänen läsnäolonsa oli kuin jonkun pyhän uhripapin: nöyryyttävä, mutta samalla puoleensa vetävä.

— Se on hävittömän itsetietoinen mies tuo Moe! uskaltaa kohta hänen pois mentyään joku huomauttaa.

Mutta huomauttaja ei saa mitään vastausta. Eivät rohkene toistensa vuoksi

haastaa Moesta mitään loukkaavaa.

— Siinä näitte miehen, jota vähän pelätään, kuiskaa Pertin vieruskumppani hänelle.

— Mistä syystä? kysyy Pertti.

— Moe ei siedä mitään vastaan sanomista. On rikas, monessa asiassa taidokas ja ruumiin voimiltaan jättiläinen. Ystävänä on muuten verraton, mutta se onni ei kohtaa jokaista meistä.

Pertissä heräsi kiihkeä halu päästä Moen ystäväksi tai paremmin sanoen tulla itse Moeksi.

Hän saa kuulla kerrottavan, että Moe on tappanut jäniksiä ja lintuja tuhansittain, kettuja sadottain, tapellut susien ja ilveksien kanssa ja katsonut karhuja silmästä silmään.

— Mutta arvatkaapa, mikä se vielä on? Ja onkin suuri silläkin alalla!

— Noo?

— Taiteilija. Musiikkikauppiashan on ammatiltaan.

Pertin ihastus mieheen oli yhä nousemassa.

— Jos hän olisi käynyt soittamaan pianoa tuolla, niin hän olisi soittanut sitä selkensä takaa. Niin hän ravintolassa soittaa! Se on minun ymmärtääkseni harvinaista.

— Jo toki!

— Mutta muualla soittaa hän niinkuin muutkin ihmiset. Ja silloin — voi taivas sitä musiikkia, minkä hän soittokoneesta ilmoille ajaa!

— Hänhän on aivan erinomainen ihmiseksi!

— Erinomainen hän on myös monessa suhteessa. Siinäkin että elää erillään vaimostaan. Rouvaparka, mustakiharainen kaunotar, joka oli mennyt naimisiin vain tunteellisen taiteilijan kanssa, kammoksui hänessä karhuntappajaa ja hevoshuujaria — hän on nähkääs suuri hevostieskin — ja lähti pakoon metsää ja

tallia. Moe antoi hänen mennä ja vihelsi vain marsia sen päälle.

— Niin sitä pitääkin tehdä! sanoi Pertti ja naurahti.

Sen illan ja seuraavan aamupäivän päilyi vain Moe Pertin mielessä. Hänessä heräsi vastustamaton halu mennä tapaamaan Moe kotonaan.

— Mutta mitä hän ottaisi asiaksi?

Hän mietti, menisikö ostamaan jotakin soittokonetta. Mutta heillä oli jo ennestään kallis ja juhlallinen senlaatuinen kapine ijäti mykkänä salissa. Viimein keksi Pertti syyn: hän päätti lisätä kauppaansa myös metsästysosaston. Ja sen järjestämisessä hän kysyisi neuvoa Moelta! Sopisihan hänen myöä kaupassaan metsästystakkeja, patruunavöitä, laukkuja, torvia, lakkeja y.m., vaikka varsinaiset pyssytarpeet jäisivätkin pois.

Hän lähti Moen luo iltapäivällä. Moe otti hänet kylmän kohteliaasti vastaan. Hänen työhuoneessaan olivat nuottikirjat, hienot soitinkoneet, petoeläinten nahat, monemmoiset pyssyt ja muut metsästystarpeet sikin sokin. Muutamassa huoneen loukossa oli koira-äiti lapsineen ja sinne Moe usein lähetti suojelemaan silmäyksensä.

Pertti ilmoitti asiansa.

— Tulin sitäkin varten, että itse haluaisin tutustua metsästysasioihin, lisäsi hän hetken takaa.

— Ammutteko mieluummin luodikolla vai haulikolla?

— Olen aivan pyssyn käyttämätön.

— Oletteko koskaan pyssyä nähnyt? kysyi Moe pilkallisena.

— Olen toki nähnyt.

— No se on jo erinomainen pohja opetuksessa.

Molemmat nauroivat. Moe vei Pertin pyssyvarastolleen. Pertti oli osannut esittää asiansa Moen itserakkautta kyllin imartelevasti, niin että hän lämpeni Pertille. Oli siinä monellaista tuliluikkua. Moe näytti ensin haulikoita ja selitti niiden rakennetta huomauttamalla, että haulikoilla ampuessa on tärkeintä, miten saada

aikaan sopiva haulien hajoitus.

Sitte tarttui Moe luodikoihin ja yhtä perinpohjaisesti näytteli niitä.

— Jos aivotte tulla tosi pyssymieheksi, niin silloin pian luodikko käteen. Haulikko on poikanulikkain ja sunnuntai-metsästäjien murha-ase. Luodikko vaatii tarkkaa silmää ja varmaa kättä eikä räökkää otuksia, sillä kiväärin luoti tekee varmasti työnsä. Sata metriä on sopivin välimatka. Karhun minä ammun mieluummin viiden metrin päästä. Sen lähempää työnnän nalliin keihään.

Moe näytti karhunkeihäänsä ja sanoi viiden karhun veressä sen kärkeä kastaneensa.

— Näistä yhden nahka on täällä salissa.

Moe avasi viereisen suuren huoneen oven ja veti sinne Pertin. Pertti oudostui sen omituista sisustusta. Täällä oli paljon maalauksia. Muuan esitti nuorta karhua maistelemassa muurahaisen munia. Taulut olivat Moen oman käden työtä.

Pertti ymmärsi, että kyllä hän nyt oli mahtavampansa satuttanut. Pertin silmissä oli noissa tauluissa sanomaton ihastus, vaikka itse asiassa olivat hyvin keskinkertaisia harjoitelmia.

Korkeaselkäisen sohvan molemmissa päissä venyi alas mustan ketun nahka ja sen edessä oli karhun talja. Sitä näytteli Moe Pertille.

He palasivat takaisin työhuoneeseen,

— Diana! komensi Moe ja koira-äiti huoneen loukosta tuli hänen luo.

Tämä Diana on seisova lintukoiria. Koettakaa, miten korkea on takaraivon nystyrä!

Pertti koetti.

— Silmien pitää olla tummanruskeat ja korvalehtien niin pitkät, että ulottuvat lähes kuonon päähän asti, eivätkä saa päättyä terävään huippuun. Rinta syvä, mutta ei leveä, lanne vähän taipunut, peräpuoli ruumiista suhteellisesti kalteva ja häntä kuin pitkä, suora kampa. Karvasuortuvat aaltoilevat, mutta eivät kiharat. Väri tummanruskea mahonkiväri. Sellainen on puhdasrotuinen irlantilainen setteri. Ja niinkuin näette on Diana juuri sellainen

seurati. Ja nimittäin näette on Diana juuri sellainen.

Moe mittaili ja näytti koiraansa joka puolelta. Pertti seurasi hartaana katselmusta.

Sitte meni Moe eteiseen, vihelsi ja äänsi:

— Morjens!

Kohta sieltä pihalta hulmusi toinen koira. Moe otti sen käsitelläkseen ja alkoi siitä luennoida Pertille:

— Tämä on ruotsalainen ajokoiria. Sellaisen päälaki on loivaan kaartuva ja pää edestäpäin katsoen näyttää kapealta ja pitkältä. Korvat ulottuvat puoleen kuonoon ja kapenevat hieman alaspäin. Takaraiva on ainoastaan hiukan leveämpi kuin hampaita kohti heikosti kapeneva kuonoluu. Tulkaa katsomaan täältä edestäpäin!

Pertti seurasi Moea, taivutti vähän syrjään ruumistaan, ummisti vasemman silmänsä ja tähtäili samoin oikealla silmällä kuin näki Moenkin tekevän Morjensin päätä. Koira seisoj totisena ja katsoi viisailla, kirkkaan loistavilla ja tummilla silmillään tarkastajojia.

— Lopetamme tällä kerralla, sanoi Moe.

Pertti kiitti ja kumarteli.

— Teidän pitää lähteä jonakuna päivänä minun kanssani metsälle. Siellä se on paras opetussali. Hankitte pyssyt ja lähdemme. Eikö niin?

— Olisin erinomaisen kiitollinen, jos voisin päästä herra Moen seurassa.

— Lähdemme vaikka parin päivän takaa. Mutta pyssyjä ostaessanne minä mielelläni antaisin teille muutamia neuvoja. Taikka vielä paremmin: käymme ne yhdessä ostamassa.

Pertti riemuitsi sielussaan. Sovittiin, että huomenna Moe tulisi käymään hänen luonaan ja sitte yhdessä ostettaisiin pyssyt.

Pertti oli jo varhain iltapäivällä tullut, mutta ilta oli kerjennyt kulua ja yö alkaa, kun hän läksi pois Moen luota. Yksin kotiin kulkiessaan kauniissa syyskuun

kuutamossa, tunsu hän sielussa, että tämä päivä oli ollut ihanin hänen elämässään. Moe, tuo suuri mies, tuo mainio metsämies, kuulu taiteilija ja itsetietoinen ihminen, jota kaupungin herrat hienosti pelkäsivät, oli todella tullut hänen ystäväkseen ja opettajakseen! Mikä kadehdittava onni! Voi mikä riemu!

Moe oli tarjonnut hänelle illallisen ja yhdessä sen päälle he olivat maistelleet kahvia ja likööriä. Sen ääressä oli Moe lämmennyt yhä rakastettavammaksi, yhä avomielisemmäksi, yhä veljellisemmäksi. Ja huomenna oli Moe luvannut tulla käymään Pertin kotona!

Ja hän tulikin. Pertti vei Moen saliin ja pyysi istumaan. Oluttehtaalta oli hän tilannut portteria erityisesti Moea varten. Ja sitä kantoi sisälle palvelijatar, mitä Pertti erityisellä huolella oli opettanut Moelle niaamaan.

Moe heitti arvosteleuvia silmäyksiä ympärilleen ja ajatteli itsekseen: tavallinen poroporvarin koti!

Pertin omissakin silmissä hänen salinsa muuttui niin halvaksi ja mitättömäksi nyt Moen sitä arvostellessa. Kun olisi ollut yksikään karhun talja jossain mattona, niin kyllä kai Moe olisi toisilla silmillä huonetta katsellut!

— Minulla on vain yksinkertainen ja vaatimaton koti, pyyteli Pertti salinsa puolesta anteeksi.

Moe katsahti soittokoneeseen. Sekin nyt tuntui Pertin silmissä ikäänkuin anoisu armoa omasta kehnoudestaan Moen katseiden siihen kohdistuessa. Se, joka ennen aikoinaan oli Pertin silmissä esiintynyt ruhtinaallisena loistoesineenä, mihin hän oli tuntenut miltei kunnioitusta!

— Tehän olette naimisissa *entisen* rouva Halmin kanssa?

— Olen, vastasi Pertti hiukan punastuen, sillä tuo "entinen" lausuttiin erityisellä merkityksellä.

— Onko teidän rouvanne kotisalla? kysyi Moe jotain puhuakseen ja tyhjensi portterilasin pohjaan.

Pertti kohta viinurin nöyryydellä täytti Moen lasin ja lähti etsimään Annaa esitelläkseen hänet Moelle.

— Mies tuntuu olevan vilpinen nousukas! tuumi Moe itsekseen Pertin mentyä ia

— Mies tuntuu olevan ennen nautikas: tuntuu Moe itseensä Pertti menneä ja nousi taiteilija-silmällään tarkastamaan seinätauluja.

Ne olivat venäläisiä väripainoksia eikä Moe voinut niille tehdä muuta kuin sydämensä pohjasta asti halveksien hymyillä.

— No on sitä ihmisillä makua! Tuollaisia tauluja en ripustaisi ulkokuoneenikaan seinälle.

Pertti tuli Annan kanssa. Pertti esitteli ja Moe tervehti kohteliaasti Annaa, jonka poskille verta karkasi. Oltiin hetken aikaa ääneti ja Moe alkoi selailla pöydällä olevaa valokuva-albumia. Hän kävi sen läpi viitsimättä valokuvia lähemmin katsella, vaikka Pertti oli asettunut hänen taaksensa valmiina esittelemään kuvat. Moe heitti albumin syrjään välinpitämättömästi. Nyt sattui Moen käteen "Sotahuuto", joka myös oli siinä pöydällä. Silmät suurina hän kysyi, osottaen lehteä:

— Kuka tätä tällaista lukee täällä?

Annan silmissä välähti suuttumuksen tuli, mutta Pertti aivan tulipunaisena vastasi:

— Vaimoni niitä on katsellut. Ne nyt joutaisi kyökkiin täältä.

Samassa nousi Anna istumasta, otti "Sotahuudon" ja meni sen kanssa kyökkiin eikä enempi palannut. Hän oli saanut jo ensi kohtauksessa Moesta enempi kuin kyllikseen. Ja nyt oli Pertti lopullisesti paljastanut itsensä Annan silmissä: hän *halveksi* pelustusarmeijaa! Anna kourasi sydänalaansa sisällisestä tuskasta ja hänen täytyi kyökissä heittäytyä pitkälleen piian sänkyyn. Pitkä ja valittava voihkinta lähti Annan huulilta.

— Koko uskonto on vain lasten tarua. Ja pelustusarmeija vielä kaikkein paksuinta laatua sitäkin, puheli Moe salissa, nauroi Annan suuttumukselle ja joi portteria.

Pertti muisti armeija-aikansa ja häpesi.

Moe meni soittokoneen luo, avasi sen ja katseli ympärilleen nuotteja nähdäkseen. Mutta eipä niitä missään näkynyt.

— Te soitatte ilman nuotteja vai? ivaili Moe.

— En minä soita mitenkään.

— Kuka tätä soittaa?

— Ei kukaan.

— Ahhaa! Se on vain mööpelinä kuin talonpojan salissa pesukaappi, nauroi Moe.

Ja taas hän joi portteria ja taas Pertti kaatoi uutta.

Sitte lähdettiin rautakauppaan. Vastaantulevat porvari-herrasmiehet tervehtivät hyvin kunnioittavasti Moea ja taas Pertti tunsikävelevänsä jonkun yliluonnollisen rinnalla.

Insinööri Strang tuli vastaan. Pertti tervehti insinööriä, joka kylmästi vastasi. Strang katsoi ensin Perttiin ja sitte Moeen ikäänkuin olisi tahtonut Pertille sanoa: vai tuon seurassa sinä nyt matkaillet!

— Oletteko tuttu tuon idiotin kanssa? kysyi Moe, kun Strang oli sivuutettu.

— Olin hänen konepajassaan piirustajana.

— Se on mies, joka ei ymmärrä antaa arvoa sanoille *Wein, Weib und Gesang* — Moe suomensi ne kohta Pertille —, vaan tulee lopulta pätkihulluksi liiallisesta työstä. Minun seurapiirissäni hän tunnetaankin idiotin nimellä eikä se suinkaan ole hänelle kunniaksi.

Pertti olisi mielellään kysynyt, mitä se tuo sana merkitsee, mutta ei kehdannut.

— Se mies on mammoonan orja. Sille saisi kaataa sulatettua kultaa kurkkuun, jotta saisi sitä kylläkseen, puhui Perttikin mahtavasti ja Moe nauroi hänen sukkeluudelleen.

— Koko kaupungin hienommat seurapiirit nauravat hänellä. Viime aikoina kuuluu hän ruvenneen suoraan hulluttelemaan työväkinsä kanssa. Se kometiia kuuluu olevan työväen sivistämistä. Jonain kauniina päivänä kai saamme kuulla hänet viedyksi houruin huoneeseen, puhui Moe, lopun ikään kuin säälivästi.

Tultiin rautakauppaan. Kun Moe mainitsi pyssyjä, niin kohta pari puotipalvelijaa henkensä perästä alkoi niitä kantaa tiskille. Eivät herenneet ennenkuin olivat

tiskille muodostaneet kokonaisen kukkulan pyssyistä. Moe valikoi. Koko puotiväki ymmärsi, että nyt oli heidän puotinsa pyssyillä tulikoetus, kun itse kuulu mestari niitä tarkasteli. Rautakaupan isäntä lähetti vielä makasiinistakin noutamaan lisää.

Pitkän harkinnan perästä otti Moe yhden haulikon ja yhden luodikon, ojensi ne Pertille ja sanoi:

— Niiden pitäisi kelvata.

Useamman satamarkkasen sai Pertti panna pöytään ennenkuin pyssyt olivat maksetut. Sitte ostettiin vielä koko joukko muita ampumatarpeita.

Kun Pertti pyssyineen ja niine metsästyskaluineen tuli kotiin, katsoi Anna häntä ihmeissään.

— Mitä sinä nyt hulluttelet? kysyi hän.

— Siltäkö *sinusta* näyttää? Mistäpä hameväki ymmärtää metsästystä. Mutta minä ymmärrän ja viikon takaa minä pääsen Moen seurassa metsästämään. Ei hänen kanssaan joka mies pääse. Jos näkisit hänen kotinsa... Mutta mitä sinä vesittelet...?

Anna istui todellakin itkemään.

— Puhu, mikä sinua vaivaa! uteli Pertti.

— Mistä sinä tuon Moen nyt löysit kumppaniksesi?

— Löysinkö? Elä puhu sillä tavalla! Se on suuri kunnia meille, että olemme hänen tuttaviaan. Olisitpa nähnyt, miten kunnioittavasti kaikki herrasväki häntä nytkin kadulla tervehti...!

— Mutta alempi kansa hänestä puhuu hyvin pahaa. Ahdistelee nuoria talonpoikaistytöjä myöhään iltasin kaduilla. Ja vaimostaankinhan hän elää erillään...

— Pitääkö niitä kaikkia juttuja uskoa? Kyllä ne Annaseni, ovat valehdelleet sinustakin monemmoista.

— Itse minä siihen ennen olen antanut syytä

— Jos Anna sinen sinen olen antanut syytä.

— Siihenkin, että olet ensimmäisen miehesi myrkyttänyt?

— Pertti! Mitä sinä nyt puhut! parahti Anna kuin olisi saanut puukon iskun lihaksiinsa.

— En minä puhu, vaan ne puhuvat, joita sinä uskot.

Nyt seurasi kiivas sanasota, ensimmäinen julkiriita, mitä heillä koskaan oli ollut. Siinä Pertti tiuskasi, että Moea ja häntä ei erota pirukaan.

— Samallaiseksi härjäksi sinutkin opettaa kuin on itsekin. Jos et jo lienekin? kiukutteli Anna.

Nyt ryntäsi Pertti Annaa kohti. Survasi hänet huoneen loukkoon ja löi häntä voimansa takaa.

Sitte hän lähti koettamaan uusia pyssyjään. Mutta Anna itki, itki, itki... Hän ymmärsi itse paholaisen tulleen kotiinsa Moen muodossa.

* * * * *

Moe ja Pertti nähtiin tästä puoleen aina yhdessä. Pertti oli kuin pienennetty kopio Moesta. Pertti teetti itselleen samallaisen metsästyspuvun kuin Moellakin oli, hankki itselleen pyssyjä ja koiria, ja vuokrasi metsämaita. Yhdessä he metsästivät, yhdessä valmistivat ihmiskunnalle suurella huolella täysin puhdasverisiä metsäkoiria ja yhdessä ajelivat Moen juoksijoilla, kunnes Perttikin, kun oli hevosasioihin perehtynyt, osti itselleen pekunan, josta tulikin taituri alallaan. Nyt he yhdessä kulkivat kilpa-ajoissa, saivat palkintoja ja tunnettiin hevosmiesmaailmassa yli koko Suomen.

Pieneksi huvitukseksi itselleen, kun suuri konepaja ei näkynyt pääsevän syntymään hänen voimallaan, rakennutti Pertti pihalleen vähäisen pajan, jossa hän huvikseen näperteli. Tässä pajassaan keksi hän uusmallisen kilpa-ajoreen, siron ja hämmästyttävän keveän. Silloin Moekin ylisteli häntä. Muitakin pieniä keksinnöitä Pertti siellä sai aikaan. Niihin hänellä oli luonnollisia taipumuksia.

Kaikkia Pertin puuhia, joissa Moe oli mukana, katseli Anna inholla. Varsinkin tuo paja oli hänestä vastenmielinen laitos. Moea ei hän voinut yhtään kärsiä. Se oli kokonaan vallannut häneltä viimeisenkin varjon hänen miehestään. Menipä

joskus päiviä, ett'ei Pertti tavannutkaan Annaa. He olivat kuin kaksi samassa suuressa talossa asuvaa hyyryläistä, jotka vain ulolta katselivat toistensa elämää.

Moe se vain oli Pertistä rakas. Moen kanssa hän vietti klupissa iltansa, mutta nyt kuohuvan lasin ääressä. Yhden tällaisen iloisen kestin jälkeen houkutteli Moe Pertin aamuyöstä laitakaupungille, hänelle itselleen niin tuttuun kortteliin.

— Siellä saat tavata vanhan tuttavan, joka äsken on saapunut kaupunkiin, puhui hän nauraen Pertille.

Ja niin he issikalla ajaa koluuttelivat ensin kivitettyjä katuja, mutta sitte pehmoisia kuin maantie. Vanhana tuttuna muutamaan hajanaiseen rakennukseen pyrki Moe sisälle, pääsi ja vei Pertin mennessään. Siellä kohta Pertin nähtyään nuori, hienopukuinen nainen lensi hänen kaulaansa.

— Armaani! Vihdoinkin sinä tulit. Olenkin sinua odottanut, puhui tuo naikkonen, jonka henki lemusi väkijuomilta.

Pertti oli vajota maan alle: Hänen kaulassaan riekkui ilotyttö — Toivosen Maiju! Hän koetti kiskoa itseään irti, mutta sitä lujemmin tarrautui nainen häneen. Hänen käherretty etutukkansa kutkutti Pertin silmiä ja hänen poskimaaliaan liukeni Pertinkin kasvoille. Pertti vapisi mielenliikutuksesta; hänestä tuntui kuin niljanen kylmä käärme olisi kiertänyt hänen iholleen.

— Nyt et sinä pääsekään karkaamaan minulta. Mutta ole huoleti! Sinä saat olla asemassasi ja minä olen samaten asemassani. Mutta sen minä vaadin, että sinun pitää seurustella minun kanssani täällä, muuten —

Nainen teki kädellään uhkaavan liikkeen. Moe nauroi, sillä Maiju oli jo ehtinyt kertoa hänelle historiansa Pertin kanssa siellä kaukana pohjoisessa. Hän alkoi soittaa valssia huoneessa olevalla ränstyneellä soittokoneella ja Maiju pakotti Pertin tanssimaan valssia kanssaan. Se tanssi tuntui Pertistä tanssilta kuoleman kanssa, mutta hänen täytyi niin tehdä. Pertti käsitti, että nyt oli tuo ilotyttö hänen käskijänsä...

Tanssin jälkeen seurasivat sampanjakemut.

Ja tämänöisiä seurasivat monet jälkeenpäin. Pertin täytyi noudattaa Maijun kaikkia oikkuja. Ja se osasikin oikutella. Rahaa ja rahaa se vaati. Eikä tyytynyt vain rahaan, vaan tuon tuostakin salaisesti lähetti Pertille kirjallisen kutsun tulla

vaan tullaan, vaan tuon tuostakin salaisesta talletti Pertti kiihkeeseen kutsui tulla hänen luokseen seurustelemaan.

Pertti kiroili ja sadatteli, mutta keinoa ei hän keksinyt, millä päästä irti hänestä, sillä hän pelkäsi Annaa. Maiju olisi jonakuna kauniina päivänä voinut ilmestyä Annan eteen ja puhua hänelle suunsa puhtaaksi kaikista entisistä. Turhaa olisi ollut koettaakaan kääntää Annalle hänen puheitaan valheeksi. Ja sentähden täytyi Pertin myöntyä. Maijusta oli tullut hänelle verimato, joka imi ja imi, eikä tuntenut kyllästymistä.

XIX LUKU.

Oli elokuun loppupuoli. Kaupungissa olivat suuret kesäkilpa-ajot, ensimmäiset laatuaan. Niissä oli kaupunki hengellään ja ruumiillaan mukana. Moe oli koko homman kuninkaana ja hänen kantapäillään seurasi Pertti. Se oli erinomainen kunnia päästä näissä kilpa-ajoissa voittajaksi. Jo edeltäpäin laski Moe, että hänen "Lemponsa" olisi oriista ensimmäinen ja hänen "Kaisunsa" tammoista ensimmäinen. Yöt päivät hän oli näiden kilpa-ajojen vuoksi ollut puuhassa ja "Lempo" ja "Kaisu" olivat saaneet uida omassa hiessään, kun niitä oli niin uutteraan harjoitettu.

Ja sitte olivat itse ajot. Voi miten paljon siellä oli väkeä! Se seurasi suurella mielenkiinnolla juoksua, väitteli ja hurrasi.

Ja tulos ajosta oli se, että Pertin ori "Lento" yllätti parhaimman rekordin, mitä siihen saakka oli Suomessa saavutettu. Kaikki "hevosystävät" tulivat ajon päätyttyä Perttiä onnittelemaan, läänin kuvernööri ensimmäisenä, ja kaikkien huomio oli kääntynyt häneen ja hänen hevoseensa, jolle nuoret vallasnaiset vehnäleivoksia syöttivät.

Moe oli kiukusta punainen: Pertti oli mennyt hänen edelleen koko tuon suuren yleisön silmien edessä! Kun Perttiä ja hänen hevostaan ylistettiin, olivat Moen kasvot ilkeässä ivassa ja monen kuullen hän lausui Pertille:

— Tänään meni oppipoika mestariaan edelle. Ainahan niitä nousee uusia polttiaisia katuojasta.

Sitte kilpa-ajopäivällisissä kaupungin seurahuoneella oli Moe pienessä humalassa ja Pertille kovasti pilkallinen. Kyseli Pertiltä neuvoa hyvän hevosen hoidosta ja lopulta läimäytti, että Pertin hevonen taitaa olla paremmin kasvatettu kuin itse isäntä, että Pertti saisi valjastaa itsensä rattaisiin ja nostaa "Lentonsa" kärryihin, niin se sopisi paremmin "yleisen sivistyksen" kannalta j.n.e., j.n.e.

Moe ei jaksanut sulattaa sitä harmia, jota hän tunsu, että Pertti nousi päätään pitemmäksi häntä hevosmiesten parissa. Hän oli niin tottunut siihen, että hän tuollaisissa asioissa oli kaupungin itsemäärätty kuningas. Jäljessä olisi Pertti saanut kernaasti tulla, mutta ei mennä edelle.

Iuo Moen kaytos teki Pertille niin paha, että hän joutui aivan nuonolle tuulelle. Mies, jota hän oli ihaillut, jota hän oli pitänyt parempana kaikkia muita ihmisiä, olikin tuollainen! Oh! Se teki Pertille niin paha, että hänen täytyi lähteä kesken päivällisen pois.

Kun sitä kummailtiin, syytti Pertti aikansa ei sallivan enempää viipyä. Mutta Moe vain kohautti hartioitaan hänen hyvästijätölleen ikäänkuin olisi tahtonut sanoa: saat mennä.

Pertti tuli kotiinsa. Hän tunsu tarvetta saada purkaa sydäntään jollekin. Anna oli aina ollut Moelle vihainen. Ja nyt yhtäkkiä tunsu Pertti erityistä myötätuntoisuutta Annaa kohtaan.

Hän meni saliin. Siellä istui Anna yksinään. Pertti istahti aivan lähelle häntä ja alkoi hajamielisenä leikkiä hänen valmiin pitsinypläyksensä kanssa. Siirsi siitä sormensa lankakerään ja hypitti sitä kädessään hellästi kuin se olisi ollut hänelle hyvin rakas. Näin lähekkäin kuin nyt eivät he olleet pitkiin aikoihin istuneet.

— Anna, kultamuruseni! alkoi Pertti.

Anna nosti silmänsä käsityöstään kohti Perttiä. Niissä vierivät suuret kyynelkarpalot. Mutta hän oli vaiti.

— Sano, enkö ole hyvin omaisuuttasi hoitanut!

— Olenko minä sinua *siitä* koskaan moittinutkaan? kysyi Anna.

— Mutta miksi me kuitenkin olemme toisillemme kuin vennonvieraat ihmiset?

— Niin - miksi?

Ja Anna alkoi itkeä.

— Sano, puhu suoraan! Minä olen valmis kuulemaan kaikki.

— Sinullahan on hevosesi, koirasi, pajasi, ja ennen kaikkea Moesi...

— Ja sinulla, "Sotahuutosi," ja ennen kaikkea omat synkät, raa'at luulosi, voisin minä vastata, mutta en tahdo.

— Ja sinä olet niin nuori ja minä niin vanha...

— Ja sinä olet niin rikas ja minä niin köyhä. Mutta emmekö siltikin voisi ymmärtää toisiamme, rakastaa...?

Annan silmissä oli jo myötätuntoinen ilme.

— Rakastaa? Oi! Sinä *et* rakasta minua! huokasi Anna.

Pertti suuteli vaimoaan.

— Siinä on totta, Anna. Minä en voi sinua *täydelleen* rakastaa, ennenkuin raja-aidat väliltämme poistetaan. Ja ensimmäinen niistä on tuo vihkimäsopimus, joka kohta asetti minut holhouksen alaiseksi talossa, jonka isännäksi minun piti tulla. Revi se minun silmäini edessä palasiksi ja meidän välimme kohta muuttuu!

— Se ei voi muuttua niinkauvan kuin sinä hymyilet ja lepertelet nuorille naisille. Minä vaadin sinut kokonaan, puhui Anna silmät alasluotuina ja kellervillä poskilla vieno puna.

— Voi tuo kauhea mustasukkaisuus...

— Minä en sille mitään voi. Se on mennyt veriini asti? Olen rukoillut Jumalaakin, että siitä pääsisin. Mutta apua ei ole tullut. Ja kun sinä olet myöhäiseen öillä poissa ja noilla kilpa-ajomatkoilla viikottain, värisen minä vuoteessani siitä. Se on lähtemätön ja repivä. Siihen löytyy ainoastaan yksi lääke: Sinun pitäisi luopua "Lennostasi", koiristasi, Moestasi ja pysyä kokonaan *minun* luonani, ennenkuin se tyyntyisi.

— Kuule, Anna!

Pertti suuteli taas rouvaansa.

— Jos sinä revit tuon vihkimäsopimuksen ja teet sen arvottomaksi, niin minä luovun "Lennostani" — nythän sillä saankin erinomaisen hinnan — koiristani, Moesta, joka *sinua* aina on pilkkaillut... Ja sinä puolestasi luovut "Sotahuudosta", armeijasta ja noista itseäsi kiduttavista harhaluuloistasi.

— Jos sinä luovut, niin luovun minäkin kaikesta muusta, mutta en armeijasta.

— Se on sinun oma sydämesi asia. Jääköön se siis silleen!

— Sinä et tiedä, miten häijy minä ennen olin. Pelastusarmeijaa saan kiittää, että

olen saanut itsestäni pois tuota häijyyttä niinkin paljon. Sinullekin on eduksi, että minulle pysyy armeija kalliina.

— En minäkään luovu pajastani. Taikka oikeastaan tuosta pikku pajasta luovun, mutta nyt kun annat minulle vapaat kädet käyttää yhteistä omaisuuttamme, rakennan minä suuremman konepajan. Katso, miten Strang hyötyy! Hänellä ei ole kymmenien penikulmain alalla kilvoittelijaa. Omaisuutesi minä kartutan monenkertaiseksi konepajallamme. Niinkuin tiedät olen minä taitava piirustaja ja tunnen koko konepaja-maailman nokipojasta alkaen koneinsinööriin asti, leventeli Pertti ja teki puhuessaan asianomaisia käsiliikkeitä.

Anna kuunteli silmät renkaina Pertin puhetta.

— Mahtaisikohan se menestyä? kysyi hän.

— Se menestyy! huudahti Pertti ja löi nyrkillään vakuudeksi vankasti pöytään.

— Jos se menestyy?

— Minä olen perehtynyt mekaniikkiin, minä! Sen pitää koko ihmissuvun tietää!

— Tee sitte niin! Minulle on hyvä, kun olet minun, pysyt kotona ja heität pois kylmyytesi.

— Nyt sinä, Anna, haastat ymmärtäväisesti!

— Mutta voitko sinä luopua Moesta ja muista klupituttavista?

— Voin! Kuule, Anna! Minulla on oiva keksintö. Pidetään huomenna vieraspidot, ensimmäiset laatuaan meillä ja samalla viimeiset! Se olkoon meidän sovintojuhlamme ja samalla hautajaiset entiselle kylmyydelle. Minä käsken niihin klupituttavani. Huomenna on muuten klupin vuosipäivä. Ja näyttääkseni sinulle, että minä voin luopua Moesta, en käske häntä ollenkaan vieraaksi. Sitte noissa pidoissa otan ikäänkuin hyvästit muiltakin klupituttaviltani.

Pertti ajatteli, että täten hän voi tuntuvasti nolata Moea ja näyttää, että hän viisi välittää koko miehestä.

— Tehdään niin. Ja sitte kun pidot ovat pidetyt ja vieraat menneet, revin minä omalla kädelläni sopimuspaperin sinun nähden rikki.

— Sitenpä pidot vasta tulevatkin juhlallisiksi! Voi miten sinä olet hyvä ja kiltti, minun armas Annani, oma kullamuruseni!

He vaipuivat rajuun syleilyyn ja lopuksi Pertti riemusta mielettömänä kantoi Annaa ympäri salin. Näytti kuin leikkisivät he nuorten rakastuneiden ensi huimapäisyyttä. Pertin konepaja-unelma oli nyt toteutumassa! Hän ei ymmärtänyt, miten hän olisi Annaa hyväillyt siitä ilosta.

Seuraavana päivänä lähetti Pertti nimikortillaan kutsumuksen illallisille niille klupiystävillään, joita hän halusi vieraikseen. Moe jäi kutsumatta. Anna oli itse luvannut valmistaa illalliset ja laittaa ne sellaiset kuin sopi sille seuralle, joka niihin oli kutsuttu. Palvelija juoksikin koko puolen päivää yhdestä herkkutavarakaupasta toiseen. Koko talo oli ottanut täksi päiväksi kokonaan uuden muodon.

Moe sai kuulla illallisista ja odotti kutsua. Eipä sentähden, että hän niihin mennyt olisi. Mutta hän oli varma siitä, että Pertti ei uskaltaisi olla häntä kutsumatta.

Mutta kutsua ei tullutkaan. Moea harmitti — tavallaan. Tuo moukka aikoo siis näyttää, ettei hän enää tarvitsekaan häntä! On saanut hevosellaan parhaimman rekordin koko maassa ja tahtoo nyt pöyhkeillä. Pitää sen johdosta illalliset eikä kutsu niihin häntä, joka on niin paljon seurustellut nulikan kanssa. Kyseleväthän kai siellä, että miksi Moe ei ole illallisilla. Silloin nousee moukka ja sanoo: en ole kutsunutkaan! Oo...! Sehän on mahtavaa...! Mutta lasketaanpa mekin vähän leikkiä herran kanssa...!

Näin ne Moen ajatukset ajelivat, kun kutsua ei kuulunut. Mutta hänellä oli kohta "leikin laskemiseen" puoleltaan keino keksittynä. Pertin arin kohta oli hänen rouvansa. Nyt kai se on tilapäisesti lepytetty, mietti Moe. Mutta hän laittaa rouvan avulla, ettei illallisista tulekaan mitään.

Moe kutsui kadulta muutaman poikavekkulin, jonka koko housujen takapuoli oli yhtä suurta paikkaa, ja siinä suuressa paikassa oli monta pientä paikkaa. Se oli sitä laatua suuren kaupungin nousevaa nuorisoa, joka on valmis muutamasta markasta viemään tulen ensimmäisen talon nurkkaan ja tulen valloille päästyä ensimmäisenä sitä sammuttamaan.

Tämän penteleen lähetti Moe Toivosen Maijun luo viemään kirjettä. Siinä kirjeessä määräsi hän kohtauksen Maijun kanssa kaupungin ulkopuolella.

Maiju saapui sinne issikalla ajaen puolijuovuksissa hienona, harsotettuna neitinä.

Moe meni nauraen häntä vastaan, tarttui käsikynkkään ja vei istumaan koivikkolehtoon. Issikan maksoi hän pois.

— Hiukan, neitiseni, tarvitsen teitä. Ja luulenpa teidän siihen mielellään

suostuvankin. Tarjoan teille tilaisuuden, hauskan ja mielyttävän, nolata entista epäkohteliasta sulhastanne.

— Ketä sitte?

— Noo, sitä ensimmäistä. Ymmärrätekö?

— Ai! Sitä Hagertia?

— Niin.

— Olen valmis kaikkeen, kun on kysymys hänestä. Vaikka jaloillani polkemaan!

— Teidän vaivanne on tällä kerralla aivan vähäinen. Palkkio on ruhtinaallinen. Tuohon nimikorttiin kirjoitatte, mitä minä määrään.

Moe otti lompakostaan nimikortin ja lyijykynän. Maiju riisui hansikkaansa, otti kynän ja kortin.

— Ja nyt kirjoitatte?

— Kyllä. Valmis.

— "Ihastuneena eilisestä suuresta voitostasi lähettää Sinulle onnittelunsa oma *Maijusi*."

Maiju kirjoitti.

— Mutta mitä tarkoitusta varten tämä? kysyi Maiju.

— Lähetämme hänelle yhdessä kukkakimpun tämän kortin muassa. Ja laitamme niin, että se tulee suoraan hänen emäntänsä käteen. Niin saa kauppaneuvos niskaansa pienen perhekohtauksen.

— Minä tahtoisin häntä silloin nähdä, nauroi Maiju juodessaan sampanjaa, mitä Moe oli mukanaan tuonut.

Naurettiin eikä sampanjaa säästetty. Sinne lehtoon nurmelle lensi Maiju juopuneena silmälleen ja jäi siihen makaamaan. Mutta Moe lähti kaupunkiin.

Siellä kotona oli häntä jo äskeinen poika odottamassa.

— Meneppäs, poikaseni, puutarhuriin ja pyydä häneltä kohta mukaasi komein saatavissa oleva kukkavihko! Sellaista minä tarvitsen. Mutta joutuin! He! Tässä saat sikarin.

Poika lähti. Tunnin takaa toi hän tavattoman suuren kukkavihon. Maijun kirjoittaman nimikortin pisti Moe kukkavihon sisään, painoi pojan kouraan viiden markan setelin ja kysyi, tiesikö hän Hagertin taloa. Kyllä poika tiesi. — Nyt menet sinne. Viet tämän kukkavihon etkä jätä sitä siellä muille kuin itse rouvalle. Kuule! Ei kenellekään muulle! Etkä virka mitään, kuka lähetti, et, vaikka udeltaisiinkin. Kun toimit hyvin, niin vastakin on minulla asiaa sinulla juoksutettavana.

Poikavesseli sai taas sikarin ja sitä poltellen lähti Hagertiin. Pojan mentyä alkoi Moe nauraa hohottaa. Ja hän yksikseen nauraa hohotti niin äänekkäästi, että hänen palvelijanaisansa avasi oven ja katsoi, mitä hauskaa se herra nyt piti. Moe katsoi häneen ja nauroi edelleen. Se nauru tarttui emännöitsijäänkin ja hänkin alkoi hohottaa, tietämättä, miksi.

Hetken takaa lähti Moe liikemiesklupin vuosikokoukseen.

XX LUKU.

Kun poika kukkavihon kanssa pääsi perille, oli Pertti jo lähtenyt liikemiesklupiin. Pertin mieli oli niin kevyt ja onnensa rajaton. Lähtiessään suuteli hän Annaa, joka hiki kasvoilla puuhasi illallisten kanssa. Oli sovittu, että klupin kokouksen päätyttyä Pertti suoraan toisi vieraansa kotiin. Siten voisi Pertti Moelle hänen oman nenänsä edessä kouraan tuntuvasti näyttää, ett'ei hän huoli Moea mukaansa ja että tästä lähtien heidän välinsä olisi kuitattu.

Mennessään klupiin sukelsi Pertin mieli vanhoihin muistoihin. Hänen mieleen juolahti se aika, jolloin hän usein meni pelastusarmeijaan "todistamaan." Oli sekin aikaa! Entäs se, kun asui yhdessä sepän kanssa ja kuunteli hänen esitelmäänsä kuudennessa käskystä! Pertin täytyi väkisinkin hymyillä itselleen.

Miten sentään myötäkäyminen on häntä seurannut! Se riippuu sitä, että hänellä on älyä ja *rohkeutta*. Rohkeutta tarvitsee se, joka kohottaa itsensä rahvaan rapakosta. Niin hän on tehnyt. Hän on ymmärtänyt elämän ja nautinnon. Vielä suurempi elämä, vielä suurempi nautinto häntä nyt odotti. Toivosen Maijun siirtäisi hän jolloin sopivalla tavalla pois läheisyydestään liiaksi käytettynä. Antaisi hänelle yhdellä kerralla hiukan suuremman rahasumman... Ja sitte laittaisi sijalle uuden nuorikon... Anna on jo niin vanha...

Kävellessään pyyhkäsi Pertti silkkiä nenäliinallaan hikeä otsaltaan ja korkean silkkihattunsa sisälaidasta. Ja hänelle siinä tuli mieleen, että hänen pukunsa oli kallis ja kaunis, että siinä oli paljon silkkiä. Sukat silkkiiset, nuttujen ja päällystakin vuorit silkkiiset, kaulahuivi silkkinen! Ja pelkkää silkkiä olisi hänen elämänsäkin tästä puoleen. Hän kalustaa kotinsa ruhtinaallisen komeaksi...

Mutta ennen kaikkea, mikä nautinto saada oma konepaja ja satoja työmiehiä käskettäväkseen! Kyllä hän osaa työmiehilleen näyttää, kuka patruuna on. Niskotelkootpa, niin näkevät! Etäältä hattu kourassa pitää heidän puhutella patruunaansa. Hän kulkee pari kolme kertaa päivässä läpi konepajan ja joka silloin ei ole hänelle mieliksi, niin tinkimättä pois. Sillä tavalla hän paraiten pitää yllä arvonsa työmiesten silmissä. Pitää olla kova kuri, niin oppivat kunnioittamaan ja pelkäämään.

Klupissa ei hän ollut Moea näkevinäänkään, vaan oli iloinen ja laski leikkiä ystäviensä kanssa. Sitte kun kokous oli päättynyt, hän niin äänekkäästi, että

Moenkin täytyi se kuulla, pyysi kaikkia muita kokoukseen osaa ottaneita lähtemään mukaansa "haukkaamaan voileipää", paitsi Moea. Ja niin he lähtivät. Moe jäi yksinään tilaamansa sampanjan ääreen. Kun sitä toiset kummailivat Pertille, hölötti Pertti viereisessä huoneessa kovalla äänellä, että hän "on sanonut ylös tuttavuutensa Moen kanssa".

— Odotahan! äännähti Moe itsekseen sampanjaa maistaessaan.

Pertti lähti riemumielin johtamaan joukkoaan kotiinsa kuin kaartin kapteeni komppaniaansa paraatiin.

Anna kotona ihmetteli pojan tuomaa kukkavihkoa. Hän uteli, kuka kimpun lähetti, mutta selitystä ei poika antanut.

Annan sielussa välähti, että Pertti on tahtonut olla hänelle niin nuorekkaan kohtelias ja noin hyvittelevä tänä heidän suurena sovintopäivänään. Ihastuksella hän katseli kukkakimppua, oli sitä juuri vaasiin asettamaisillaan ja aikoi sen panna illallispöydän koristeeksi, sillä illalliset ja kimppu kuuluivat erottamattomasti yhteen, kun hän huomasi siihen kätketyn paperilipun. Ja hän luki sen.

Luettuaan parkasi Anna kauhistuksesta. Ja hän pudotti kukkakimpun ja vaasin. Vaasi meni sirpaleiksi. Itse hän putosi pyörtyneenä suulleen lattiaan.

Piika kuuli huudon ja juoksi katsomaan. Hän säikähti, kun näki emäntänsä tunnotonna. Ja pani hätähuudollaan koko talon liikkeelle. Puotipalvelijat riensivät apuun.

Rouva saatiin tointumaan. Paperilipun oli hän lujasti puristanut kouraansa. Sitä ei kukaan nähnyt. Kun esiteltiin, että mentäisiin kauppiasta hakemaan klupista, vastusti hän sitä jyrkästi. Hän toimitti pois puotipalvelijat. Itse hän sammutti tulet ruokasalista, laittoi piikansa viemään takaisin asianomaisiin puoteihin kaikki viinit, herkut ja muut syönnökset, sillä niitä ei tarvittu. Piika teki niinkuin käskettiin.

Sitte Anna meni makuukamariinsa. Siellä viskasi hän kukkavihon lattialle ja polki sitä jaloillaan. Hänellä päätä huumasi ja silmissä säkenöi kuin olisi hänen kasvoina edessä palanut katkera tulikivi pahanhajuisille tuoksuilleen. Sellaiselta vielä tuntui hänen nenässään kukkavihon tuoksu, sillä hän oli tuntevinaan lemua kepeäjalkaisen yöperhosen siiviltä — "Maijun" liian etovaa tuoksua...

Hän heittäytyi sohvalleen pitkäkseen ja itki. Jos ihminen voisi itkeä verta, niin olisivat hänen kyyneleensä olleet puhtainta sydänverta. Palvelusväki ei ymmärtänyt kohtausta muuksi kuin halpauksen tapaiseksi. Olihan rouva jo siksi iäkäs, lihava, ja murehti niin paljon. Sen oli palvelusväkikin huomannut.

— Oi! oi! voi! voi! voi! valitteli Anna sohvalla.

Tuo hirveä epäluulo oli sittekin totta!

— Oi! oi! voi! voi! voi —!

Tyttö, jonka poskia koristaa poskimaali, jonka tuoksu on sekaisin yöllistä hikeä ja parfyymilemua, jonka hiukset ovat huimasti hajallaan ja jolla on korkeat rinnat valkoisessa pitseillä nyplätyssä yöroijyssä ja koreassa, tulipunaisessa alushameessa on yhtenään hänen silmissään. Sellainen se on varmaan se "Maiju".

— Oi! oi! voi! voi! voi! Voo-ih —!

Tovin takaa tuli Pertti nauraen ja äänekkäästi jutellen vieraineen. Hän toimitti heitä eteisessä heittämään pois päällysvaatteensa, pyöri ja nauroi heidän seassaan ja auttoi yhdeltä ja toiselta päällysvaateita. Sitten hän riemumielin aukasi salin oven käskeäkseen sinne vieraansa. Mutta se oli — pilkkosen pimeä!

Pertti hämmästyí, juoksi etsimään rouvaansa ja oli paukahtaa pahki piikaansa.

— Missä rouva on?

— Rouva on kipeä.

— Kipeä! Miten?

— Pyörtyi ja makaa sänkykamarissaan. Hän sanoi, että pidoista ei tule mitään.

— Ei tule mitään! Oletko sinä hullu?

— Rouva käski minun viedä kaikki ostokset puoteihin.

— Ja sinä veit?

— Vein, kun käskettiin.

Pertistä tämä oli selittämätöntä. Hän juoksi Annan makuuhuoneelle. Se oli lukossa. Pertti koputti.

— Kuka se on? kysyi Anna heikosti.

— Oma Perttisi.

— Sano vieraillesi, että heitä ei täällä tarvita.

— Miksi?

— Siksi kun minä sanon.

— Selitä toki!

— Tule sitte heidän mentyä, niin saat tietää! vaikeroi Annan ääni sisältä.

Pertillä ei ollut muuta neuvoa kuin mennä klupiystäviään saattamaan pois. Ne siellä eteisessä jo laskettelivat keskenään pientä ivaa pitkästä odotuksesta.

— Parhaat ystävät! Elkkää pahastuko, mutta nyt täytyy minun sopivampaan aikaan siirtää vieraspidot! Vaimoni makaa kuoleman kielissä huonona sairaana...

Vieraat lähtivät pois kuin jonkun korkean herran luota lähetystö, jota ei vastaanoteta. Ulkona he jo harmittelivat, että "muori" on pitänyt heitä pilkkanaan. Ja he uhosivat, että on sopivinta tehdä välit pitkiksi Albert Hagertin, tuollaisen tohvelisankarin, kanssa.

Vieraiden mentyä lähti Pertti Annan tykö raivoava suuttumus ja häpeä mielessään. Nyt pääsi hän sisälle.

— Tuossa lattialla on sinulle kukkia. Minä niitä jo vähän kerkesin haistaa, mutta suonet sen anteeksi. Ja tässä on pieni kirje sinulle. Se oli niiden muassa, puhui Anna.

Annan ääni oli terävän pilkallinen. Hän jäi tarkastamaan, minkä vaikutuksen kirje Perttiin tekisi. Pertti tunsu kohta Maijun käsialan. Ja nyt näki Anna, miten Pertti tärisi kuin pakkasessa kirjoitusta paperilipusta tavaillessaan. Anna siitä melkein nautti. Siis kaikki oli täytttä totta!

Pertti oli viimein päässyt selville, mitä lipussa oli kirjoitettuna. Nyt se siis oli paljastunut! Mutta mitä piti tehdä? Hän neuvotonna kourasi päätään. Juuri tätä hän oli peljännyt ja täyttänyt tuon naikkosen kaikki oikut. Ja nyt, nyt *tähdellisimmällä* hetkellä se tuli ja kaikki — tarveli! Oi, se oli hirveää!

— Ota nuo kukkasi ja mene pois! *Eläkä enää koskaan tule minun silmiini!* puhui Anna ja kääntyi sohvalta kasvot seinää vasten poispäin Pertistä.

Yksinään oli hän jo kylliksi raivonnut. Sitä ei hän enää jaksanut tehdä. Hysterillisenä alkoi hän sohvalta vavahdella.

Mutta tämä pilkallinen tyyneys leikkasi Pertin sydäntä kahta kauheammin. Hänestä tuntui kuin Anna jo pitkän aikaa olisi ollut hänen jälillään ja odottanut vain hetkeä, milloin lopullinen paljastus tulisi. Pitäisikökään hänen puolustautua? Eikö se ollut aivan turhaan?

— Anna hyvä! sanoi Pertti ja tarttui hellästi Annaa kiinni.

Mutta silloin Anna hypähti suuttuneena pystyyn ja parkasi sydäntä vihlovasti:

— Mene pois silmistäni! Ja heti! Sinä olet hirveä roisto! Sinä olet kauhea piru!

Anna polki jalkaa ja vavahteli kasvot verekkäin. Siinä pöydällä oli täysinäinen vesilasi. Sen Anna viskasi Pertin jälkeen, joka lähti huoneesta.

Pertin aivoissa yht'äkkiä selvisi, että tämän konnatyön aikaansaaja ei voinut olla kukaan muu kuin Moe. Ja hän lähti vaatimaan Moea tilille.

Moe oli hiukkasta ennen kävellyt kotiinsa Hagertin kangaskaupan ohi. Tahallaan hän oli kiertänyt tämän kautta, nähdäkseen, onko Hagertissa tulia. Pimeää oli. Ja Moe hymyili itseksensä.

— Se naula veti! äänsi hän hiljaa.

Moe oli jo kerjennyt päästä kotiinsa ja sytyttää tulen työhuoneessaan, kun Pertti suurella kolinalla ilmestyi hänen ovelle.

— Sinä olet kurja raukka! Olet huonoin ihminen, mitä maailmassa olen tavannut, pauhasi Pertti.

— Mitä sinä hulluttelet? Typeränä olen sinua aina pitänyt, mutta en silti aivan

mielipuolena. Näyn erehtyneen, sanoi Moe levollisesti.

— Minä *tapan* sinut, heittiö! Sinun työtäsihän on tuo kukkavihon lähettäminen vaimolleni...!

— Sinä ja muorisi saa olla ja pysyä minulta aivan rauhassa.

— Huuti mässääjä!

Nyt rynnisti Moe Perttiä kohti. Otti häntä tiukasta kiinni, nosti ylös kuin lapsen, kantoi läpi kylmän eteisen ja paiskasi hänet nurin niskoin alas perunamaahan.

— Tuttavuutemme on *nyt* ylössanottu. Kadun ikäni sitä päivää, jona tulin sinun, moukan, tuttavaksi, uhosi Moe ja veti ovensa lukkoon.

Pertistä tuntui perunamaasta itseään selvitellessään kuin olisi helvetti hänet tänä iltana elävänä nielaissut. Hän harhaili ilman lakkia hajamielisenä kadulla, kunnes väsyneenä istahti issikan nelipyöräisiin ja käski ajaa liike miesklupiin. Sinne Moen perunamaahan se oli jäänyt Pertin korkea silkkihattu.

Liikemiesklupissa ei ollut ketään muita. Pertin valtasi vastustamaton halu hukuttaa surunsa sampanjan juomiseen. Hän sitä joi ja joi, kunnes humaltui.

Nyt hän alkoi buffettineidille selittää, miten hän rakentaa suuren konepajan. Mutta tuli tytölle niin tungettelevaksi, että tämä, käyttäen hyväkseen sopivaa tilaisuutta, jätti Pertin oven taakse.

Issikalla, joka ulkona odotti, pöllähti Pertin päähän ajaa Strangin konepajalle. Siellä insinööri työhuoneessaan vielä valvoi. Mutta nyt tämä valvomisen oli hänelle korkeinta nautintoa, sellaista hengen puhdasta riemua, jota ainoastaan jaloimmat kuolevaiset saavat nauttia. Hän istui avatun ikkunan ääressä ja katseli täyden kuun hopeoimaa merta. Kesäisen yön kostea viileys vilvoitti hänen ruumistaan, jossa veri kuumana hyppeli. Hän oli jännitetyssä mielen tilassa, sillä hänellä oli tekeillä jotain suurta, tunteita kuohuttavaa...

— Miten haaveellisen kaunis on yö ja sen helmassa hohtava meri! Ja tämän haaveellisen yön jälkeen seuraa kuitenkin kirkas kesä-aamu. Minunkin aatettani voidaan sanoa haaveeksi, mutta minä olen varma, että tulevaisuudessa se on vielä yleinen käytännössä oleva totuus, puhkesi hän itsekseen puhumaan.

TTU - 100 - 1 - 00 TTU - 110 - 1 - 00 - - - - - 1 - 00 - 11 - 17 - 1 - - - - -

Hän nousi kavelemaan. Hänellä oli niin sanomattoman nyvä olla. Koko mies hohti tyytyväisyyttä ja onnea.

Oliko tämä se entinen erakko, se entinen ärtyisä ja tuima mies? Se, joka karjui työmiehilleen, kidutti heitä yötyössä ja maksoi heille huononpuoleisen palkan? Se entinen välinpitämätön ihmismetsästäjä? Ei. Se Strang oli aikaa sitte kuollut. Tämä mies oli uudestasytynyt Strang, joka oli paljon lukenut ja tutkinut työväen kysymystä koskevaa kirjallisuutta.

Tänään oli hän maksanut tehtaan viimeisen velan. Nyt oli koko tuo suuri tehdas hänen puhdasta omaisuuttaan. Mutta hän tahtoi omasta puolestaan toteuttaa sitä suurta sosialista oppia, joka nykyään liikkui ilmassa. Ja parhaallaan hän valmisti suunnitelmaa, miten hän siirtäisi tehtaansa itsensä ja työmiestensä yhteiseksi omaisuudeksi.

Ennen erakkona kultaa kootessaan oli hän ajatellut niinkuin niin moni suuren liikkeen harjoittaja tehdä testamenttilahjoituksia tiedeseuroille, perustaa suuri "Anton Strangin stipendi" muinaistutkimuksen edistämiseksi. Hänen rahoillaan olisi sitte voitu tutkia esihistoriallisia luurankoja, samalla kun hänen omat työmiehensä eivät olisi saaneet tiedon alkeitakaan omista luurangoistaan, omista ruumiistaan, ja miten niitä olisi hoidettava. Mutta mitä tarvitsi hän rahoillaan etsiä tiedeseuroja ja esihistoriallisia luurankoja? Totisesti hänelle omassa työväestössään oli kyllin tilaisuutta olla "isänmaallinen". Ensin elävät ja sitten kuolleet!

Yö oli kaunis. Meri oli rasvatyyni. Kuu hopeoi kaikki. Auerharsot leijailivat lehdoissa ja yörastas soitti hämysäveltään. Kesäyön täysinäinen rauha laskeutui yli maiden ja vesien. Yhtä sopusointua kaikki! Hän itse ja koko luonto. Tämä oli suurta, ylevää.

Insinööri istahti taas suunnittelemaan. Silloin kuulee hän hevosella ajettavan. Mutta siitä hän ei välitä. Hän istuu vaan ja miettii.

Hetken takaa soitetaan ulko-ovikelloa rauhattomasti. Hän nousee mennäkseen avaamaan. Oven avattuaan näkee hän Pertin humalaisena avopäin teikaroivan. Strang ei tahdo uskoa silmiään.

— Ku-uulkaa i-insinööri! Mi-mi-minäkin ra-ra-kennan ko-ne-pa-jan, sopertele Pertti.

Strang harmistuneena siitä, että Pertti rakkaudellaan oli tullut särkeämään hänen

Suussa maistui ilkeä näljä ja ruumista vilusti. Ja nyt kuin salaman lyömänä muistui hänelle mieleen se yö siellä ylhäällä Pohjanmaalla heinävajassa oikeustutkinnon jälkeen... se yö, jonka edellisena päivänä hän oli tehnyt väärän valan ja kieltänyt oman pienen poikansa. Näin silloinkin oli pää sekaisin, suussa ilkeä näljä ja ruumista vilusti.

— Millä jälillä tuo miesparka kulkee? sanoi hän sisällä itsekseen ja kuulosti, mitä pihalta kuuluisi. Sitte hän lisäsi:

— Minä uskoin hänen kyllä vielä palaavan luokseni, mutta en tuollaisena, en juopuneena mässäjänä, vaan nöyränä, katuvaisena ja erehtyneenä ihmisenä. Silloin en olisi häneltä oveani sulkenut.

Pertti pihalla hoilasi ja huuteli. Issikka paiskasi hänet nelipyöräisiinsä ja lähti ajamaan häntä hänen kotiinsa. Pertin aivoissa oli jo kaikki pimeää.

Aamulla löysi Pertti itsensä makaamasta omasta eteisestään piikatyttönsä herättelemänä. Hän silmäsi tuimasti ympärilleen, muisti kaiken eilisen ja häpesi... häpesi... häpesi...

Suussa maistui ilkeä näljä ja ruumista vilusti. Ja nyt kuin salaman lyömänä muistui hänelle mieleen se yö siellä ylhäällä Pohjanmaalla heinävajassa oikeustutkinnon jälkeen... se yö, jonka edellisena päivänä hän oli tehnyt väärän valan ja kieltänyt oman pienen poikansa. Näin silloinkin oli pää sekaisin, suussa ilkeä näljä ja ruumista vilusti.

Pertistä tuntui nyt kuin olisi Toivosen lesken rautakoura viskannut hänet tähän alennuksen tilaan. Hän kourasi tuskauneena päätään ja itki kuin pieni lapsi. Ja hänestä tuntui kuin olisi hän viskattu yhteiskunnan ulkopuolelle, hän, joka vielä eilen oli yksi kaupungin hienoimmista ja huomatuimmista liikemiehistä...

— Rouva on juuri kuollut, lausuu piikatyttö hänelle ja silmät renkaina ihmettelee isäntäänsä.

— Kuollut? Onko hän kuollut? huudahtaa Pertti.

— Tulkaa katsomaan?

Pertti lähtee tytön jälestä Annan makuuhuoneeseen. Siellä on lääkäri ja muuan kaupungin lakimies. Ne tervehtivät Perttiä ylenkatseellisen kylmästi, nuokin, jotka vielä eilen olivat läheisiä tuttavvia.

Siinä on Anna ruumiina. Viljavat kyyneleet nousevat Pertin silmiin.

Hän menee ja suutelee Annaa poskelle. Lakimies naurahtaa ja ojentaa Pertille paperin sanoen:

— Tässä on testamentti

Samassa lääkäri puhuu hänelle jotain veren syöksymisestä aivoihin. Pertti ei koske paperiin, vaan tuijottaa Annaan ja taas suutelee häntä. Voi jospa hän saisi Annan vielä elämään!

Lakimies tyrkyttää uudelleen Pertille tuota paperia ja puhuu:

— Lukekaa! Siinä on varsin tärkeää teille.

Nyt ottaa Pertti paperin. Anna on tuolla lakimiehellä teettänyt testamenttinsa jo ennen tätä tapausta. Ja testamentti määrää kaiken Annan omaisuuden kaupungille langenneiden naisten turvakodin perustamiseksi. Mutta itse on Anna ottanut myrkkyä, juonut sen myrkyn, jonka hän ennen valmisti ensimmäiselle miehelleen.

Pertin lukiessa lääkäri ja lakimies merkitsevästi katsovat Perttiin. Mutta näyttää kuin he nolostuisivat, kun Pertti luettuaan sanoo tynesti:

— Minunkin hartaimman haluni on vainaja tässä samalla täyttänyt.

— Niinkö? kysyy lakimies kummastuen, mutta ei jatka enempää.

— Jos pesässä olisikin jotain minullekin tulevaa, niin sekin menköön tuohon samaan tarkoitukseen, lisää Pertti ja hän näyttää terästyvän veltosta ryhdistään.

Lääkäri ja lakimies heittävät hyvästit ja poistuvat. Mennessään eteisessä sanoo lääkäri lakimiehelle:

— Ei hän silti ole aivan jokapäiväinen nousukas tuo Hagert.

— Kunhan ei ollut vain teeskentelyä. Se mies on täysi marakatti, vastaa lakimies.

Pertti tuntee tarvetta lähteä insinööri Strangin luo, pyytämään anteeksi eilinen käyntinsä ja kertomaan hänelle kaikki. Avaamaan sydämensä hänelle.

Hän painaa päähänsä vanhan, harmaan huopahatun, jota hän oli ennen käyttänyt

kalastusretkillään ja pukeutuu pitkään, harmaaseen sadetakkiin. Nyt hän on taas köyhä ja tyhjä, ymmärtää hän. Mutta hän ei ole kadottanut uskallustaan. Hän aikoo pyrkiä takaisin Strangin tehtaalle, jos ei muuksi, niin pelkäksi valuriksi.

— Se koulu oli kova koulu, mutta paljon opettava, ääntää hän hiljaa itseksensä ja lähtee.

XXI LUKU.

Strangin tehtaalla vallitsi sunnuntairauha, vaikka olikin arkipäivä. Ei yksikään viila kihnuttanut, ei yksikään vasara paukuttanut, ei sahan sirkkeli vinkunut eivätkä laudat roiskahdelleet. Tyyntä ja hiljaista kaikkialla. Paitsi muutamalla kauniilla niemekkeellä, jota suuri mies- ja naisjoukko kaupungista tuodun nuoren arkitehdin avulla laittoi juhlakuntoon. Minkätähden he sitä tekivät, ei heistä yksikään tiennyt. Oli vain insinöörin luja käsky, että illaksi piti olla kaikki valmista.

Köynnöksistä tehtiin juhlallinen kunniaportti niemelle vievälle tielle. Sen otsalle monenmoisten värillisten lasipallojen ja lippujen keskelle asetettiin taidetekoinen taulu, missä illalla tulikirjaimilla palaisi kirjoitus: "Työ on miehen kunnia".

Niemen aukea paikka ympäröitiin lippuriu'uilla. Niistä yhdistettiin langat, joihin ripustettiin kauniita värilyhtyjä ilotulitusta varten. Rakennettiin kevyen ihana puhujatorni. Sen otsalla oli insinöörin oma tekemä kirjoitus: "Työssä on väsymystä, mutta siinä on myös lohdutusta. Vanhus, nuorukainen, mies ja vaimo! Ymmärrä tämä ja etsi elämän sisällys työssä!"

Kentän toiseen laitaan tehtiin lava kuvaelmia, soittoa ja laulua varten. Ja kaikkialla näki silmä köynnöksiä, lippuja, värilyhtyjä, maalattuja kilpiä, joissa oli monenmoisia ohjauseita, niinkuin: "Jokaisen tulee kehittyä lahjainsa mukaan." "Ja'a aikasi oikein!" "Kovassa työssä on menestyksen suuri salaisuus." "Elä koskaan käsittele rahoja kevytmielisesti, sillä rahat muodostavat luonnetta". "Joka tahtoo tuntea rahan arvon, koettakoon mennä niitä lainaamaan." "Suru on suuri opettaja. Se tutustuttaa meidät elämän totuuksiin."

Kaikki nämä kilvet oli insinööri itse sommitellut. Suuren suuri kilpi oli kentän keskellä ja siinä molemmin puolin sanat: "Rakasta lähimäistäsi niinkuin itseäsi!"

Kun ilta tuli, oli niemeke täydessä juhlapuvussaan valmiina. Laittajat laskettiin pois pukeutumaan juhlavaatteisiinsa. Ja niin oli käsketty pukeutua koko tehdasväestö lapsista alkaen.

Ilta oli lempeä loppu-elokuun ilta. Tuulen henkeä oli sen verran, että se sai vienosti liehumaan kentän monet liput. Aurinko teki laskua ja veripunanen

iltarusko levisi taivaan rannalle.

Strang tuli kävellen niemekkeelle. Hän tahtoi nähdä, oliko kaikki kuin olla piti, ennenkuin illan juhla alkaisi. Ja kaikki oli niin.

Strang nousi puhujatorniin. Hetken takaa astui tehtaalaisten koko suuri lapsilauma juhlapukuisena tehtaan opettajan ohjaamana juhlakentälle. Edellään he kantoivat lumivalkoista standaaria, mihin oli koreasti kirjailtu: "Me rakastamme Jumalaa, työtä ja isänmaata."

Heidän jälessään tuli tehtaan koko täysi-ikäinen väestö niinikään juhlapukuisena. Edellään he kantoivat silkkistandaaria, johon oli kirjastettu: "Me sodimme laiskuutta ja nautinnonhimoa vastaan", tehtaan vanhin työmies, valkohiuksinen ja valkopartainen. Hänen rinnallaan astui nuori neito, oikea työnaiskaunotar, valkoisessa puvussa ja kukitettuna.

Insinöörillä tornista katsellessaan tämän joukon kulkua kihosi kyynel silmäkuoppaan. Se oli hellän mielenliikutuksen kyynel. Ja kun joukko oli asettunut kentälle, teki hänen mielensä ojentaa tornista siunaten kätensä joukon yli ja sanoa:

— Lapseni! Minä rakastan teitä. Minä siunaan teitä.

Mutta hän malttoi mielensä. Nautti vain silmillään tuosta näöstä. Olihan se puhdaspukuista ja hyväsävyistä väestöä. Ei yhtään pelastusarmeijalaisen punaista paitaa ollut nähtävänä.

Työväestössä oli se luulo yleinen, että insinööri tahtoi pitää heille tavallista juhlallisemman kesäjuhlan. Mutta miksi, sitä ei kukaan tiennyt.

Soittokunta puhalsi juhlan alkavaksi. Fanfaarin jälkeen alkoi insinööri itse puhua. Syntyi syvä hiljaisuus.

— Työtoverit! Me olemme tehneet ahkerasti työtä monta vuotta. Ja nyt olemme ottaneet itsellemme iloisen lupapäivän. Meillä on paljon syytä siihen. Ahkeran työn jälkeen ymmärtääkin oikein vapaahetken arvon. "Jumala lähetti meidät tänne ilman nimeä, ilman omaisuutta, ilman ansiota hänen edessään. Mutta hän antoi meille kaksi suurta lahjaa: välikappaleen ja päämaalin. Välikappale on työ, päämaali rakkaus." Näin sanoo muuan norjalainen ajattelija. Tämän me nyt voimme sovittaa itseemme. Meillä on työ välikappaleena ja päämaalina rakkaus.

Käsitätte paremmin, kun puhun suoraan. Tuolla tehtaalla olemme monta vuotta tehneet uutteraa työtä. Tämän työn päämaalina on ollut rakkaus. Äsken maksoin tehtaan viimeisen velan. Tehdas on siis nyt aivan velaton. Jokapäiväisen omistuskäsityksen mukaan sanottaisiin, että tehdas on *minun*. Mutta minä ymmärrän, että se ei ole minun, vaan teidän ja minun yhteinen. Yhteistyössä olemme sen hankkineet. Ja sentähden huomeisesta päivästä lähtien tehtaan vuotuisesta voitosta juoksee määrätty osa itsekullekin teistä. Sen mukaan, minkä arvoinen on työnne tehtaassa, sen mukaan saatte myös osan vuosivoitosta prosenttiluvuissa. Muuten asetetaan nyt tehdas osakeyhtiölle sen palveluksessa olevien kesken. Säästöillään voi jokainen teistä lunastaa siihen itselleen osakkeita, sillä osakemaksu pannaan alhainen. Joka vuosi voi lisätä osakkeitaan. Itselleni lohkaisten myös osakkeita. Osakkaiksi pääsevät ainoastaan vähintään kolme vuotta tehtaassa työskennelleet. Osakemaksuista muodostetaan rahasto tämän tehtaan palveluksessa olevien työmiesten lasten kouluuttamista varten luonnonlahjain, taipumusten ja halun mukaan. Te itse olette jääneet vähälle tiedollisesta kasvatuksesta. Tulkoon sitä sen runsaammin teidän lapsillenne. Heissä on tulevaisuutemme kaunein toivo. Jokapäiväinen elämä meille tarjoo synkkiä esimerkkejä siitä, — tässä insinööri katsoi merkitsevästi Perttiin, joka siellä oli yhdessä joukossa ja jolle insinööri oli antanut entisen paikkansa piirustajana tehtaan konttorissa — miten perusteellisen kasvatuksen puute vie lahjakkaatkin luonteet haaksirikkoon. Koettakaamme tässä suhteessa pelastaa läheisin nuorisomme! Teidän lapsenne ja teidän lapsenlapsenne ja niin edelleen saakoon isäinsä heistä sen siveellisen matkasauvan elämän eksyttävällä maantiellä, minkä oppi ja valaistus voi antaa. Korkeampaa oppia ken haluaa, saa myös tämän rahaston avulla. Ja ihanin toiveeni on ollut, että rahastolla voitaisiin ensinnäkin tälle tehtaalle omien lastenne keskuudesta saada kaikki tarvittavat "herrat", niinkuin niitä jokapäiväisessä puheessa sanotaan. Olen ajatellut rakennusta alettavaksi juuresta alkaen.

Huomisesta alkaa tehtaallamme 8-tuntinen työpäivä. Teille tulee siis nyt enemmän tilaisuutta sielujenne, muistakaa se aina *kuolemattomien* sielujenne tarpeitten tyydyttämiseen. Tämä kaikki on saatu teidän omalla uutteralla työllänne aikaan.

Strang oli lopettanut. Työväki ei ensin ymmärtänyt hänen puhettaan. Heistä tuntui se mahdottomalta. Mutta yks kaks! Kohta oli koko joukko riemuavana huutona: "eläköön insinööri Strang!"

Heille selvisi, että se oli sittenkin totta, totta, että tehdas olisi nyt heidänkin...

kuulkaa: *heidänkin!*

Miesjoukko syöksyi insinöörin luo. Nosti hänet vahvoille käsivarsilleen, hurrasi ja riemuten kantoi häntä ympäri kenttää soittokunnan marssia puhaltaessa. Se oli ilosta juopunut tuo joukko.

Lapset tulivat insinöörille kumartelemaan ja niiailemaan. Naiset silmät kosteina häntä ihailivat. Ja miehet pyytelivät opettajaa julkisesti kiittämään insinööriä koko työväestön puolesta.

Opettaja nousi torniin, tarttui innostuneena hattuunsa ja huusi:

— Hyvät veljet ja sisaret! Hurratkaa ja riemuitkaa! Tänään on kapitalismi ja työmies tehnyt keskenään pyhän liiton. Insinööri Strang on tulevaisuuden yhteiskunnan airueita. Eläköön hän! Sata vuotta eläköön hän!

Yhtenä ilomerenä vyöryi taas koko kenttä. Vanhat miehetkin muuttuivat vikkelen iloisiksi kuin pienet lapset.

Sitte seurasi laulua, kuvaelmia, soittoa, ilotulitusta, virvokkeita. Pimeään tultua koko kenttä hohti monenmoisessa koreassa valossa. Raketit suhahtivat ylös taivaalle ja kaikkein kirkkaimpana sädehti tulikirjaimilla kunniaportissa: "Työ on miehen kunnia."

Insinööri tunsu suurta, sielullista nautintoa, jotain sellaista yliaistillista kuin ylhäissukuinen laupeuden sisar, joka heittää silkkinsä ja lähtee palvelemaan spitalisia.

Kuu nousi ja verhosi haaveelliseen hohtoonsa koko kentän, sen ilossa uivat ihmiset ja kaikki koristeet. Insinööristä tuntui kuin luontokin ottaisi osaa tähän ihmisten veljeysjuhlaan, tähän hänen pitkän työviikkonsa sunnuntairiemuun.

Myöhään yöllä palattiin soihtokulussa tehtaalle Ja silloin kulettaessa laulettiin:

"Siksi Suomi taistelee, siksi teemme työtä, että valon henkivoimat viihtyis meidän myötä, että maassa selkeäisi sumut Suomenmaasta, ett'ei veljyt veljeänsä riistä eikä raasta. Me kun teemme työtä, sumut poistuu maasta."

End of the Project Gutenberg EBook of Nousukas, by K. A. Järvi

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK NOUSUKAS ***

END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK 60287

***** This file should be named 60287-8.txt or 60287-8.zip ***** This and all associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/6/0/2/8/60287/>

Produced by Timo Ervasti and Tapio Riikonen

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark.

Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

***** START: FULL LICENSE *****

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.org/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations

other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org/license

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the

sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is

paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to

the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pgla.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pgla.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pgla.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gnewby@pgla.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated

equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.org>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.